

Wระทรงเป็นดวงแก้วสองไทย

“... จะทำให้คุณภาพชีวิตที่ดีที่สุดต้องทำอะไร ... เราจะทำอะไรที่มันถูกต้อง
ตรงตามเป้า ตามที่ราษฎรทั้งต้องการและจำเป็น เพราะบางทีของที่ต้องการก็
ไม่ใช่ของที่จำเป็น เราก็กู้ทั้งของที่ต้องการและจำเป็น ...”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าเฝ้าฯ ณ ห้องประชุม สถาบันวิจัยโภชนาการ
เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔

คำนำ

ถ้าจะถามความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์คงบอกได้คำเดียวว่า **หัวใจทุกคนของไทยเปี่ยมไปด้วยความจงรักภักดีต่อพระบรมราชจักรีวงศ์** เพราะคนไทยที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทย อยู่ต่างแดน หรือคนต่างชาติที่อยู่บนแผ่นดินไทย ต่างประจักษ์ถึงน้ำพระราชหฤทัยอันใสพิสุทธิ์ที่พระราชทานปกเกล้าปกกระหม่อมชาวไทยเสมอมา

เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมชนกนาถ ในการทรงงานอย่างใกล้ชิด ภาพที่ประทับไว้ในหัวใจของคนไทย คือ **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงานในทุกแห่งหน**

หนทางจะทुरกันดาร ลำบากสักปานใด ฤๅสายฝนที่พร่างพรมลงบนพื้นดิน แม้แต่ รวีวารที่สดใสสง ก็มิเป็นอุปสรรคขัดขวางสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ทอดทิ้งพระภารธุระที่จะบำบัดทุกข์อันวยสุขให้แก่ราษฎรของพระองค์

ทรงสนองพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างงดงามไม่มีที่ติ ทุกพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ ทุกพระราชดำริที่พระราชทาน แนวทางทุกโครงการที่พระราชทานกำเนิดมี **ความอยู่ดีกินดี ความสุข และความร่มเย็นของอาณาประชาราษฎร์เป็นที่ตั้ง**

พระเกียรติคุณที่ไม่เพียงแต่ชาวไทยที่ซาบซึ้ง หากทว่าพระเกียรติคุณได้แผ่ไพศาล อันเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ชาวโลกด้วยเช่นกัน ดังศาสตราจารย์สัตวแพทย์ศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยเดลลี ได้พรรณนาถึงพระองค์ไว้ว่า **“พระองค์ทรงเห็นดีเห็นอยู่ตลอดเวลาเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ทรงถือว่าความทุกข์ของเขาเหล่านั้นเป็นของพระองค์เอง ทรงยึดถือการบำบัดความเดือดร้อนตลอดเวลา พระเกียรติยศของพระองค์ที่งดงามยิ่งจึงแผ่ไปทั่วโลก”**

“สำนึกที่ปลุกฝังมา ถ้าจะเปรียบก็เสมือนกับสายธารที่ไหลมาเรื่อยๆ บัดนี้ เป็นอย่างไร และฉันได้ทำอะไรให้แก่อสังคมนักที่สังคมลงทุนไปหรือเปล่า”

บทพระราชนิพนธ์ “สายธารแห่งสำนึก” ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานตีพิมพ์เนื่องในโอกาส ๗๐ ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หากนับตั้งแต่ปีแรกที่ทรงเข้าศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อพุทธศักราช
๒๕๑๖ ล่วงมาตราบนานวันนี้ ... สิ่งทีประจักษ์ท่วมท้นหัวใจคนไทยทุกผู้ทุกนามคือ

ทรงก่อกำไรคืนกลับให้แก่สังคมมากจนเกินกว่าจะพร่ำพรรณนามาได้หมด

รอยพระบาทที่ทรงยาดราจารีกดบนผืนแผ่นดินไทย เปี่ยมด้วยน้ำพระราชหฤทัย
อันยิ่งใหญ่มุ่งมั่นที่จะบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่อาณาประชาราษฎร์ อันหมายรวมถึง
ประชาชนทุกหมู่เหล่าไม่วั้นแม้แต่เด็กเล็ก ทรงรับไปดูแลด้วยพระวิริยะ อุตสาหะ ทรง
ทุ่มเทเวลาที่พระองค์มีด้วยความเสียสละอย่างต่อเนื่อง จริงจัง อย่างเป็นระบบครบวงจร
ทั้งด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย และการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพได้
อย่างยั่งยืน ตลอดจนรวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งล้วนก่อคุณูปการให้แก่
ประชาชนและประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์

พระปรีชาญาณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีมากมาย
นับไม่ถ้วน ทั้งส่วนพระองค์ อาทิ การดนตรี วรรณกรรม ศิลปกรรม ภาษา ตลอดจน
กระทั้งการพัฒนาประเทศ ทรงสนับสนุนและช่วยเหลือราษฎรให้มีความอยู่ดีกินดีได้รับ
การศึกษา และมีสุขภาพอนามัยที่ดีอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกล ทุรกันดาร หรือพื้นที่
ตามแนวชายแดน จะทรงเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขเสมือนหนึ่งตั้งคนในครอบครัว

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(สำนักงาน กปร.) ในฐานะหน่วยงานหนึ่งที่สนองพระราชดำริ พร้อมทั้งตามเสด็จสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการทรงงานพัฒนา เพื่อประสานความ
ร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริและวัตถุประสงค์ของ
โครงการฯ ดังนั้น ในโอกาสที่วันเสด็จพระราชสมภพเวียนมาครบ ๔ รอบ (๔๔ พรรษา)
เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๖ และทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕๐ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน
๒๕๔๘ สำนักงาน กปร. จึงรวบรวมพระราชกรณียกิจในโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในส่วนที่สำนักงาน กปร.
รับผิดชอบประสานและสนับสนุนการปฏิบัติงานและงบประมาณมาบันทึกไว้ในรูปของหนังสือ
เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศให้ปรากฏสืบไป โดยได้รับความร่วมมือ และสนับสนุนเนื้อหาใน

เล่มจากผู้สนองเบื้องพระยุคลบาทในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นสำคัญ อาทิ นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ เลขาธิการ กปร. รวมทั้งอดีตเลขาธิการ กปร. ทั้ง ๓ ท่าน คือ นายสุเมธ ตันติเวชกุล นายมนูญ มุขทรัพย์ประดิษฐ์ และนายพิมลศักดิ์ สุวรรณทัต รวมถึงหม่อมราชวงศ์เพ็ญศิริ ภริยาวิเชียร ได้กรุณาเรียบเรียงพระราชประวัติในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

นอกจากนั้น ยังมีผู้ร่วมงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริแต่ละโครงการ ทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนไกลคมนาคมของตำรวจตระเวนชายแดน สวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียน ห้องสมุดโรงเรียน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน โครงการโภชนาการ และโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นต้น โดยครู อาจารย์ ผู้ดูแลเด็ก ตำรวจตระเวนชายแดน เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน นักเรียน ผู้ปกครอง ชาวบ้านซึ่งอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่โครงการ ตลอดจนเพื่อนบ้านในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ได้ให้ความร่วมมือ และให้สัมภาษณ์ รวมทั้งร่วมบันทึกความซาบซึ้งประทับใจที่มีต่อ **“ขัตติยราชกุมารี”**

อีกหนึ่งท่านที่ละเว้นการกล่าวถึงมิได้ คือ พลตรีหญิง อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา กรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ที่ได้ร่วมร้อยเรียงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จากคำสัมภาษณ์ และการศึกษา ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

จากความร่วมมืออันดียิ่งของทุกท่าน และทุกหน่วยงาน / องค์กร ที่มีส่วนร่วมในความสำเร็จของหนังสือ เรื่อง **“พระทรงเป็นดวงแก้วสองไทย”** เพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสอันเป็นมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ รอบ (๔๘ พรรษา) และ ๕๐ พรรษา สำนักงาน กปร. จึงขอขอบคุณทุกท่าน และทุกหน่วยงาน / องค์กร ทั้งที่ได้ระบุนาม และมีได้ระบุนาม

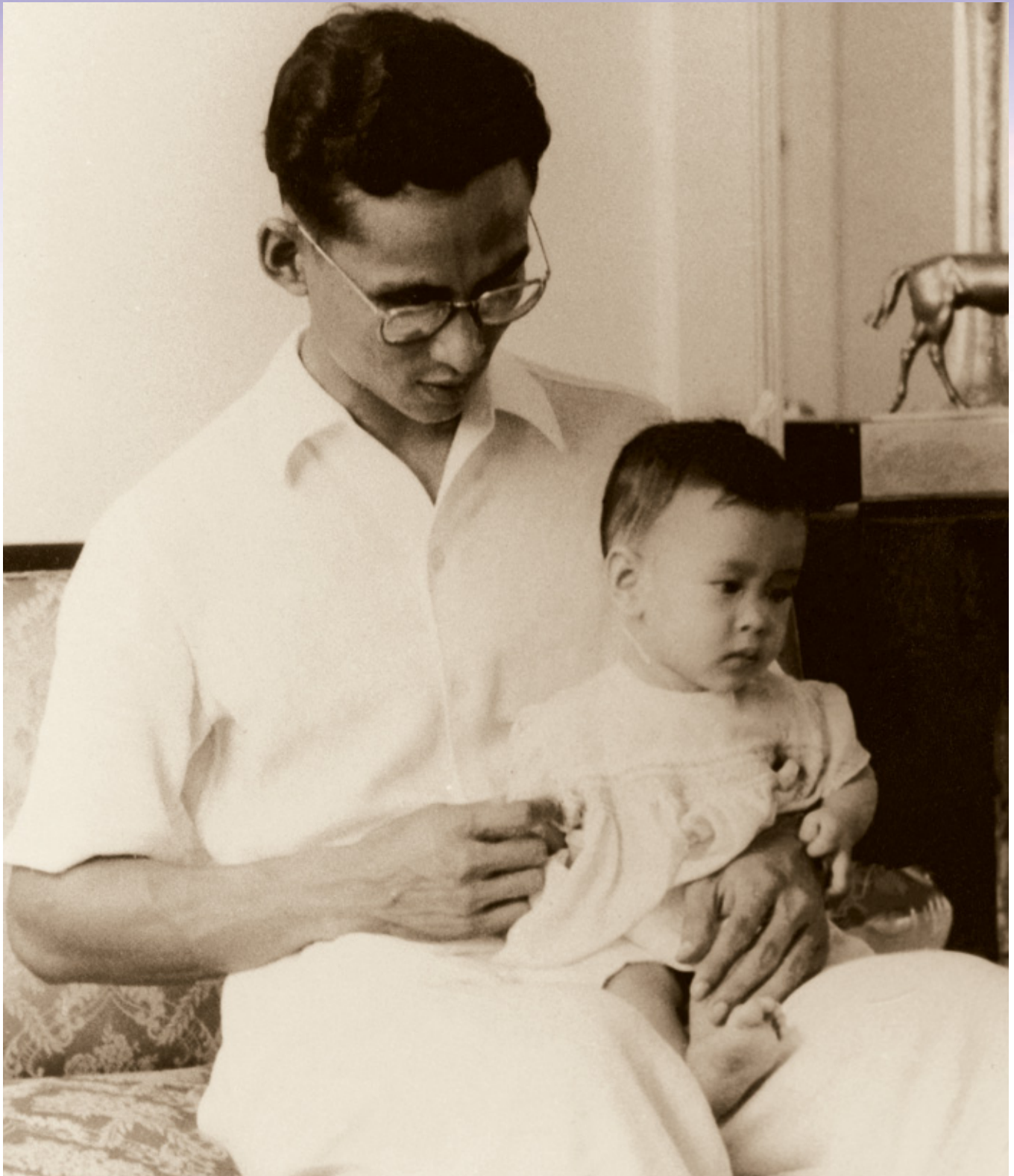
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
พุทธศักราช ๒๕๔๘

พระราชประวัติ

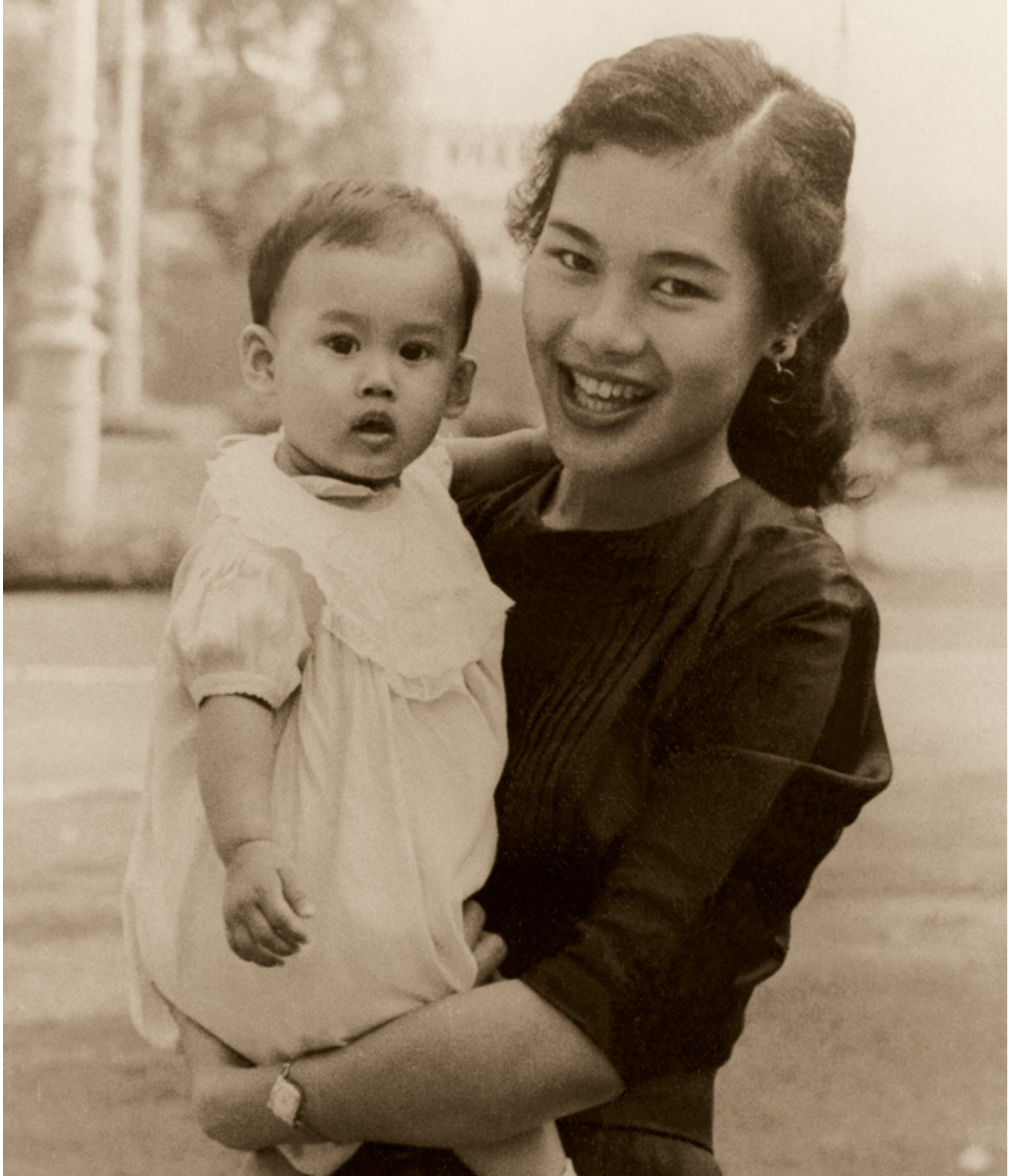

พระราชนิพนธ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระองค์ที่ ๓ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต มีพระนามเดิมว่า **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์** ทรงเข้ารับการศึกษาในระดับชั้นอนุบาลที่ โรงเรียนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ขณะมีพระชนมายุได้ ๒ ปีเศษ ทรงสนพระทัยในการอ่านอย่างยิ่ง ระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ปีการศึกษา ๒๕๑๐ ทรงสอบวัดผลระดับประโยคประถมศึกษาตอนปลายของประเทศได้คะแนนรวมถึงร้อยละ ๙๖.๖ ทรงอยู่ในลำดับที่ ๑ ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๑๕ ทรงสอบวัดผลระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกศิลปะ ได้คะแนนรวมร้อยละ ๘๙.๓๐ เป็นลำดับที่ ๑ ของประเทศอีกครั้ง

ในขณะที่ทรงศึกษาอยู่ที่โรงเรียนจิตรลดา นั้น ทรง
 พระปรีชาสามารถในด้านการเรียน โปรดกิจกรรมด้านกีฬา
 การบันเทิง และการบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวม ทรงดำรงตำแหน่ง
 อยู่ในคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียน เช่น ประธานชมรม
 ห้องสมุด ปฎิคม และประธานนักเรียนหญิงในปีสุดท้ายที่ทรง
 ศึกษาที่โรงเรียนจิตรลดา

หลังจากที่ทรงจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนจิตรลดาแล้ว ทรงสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๑๖ ทรงเลือกศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงสอบข้อเขียน และสอบสัมภาษณ์ได้เป็นอันดับที่ ๔ จากจำนวนผู้สอบเข้าคณะอักษรศาสตร์สองร้อยคนเศษ

นับเป็นครั้งแรกที่เจ้านายชั้นสูงทรงศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีทั้งความตื่นเต้น ปีติยินดี และมีความวิตกกังวลในการรับเสด็จ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เชิญพระราชกระแสดั่งให้ทราบว่ามีพระราชประสงค์ให้มหาวิทยาลัยถวายนการปฏิบัติต่อ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เยี่ยมนิสิตธรรมดา ให้หลักเลียงการปฏิบัติที่เป็นการแยกพระองค์ออกจากนิสิตอื่นๆ คณะอักษรศาสตร์ จึงยึดพระราชกระแสนี้เป็นนโยบายในการปฏิบัติตลอดระยะเวลาที่ทรงศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวางพระองค์เยี่ยงนิสิตธรรมดา และทรงปฏิบัติพระองค์เช่นเดียวกับนิสิตอื่นๆ เช่น ทรงเข้าร่วมการประชุมนิเทศ ทรงร่วมร้องเพลงเชียร์ และทรงร่วมในพิธีรับน้องใหม่ ทรงเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมต่างๆ ที่ทรงสนพระทัย เช่น ชมรมวรรณศิลป์ ชมรมประวัติศาสตร์ ชมรมภาษาตะวันออก และชมรมดนตรีไทย เป็นต้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเลือกวิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาเอก วิชาภาษาไทยและบาลี - สันสกฤตเป็นวิชาโท ด้วยพระวิริยะอุตสาหะจึง ทรงได้รับรางวัลที่หนึ่งวิชาภาษาฝรั่งเศส เมื่อทรงศึกษาจบปีที่ ๒, ๓ และ ๔

เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา ๒๕๑๙ แล้ว ทรงเข้ารับ พระราชทานปริญญาบัตร เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ทรงเป็นอักษรศาสตร์บัณฑิตเกียรติคุณอันดับที่หนึ่ง ด้วยคะแนนเฉลี่ยสะสม ๓.๙๘ และทรงได้รับพระราชทานรางวัลเหรียญทองในฐานะที่ทรงได้ทีหนึ่งตลอด ๔ ปี นับเป็น “เจ้าฟ้า” พระองค์แรกของประเทศไทยที่ทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยในประเทศ

ต่อมาทรงเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร หลังจากที่ทรงสำเร็จ การเรียนรายวิชาตามหลักสูตรทั้ง ๒ สาขาวิชาแล้ว ทรงเลือกทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง **จารึก เขาพนมรุ้ง** ตามหลักสูตรของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรก่อน และทรงสำเร็จ การศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรในปีการศึกษา ๒๕๒๒ หลังจากนั้นจึงทรงทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท** ตามหลักสูตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงสำเร็จหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ในปีการศึกษา ๒๕๒๔

จากนั้นได้เสด็จเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปีการศึกษา ๒๕๒๔ สาขาวิชาดังกล่าวนี้ เป็นการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีจุดเน้นคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

โดยใช้มาตรการหรือยุทธวิธีทางการศึกษาและอบรมเป็นสื่อในการพัฒนา โดยใช้รูปแบบการประสมประสานสาขาวิชาต่างๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม และได้ทรงทำปฏิญญาพันธเรื่อง “**การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้การสอนภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย**”

ตลอดเวลาที่ทรงศึกษาอยู่นี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงแบ่งเบาพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทั้งด้านการเกษตร การชลประทาน การบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ และในบางโอกาส ทรงเป็นผู้แทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนประเทศต่างๆ เพื่อเจริญทางพระราชไมตรีกับประมุขของประเทศเหล่านั้นๆ นอกจากนี้ ยังได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอีกหลายประการ อันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ทรงก่อตั้งมูลนิธิสายใจไทยขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อช่วยเหลือทหาร ตำรวจ และ

พลเมืองที่ได้รับบาดเจ็บหรือพิการอันเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประเทศชาติ และ
ทรงดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วยพระองค์เอง

ในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ทรงได้รับ
สถาปนาพระอิสริยยศกิตติมศักดิ์ขึ้นเป็น **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
รัฐสีมาคุณากรปิยะชาติ สยามบรมราชกุมารี** ด้วยมีพระจรรยามารยาท เพียบพร้อม
ด้วยคุณสมบัติแห่งขัตติยราชกุมารี ทรงพระอุตสาหะปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันเป็น
ประโยชน์แก่บ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์เป็นอเนกประการ อีกทั้งเปี่ยมด้วย
พระราชจริยาวัตรและน้ำพระทัยอันงามประเสริฐ จึงสมควรแก่พระอิสริยยศกิตติมศักดิ์ที่ทรงได้รับ
การสถาปนาเป็นที่ยิ่ง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัสถึงพระราช
ปณิธานของพระองค์ ต่อที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และสมาชิกในราชตระกูลทุกมหา
สาขาที่เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เพื่อถวายพระพรชัย
เนื่องในโอกาสที่ทรงรับพระมหากษัตริย์คุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาพระ
อิสริยยศกิตติมศักดิ์ความตอนหนึ่ง ดังนี้

“ข้าพเจ้าขอตั้งความปรารถนาต่อที่ประชุมนี้ ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับตำแหน่งและฐานะโดยเต็มกำลัง สติปัญญา และความสามารถ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขอันไพบูรณ์ และความเจริญวัฒนาแก่ประเทศชาติ และประชาราษฎร์ทั้งมวล”

เป็นที่แจ้งแก่ปวงประชาทั้งหลาย ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงยึดพระราชปณิธานที่ได้มีพระราชดำรัสไว้ โดยใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันแก่นักเรียนในชนบททางไกลและในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และในปีเดียวกัน ทรงรับพระราชภาระเป็นประธานกรรมการอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง ในโอกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

นอกจากทรงดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์แห่งกองวิชาการประวัติศาสตร์โรงเรียน นายร้อยพระจุลจอมเกล้าแล้ว โครงการตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังมีมากมายหลายด้าน อาทิ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน การปรับปรุงภาวะโภชนาการเด็ก ๐-๖๐ เดือน จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.) นอกจากนี้ยังทรงตั้งร้านกาแฟขึ้นเพื่อเป็นที่จำหน่ายสินค้าอันเป็นผลผลิตจากชาวบ้านในโครงการส่งเสริมอาชีพตามพระราชดำริอีกด้วย

ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ทรงสนับสนุนให้เกิดความก้าวหน้าในวงการดนตรีไทย โปรดศึกษาโบราณวัตถุ โบราณสถานของชาติ และพระราชทานพระราชดำริในการอนุรักษ์แก่เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง ทรงฟื้นฟูศิลปะการอ่านทำนองเสนาะ

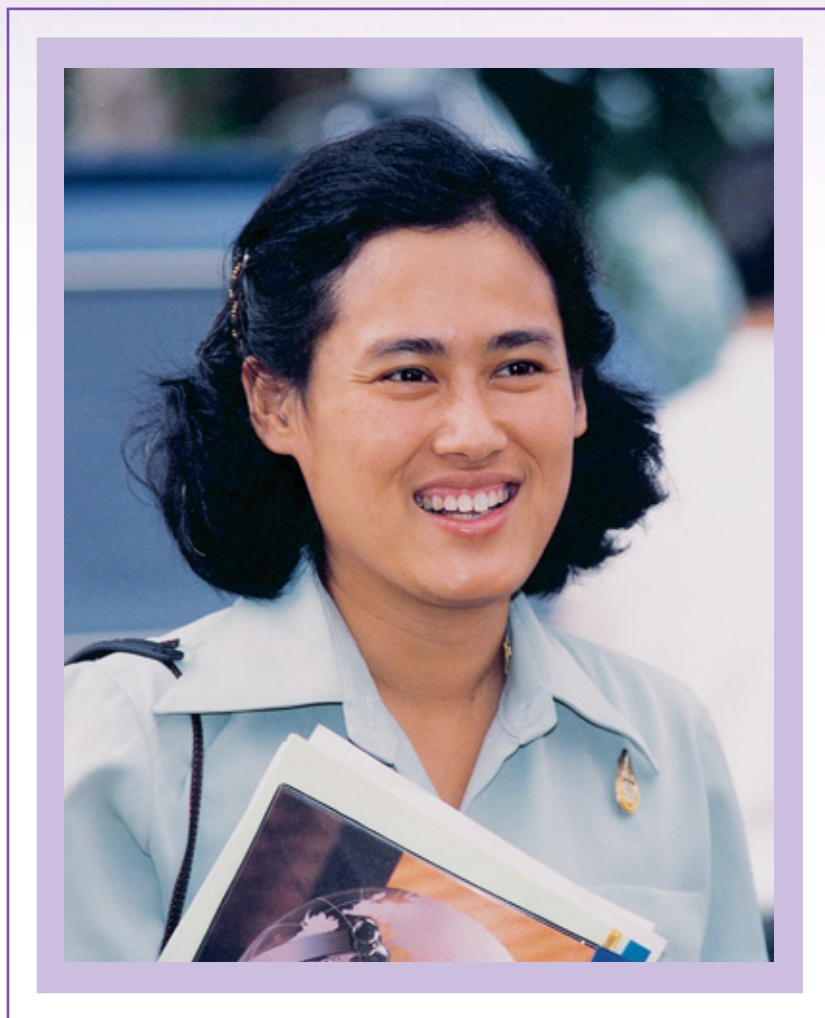
และการเล่นสัควาอันเป็นศิลปะในเชิงภาษาของไทยที่มีค่ายิ่ง พสกนิกรและรัฐบาลไทยต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณจึงได้ถือเอาวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็น “วันอนุรักษ์มรดกไทย” และรัฐบาลไทยได้น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาเอกอัครราชูปถัมภ์กษัตริย์กษัตริย์ไทย

ด้วยพระปรีชาสามารถ พระราชจริยวัตร และน้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยพระเมตตา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงเป็นมิ่งขวัญแห่งพสกนิกรชาวไทยทั่วหน้า กาลเวลาที่ผ่านไป ปวงประชาเปี่ยมไปด้วยความจงรักภักดี ต่างรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่ออาณาประชาราษฎร์โดยแท้

บทความพิเศษ
“รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ”

ทรงเป็นศูนย์รวมดวงใจ

สุเมธ ตันติเวชกุล

ก่อนที่ผมจะเข้ามาบริหารราชการและได้ทำงานสนองพระราชดำริภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ความรู้สึกที่มีต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คงจะไม่แตกต่างจากประชาชนคนไทยอื่นๆ ที่มีความจงรักภักดี ความชื่นชมและความเทิดทูนไว้เหนือหัว ต่อเมื่อได้เข้ามาทำงานสนองพระราชดำริตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ที่การประสานงานยังอยู่ภายใต้กองเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจ ในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากนั้นได้แยกตัวออกมาเป็นสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยดำรงตำแหน่งเลขาธิการ จวบจนกระทั่งปัจจุบันที่ดำรงตำแหน่งกรรมการและเลขาธิการมูลนิธิ

ชัยพัฒนา ประกอบกับการที่ได้มีโอกาสตามเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในการทรงงานในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยหรือในโอกาสที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ จึงได้ประจักษ์และซาบซึ้งกับความรู้สึที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างแท้จริง เนื่องจากได้มีโอกาสรับใช้อย่างใกล้ชิด

ในความรู้สึกส่วนตัวแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นเจ้าหญิงในแบบฉบับที่ยากจะหาผู้ปฏิบัติตนตามแบบอย่างได้ เนื่องจากทรงเป็น พหุสูต ซึ่งมากด้วยความรู้ประหนึ่งสารานุกรมก็ว่าได้ ทรงวางพระองค์ได้เหมาะสมและที่สำคัญทรงถอดแบบอย่างมาจากสมเด็จพระบรมชนกนาถโดยแท้จริง ในแง่ของการ ดำเนินงาน การดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและการเสียสละเวลาและทุ่มเทพระวรกายในการ ปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่มากมาย โดยเฉพาะการทรงงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับ ประชาชนที่ยากไร้และขาดหนทางทำมาหากิน ให้คนเหล่านั้นสามารถพึ่งพาตนเองและ เลี้ยงครอบครัวได้อย่างพอเพียง

นางฟ้าในใจประชาชน ตามที่ได้เห็นกันในโทรทัศน์ เวลาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังพื้นที่ต่างๆ จะมีประชาชนทุกเพศทุกวัยมาคอย รับเสด็จ ซึ่งบางคนถึงกับมานั่งคอยแต่เช้าเพื่อที่จะได้ไม่พลาดโอกาสที่จะเฝ้าฯ รับเสด็จ และชื่นชมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในระยะที่ใกล้ ทั้งนี้ เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นนางฟ้าในใจคนไทยทุกคน มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรและ ทรงถามไถ่ถึงปัญหาในการประกอบอาชีพและสุขภาพ เป็นต้น มีหลายครั้งที่ผมได้มีโอกาสเห็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยื่นพระหัตถ์ไปสัมผัส

กับมือราชทูร่นับร้อยที่มาคอยรับเสด็จ ซึ่งสำหรับบุคคลเหล่านั้นแล้ว ผมแน่ใจว่าเปรียบเสมือนกำลังใจที่มาหล่อเลี้ยงหัวใจหลายๆ ดวงที่รู้สึกแรรันแค้น ความประทับใจที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้สร้างขึ้นในใจประชาชนนั้น มิได้จำกัดอยู่แค่ในประเทศไทย แต่รวมไปถึงต่างประเทศด้วย

ทูตแห่งสัมพันธไมตรี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชกรณียกิจทั้งในและนอกประเทศ เวลาเสด็จประพาสต่างประเทศนั้น ทรงเป็นกันเองมิได้แตกต่างจากในบ้านเราเลย ทรงมีความเรียบง่ายและอาจลดพิธีการลงบ้างเนื่องจากทรงเข้าพระทัยว่า ประเพณีต่างชาตินั้นไม่เหมือนของบ้านเรา เช่น ที่คนไทยได้เห็นความเป็นกันเองของพระองค์ คือ ตอนที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศแทนซาเนียและประเทศเคนยา ประมาณปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งทางสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไนโรบีได้ถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำที่ร้านอาหาร Carnivore ซึ่งพนักงานจะถือนื้อชนิดต่างๆ เช่น นื้อกวาง นื้อจระเข้ นื้อวัว ที่เสียบกับแท่งเหล็กยาวๆ สำหรับย่างมาที่โต๊ะและหั่นใส่จานเรา ซึ่งพระองค์ก็เสวยแบบคนอื่น ไม่ต้องหั่นใส่จานมาถวายต่างหาก และที่ประทับใจไปกว่านั้น พระองค์ทรงร่วมเดินรำไนสโตล์พื้นเมืองร่วมกับนักแสดงที่ทางร้านจัดมาแสดงให้พระองค์อย่างเป็นกันเอง หรือเมื่อครั้งที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีน ทางเจ้าภาพได้จัดชูปดุกแกถวาย เชื่อไหมว่าพระองค์มิได้แสดงท่าทางตกพระทัยหรือทรงรังเกียจแต่อย่างใด ทรงเสวยชูปดุกแกที่ว่าเป็นปกติ ดังนั้นเมื่อเสด็จฯ ไปเยือนประเทศใด ก็จะช่วยสร้างความประทับใจให้กับประเทศนั้น เนื่องจากทรงเป็นทูตแห่งสัมพันธไมตรีโดยแท้จริง

ความอดทนดุจทหารหาญ นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงมีพระทัยที่เปี่ยมไปด้วยไมตรีแล้ว ยังมีพระทัยที่เข้มแข็งและมีพระวิริยะอุตสาหะ ในอดีตนั้น การตามเสด็จค่อนข้างจะลำบากพอสมควร เนื่องจากถนนหนทางยังไม่ได้มีการพัฒนาเท่ากับปัจจุบัน ทำให้การเดินทางบางครั้งมีความสมบุกสมบันพอสมควร ซึ่งผมเองเป็นผู้ขายบางครั้งยังรู้สึกว่าจะต้องใช้ความพยายาม และความอดทนเพิ่มมากขึ้นเป็นพิเศษ แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น กลับดูตรงกันข้าม ยิ่งหนทางทุรกันดารเท่าไร ผมรู้สึกเหมือนกับว่าทรงพอพระทัยมากยิ่งขึ้น เนื่อง

จากทรงเป็นนักผจญภัยโดยแท้และทรงมีความอดทนดูจ
ทหารหาญ อย่างเช่นเมื่อครั้งที่พระองค์ทรงพระดำเนิน
ป่าห้วยขาแข้ง โดยสวมฉลองพระบาทแบบทหารและ
โดนฉลองพระบาทกัดอย่างรุนแรง ซึ่งตลอดการเดินทาง
พระองค์มิได้ทรงปรับพระโอษฐ์บ่นเลย นอกจากนี้ พอ
ฉลองพระบาทเปื่อย พระองค์ทรงนำไปย่างไฟให้แห้ง เพื่อ
จะนำมาใส่อีก ไม่ได้มีการนำฉลองพระบาทใหม่ไปเปลี่ยน
หรือสำรองไปเผื่อ นี่จึงเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์เฉพาะ
องค์ที่ยากจะหาที่เปรียบได้

นักวิชาการที่ใฝ่รู้ แวของการเป็นนักวิชาการที่
ใฝ่รู้เริ่มตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งพระองค์มีความ
สนพระทัยในการศึกษาวิชาแขนงต่างๆ และมีได้ทรงหยุด
การเรียนรู้ไว้เฉพาะแค่การศึกษาในห้องเรียน ทว่าพระองค์
ทรงสนพระทัยในศาสตร์แขนงต่างๆ เช่น เวลาตามเสด็จ

ผมจะทิ้งเสมอกับความรู้ที่ทรงมี ซึ่งมากเหลือเกิน เนื่องจากพระองค์ทรงสามารถคุยกับ
เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างแม่นยำและละเอียด พระองค์ทรงซักถามข้อมูล
จากเจ้าหน้าที่และประชาชนที่มาคอยรับเสด็จ ทั้งนี้เป็นเพราะพระองค์ทรงทำการ
บ้านมาก่อน คือ ทรงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่นั้นๆ ที่จะเสด็จฯ ซึ่งไม่แปลกเลยที่จะพบ
ว่าบางครั้งพระองค์จะทรงทราบในสิ่งที่เจ้าหน้าที่จะถวายเป็นรายงาน จากนั้นพระองค์ก็จะ
นำข้อมูลที่บันทึกไว้มาขยายผลให้เกิดประโยชน์กับราษฎรต่อไป นอกเหนือจากพระราช
กรณียกิจที่มากมายแล้ว พระองค์ทรงหาเวลาศึกษาภาษาต่างๆ เช่น ภาษาจีน เยอรมัน
ฝรั่งเศส ซึ่งมีได้ทรงรู้แค่ผิวเผิน แต่สามารถพูด อ่าน และเขียนได้คล่อง เพราะฉะนั้น
เวลาเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน เราจะเห็นพระองค์ทรงสนพระทัย
ฟังเจ้าหน้าที่ที่ทำการอธิบายเป็นภาษาจีนพร้อมกับทรงซักถามกลับไปเป็นภาษาจีนและ
ทรงจดข้อมูลที่ได้รับลงสมุดบันทึก

พระอารมณ์ขันสร้างรอยยิ้ม เป็นลักษณะเด่นประจำพระองค์ที่เราพบเห็นบ่อย
พระองค์ทรงมีรอยยิ้มที่มีความร่าเริงแจ่มใส สร้างความสดชื่นให้แก่คนรอบข้างได้เสมอ
แม้ในยามคับขัน พระองค์ยังทรงมีพระอารมณ์ขันที่จะรับสั่งกับพวกที่ตามเสด็จ ซึ่งทำ
ให้พวกเราคลายความกังวลไปได้บ้าง อย่างเมื่อคราวที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนหมู่เกาะทะเล
ใต้ ซึ่งคนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวจะนิยมบริโภคเนื้อสัตว์ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงตรัสว่าสำหรับศาสนาพุทธนั้น เรามีศีลห้าที่ต้อง

นับถือและปฏิบัติตาม โดยเฉพาะศีลห้าที่ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ทางเจ้าภาพก็ใจเสียทันทีเพราะนึกว่าพระองค์ทรงดำหนิ ก็เลยตกใจจัดแจงจะยกจานอาหารที่ปรุงด้วยเนื้อสัตว์ออก หารู้ไม่ว่า เจ้าหญิงพระองค์นี้ทรงมีพระอารมณ์ขันเพราะทันทีที่ทันใดพระองค์ทรงยึดจานไว้ไม่ให้เก็บและทรงอธิบายคลายความกังวลของเจ้าภาพว่า จานที่ได้ฆ่าแล้วนั้นเสวยได้ แต่ที่ยังไม่ได้ฆ่าก็ไม่ต้องฆ่าเพื่อปรุงถวาย

คลังข้อมูล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีความพิถีพิถันและให้ความสนพระทัยกับรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ที่บางครั้งเราอาจจะมองข้าม ในการตามเสด็จทุกครั้ง จะเห็นพระองค์ทรงพกสมุดเพื่อบันทึกข้อมูลและพกกล้องส่วนพระองค์เพื่อทรงถ่ายภาพเก็บเรื่องราวต่างๆ ที่ทรงประสบ นอกจากนี้ เวลาเสด็จฯ ไปเยี่ยมชมและติดตามงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ พระองค์จะทรงซักถามเจ้าหน้าที่ที่มารับเสด็จเกี่ยวกับผลการดำเนินงานอย่างละเอียด ปัจจุบันนี้ คาดว่าสมุดบันทึกของพระองค์คงจะมีจำนวนนับไม่ถ้วนแล้ว ในอนาคต อาจจะต้องมีการเรียบเรียงเป็นจดหมายเหตุส่วนพระองค์ ซึ่งจะกลายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและมีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นต่อไป

ผมรู้สึกว่าเป็นชีวิตนี้ ตัวเองเป็นคนโชคดีและได้รับโอกาสที่ดีในหลายๆ เรื่อง แต่ถ้าให้นึกเรื่องที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับตนเองและครอบครัวมากที่สุดแล้ว เห็นจะเป็นเรื่องที่ผมมีโอกาสเข้ามารับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท ในการสนองพระราชดำริทุกพระองค์ ในโอกาสอันเป็นมงคลที่ผมได้รับเกียรติ ให้เขียนบทความพิเศษเพื่อรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผมขอจบบทความชิ้นนี้โดยการฉีกบุคลิกตัวเองที่เป็นนักวิชาการด้วยกลอนสั้นๆ

ด้วยพระทัยที่มุ่งมั่น

จะสร้างสรรค์แต่สิ่งดี

ให้แก่มวลชีวิ

ได้อยู่ดีกินดีมีสุขเอย

พระมิ่งขวัญปวงประชา

มบุญ มุกข์ประดิษฐ์

กล่าวกันว่า น้อยครั้งนักที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกไปทรงงานพัฒนาในถิ่นทุรกันดาร และทรงเยี่ยมเยียนพสกนิกรในชนบท จะไม่มีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามเสด็จไปด้วย และจากข้อเท็จจริงแห่งปรากฏการณ์ จึงมีผู้กล่าวเปรียบเทียบเสมอว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของขบวณเสด็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นเทียว

ความมุ่งมั่นพระทัยในการทรงรับพระราชภาระในการสนองงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างจริงจังเข้มแข็งนั้น เป็นที่ประจักษ์ชัดในความรู้สึกของพสกนิกรทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการถวายงานในด้านต่างๆ สมเด็จพระ

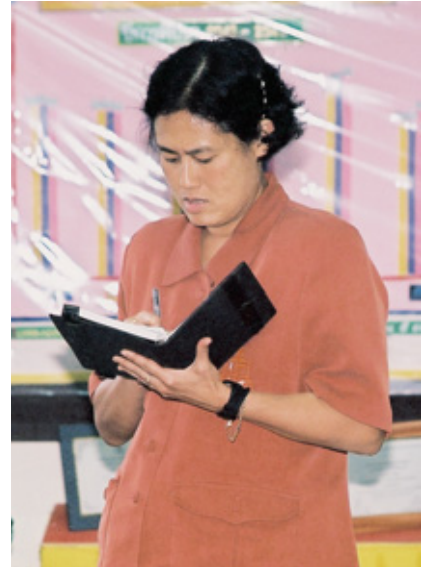

พระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น ทรงได้รับการยอมรับนับถือว่า ทรงเป็น
นักทำงานที่ไม่เคยหยุดนิ่ง ไม่เคยเหนื่อยหน่าย หรือย่อท้อ ไม่ว่าจะงานนั้นจะลำบาก
ตรากตรำพระวรกายเพียงใด และไม่ว่าสถานที่นั้นจะเป็นที่แห่งใดก็ตาม มีผู้กล่าวอีก
เช่นกันว่า หากจะมีการจัดอันดับนักทำงานและนักวิชาการผู้สามารถจะปฏิบัติงาน
ได้อย่างมีประสิทธิภาพในหลากหลายสาขาพร้อมกันในเวลาเดียวกัน และสามารถ
ก่อให้เกิดผลงานอันมีประสิทธิภาพสูงสุดแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรม
ราชกุมารี พระผู้ทรงเป็นพระมิ่งขวัญของคนไทยพระองค์นี้ จะต้องอยู่ในลำดับแรก
อย่างแน่นอน การทำงานได้ในหลายสาขา คงมีตัวอย่างของบุคคลให้พอมเห็นกันอยู่บ้าง
แต่การทำงานในหลายสิ่งหลายอย่างพร้อมกันในเวลาเดียวกันและให้บังเกิดมีประสิทธิภาพ
เป็นเลิศ ดังที่ทรงอยู่ ดังกล่าวมาแล้ว คงหาได้ยากยิ่งนัก

นอกเหนือไปจากการสนองพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องของ
การพัฒนาเพื่อยกระดับสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น อัน
เป็นพระราชภาระหลักแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรง

สนพระทัยและทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอีกหลายด้านหลายสาขา เช่น ในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม ภาษาและวรรณคดี สังคมสงเคราะห์ โภชนาการ เกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ การสำรวจ ธรณีวิทยา วิชาแพนที่ การประชาสัมพันธ์ เทคโนโลยีและสารสนเทศ ฯลฯ ซึ่งบางเรื่องบางแขนงที่ทรงสนพระทัยศึกษาและฝึกฝนนั้นก็เป็นเรื่องเฉพาะที่ไม่น่าเชื่อว่าจะทรงทำได้เป็นอย่างดี เช่น ศาสตร์ในการเขียนตัวหนังสือจีน (Chinese Calligraphy) ซึ่งเป็นศาสตร์เก่าแก่ของจีนที่รวมเอาบทกวี ปรัชญา ความรู้สึก สุนทรียภาพ และการเขียนภาพเข้าไว้ด้วยกันในเส้นสายของตัวหนังสือ การที่ทรงสนพระทัยเรื่องนี้อย่างลึกซึ้ง ทำให้ชาวจีนทั้งหมดปลื้มปิติและชื่นชมโสมนัสหาที่สุดมิได้ เพราะสิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในการเข้าถึงจิตวิญญาณเบื้องลึกของชาวจีนและศิลปวัฒนธรรมของจีนอย่างแท้จริง

พระวิริยะอุตสาหะและความขยันหมั่นเพียรในการทรงงานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นเป็นที่เลื่องลือ และกล่าวขานกันทั่วไป พิจารณากันดูเพียงแค่พระราชกิจประจำวันทางสื่อมวลชนต่างๆ ที่ปรากฏแก่สายตาพสกนิกรนั้นก็มิได้คนจำนวนไม่น้อยพากันสงสัยว่าทรงปฏิบัติพระราชกิจหรือภาษาสามัญว่า “ทำงาน” แบบนี้ได้ได้อย่างไร งานมากมายกายกอง เดินทางไม่หยุดหย่อนกับเวลา ๒๔ ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งอย่าว่าแต่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเลย คนปกติธรรมดา ก็ยากนักที่จะทำได้แล้ว

ครั้งหนึ่ง หลายปีมาแล้ว ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงงาน ณ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คอยเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งจากนครเวียงจันทน์สู่หลวงพระบาง ซึ่งบังเอิญเข้าวันนั้น ทักษณวิสัยไม่เอื้ออำนวยแก่การบิน ทั้งคณะจึงมีความจำเป็นจะต้องคอยอยู่ที่นครเวียงจันทน์เป็นเวลาอย่างน้อย ๒-๓ ชั่วโมง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นที่เลื่องลือว่าไม่เคยทรงหยุดนิ่งแม้ชั่วครู่ยามและไม่เคยมีชั่วโมงว่าง การรอคอยเฉยอยู่โดยไม่มีอะไรจะทำแม้ชั่วระยะเวลาอันสั้นนั้นมิใช่พระวิสัยอย่างแน่นอน ดังนั้นแทนที่จะเสียเวลาเปล่าระหว่างคอยฟ้าเปิดเพื่อนำเครื่องบินขึ้น กลับทรงนำคณะไปเยี่ยมชมสถานที่และวัดเก่าแก่ต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียงเป็นการศึกษาศิลปะ โบราณคดี และวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านไปในตัว เป็นการดีกว่าอยู่เฉยๆ และระหว่างที่ได้เสด็จพระราชดำเนินนั้นก็ ได้ทรงทักทาย มีพระปฏิสันถารกับประชาชนชาวเวียงจันทน์ อย่างเป็นกันเองและโดยไม่ถือพระองค์ เช่นเดียวกับที่ทรงปฏิบัติต่อพลกนิกรชาวไทย เป็นที่ประทับใจพี่น้องประชาชนชาวลาวอย่างหาที่สุดมิได้

นอกเหนือไปจากการที่ทรงพระวิริยะอุตสาหะในการทรงงานอย่างเป็นเลิศแล้ว การที่ได้ทรงสนพระทัยใฝ่รู้และศึกษาทุกเรื่องอย่างลึกซึ้งจริงจัง เพื่อนำมาปฏิบัติงานสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ก็เป็นสิ่งที่น่าเทิดทูนสดุดีเป็นอย่างยิ่ง และควรที่จะน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมนำมาเป็นตัวอย่างแห่งการปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น การ

ที่ไม่ทรงละเอียด ละเว้นสิ่งใดก็ตาม แม้จะเป็นรายละเอียดต่างๆ ก็จะมี ทรงทบทวนทำความเข้าใจและเก็บ รวบรวมบันทึกไว้โดยไม่ทรงทิ้งค้างไว้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงและ ทำงานต่อเนื่อง

ในคราวเสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เมืองกว่างโจว มณฑลกว่างตุง เพื่อ ทรงเป็นประธานในการสัมมนาหญ้า แฝกนานาชาติ ครั้งที่ ๓ (The Third International Conference on Vetiver

and Exhibition) ระหว่างวันที่ ๕-๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ผ่านมา หลังจากที่เมื่อพระราช ดำรัสเปิดการสัมมนาเป็นภาษาจีน ซึ่งยังความปลื้มปิติแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาชาวจีนทั้ง ปวงเป็นที่ยิ่งแล้ว ยังทรงอยู่ร่วมฟังการบรรยายและรายงานทางวิชาการทุกรายการ ระหว่าง ประชุมทรงจดบันทึกการนำเสนอรายงานของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวจีนและ ชาวต่างประเทศทุกคน อย่างละเอียดครบถ้วนลงในสมุดบันทึก

เช้าวันรุ่งขึ้น ขณะการสัมมนาดำเนินอยู่ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาผู้หนึ่ง กราบบังคมทูล ถาม ระหว่างยื่นแถวรับเสด็จที่โถงทางเข้าโรงแรมที่ประทับว่า ทรงบรรทมได้ดีหรือไม่? ทรง ตอบว่า **“ไม่ค่อยได้นอน เพราะมัวแต่นำบันทึกรายงานของนักวิชาการหญ้าแฝก มานั่งลอกและเรียบเรียงใหม่ เพราะขณะบันทึกในห้องสัมมนา บางคนพูดแล้ว จับความไม่ค่อยได้ ค่อนข้างสับสนวุ่นวาย จึงต้องรีบนำไปเรียบเรียงใหม่ หาก ปล่อยไว้อาจจะลืม”**

ผู้ที่ได้อินกระแสพระราชดำรัสสั้นๆ นี้คงตระหนักถึงความเอาพระทัยใส่ จดจ่อ อยู่กับ งานอย่างไม่เห็นแก่ความยากลำบากได้เป็นอย่างดี ทรงเสียดสีความสุขสบายส่วน พระองค์ เพื่องานที่ได้รับพระราชทานมอบหมายจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทั้งงานในสวนพระองค์เองด้วย สิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่ได้จากตัวอย่างการทรงงานของ **“พระมิ่งขวัญปวงประชา”** ที่มีคุณค่ายิ่งใหญ่มหาศาลเช่นนี้ สมควรยิ่งนักที่นักทำงาน ทั้งหลาย จักนำไปใส่ใจเห็นอรรถกถาเหนือกระหม่อม และดำเนินตามรอยพระยุคลบาทสืบไป

“ขอพระองค์ จงทรงพระเจริญ”

พระอัจฉริยภาพแห่ง องค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พินาสักดิ์ สุวรรณทัต

สำนักงาน กปร. จัดตั้งขึ้นมาในระยะแรกในนาม “สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔ และถ้าผมจำไม่ผิดก็คงเป็นปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังบริเวณที่เป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในปัจจุบัน

ครั้งนั้นทั้งสองพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่เป็นเวลาบ่ายคล้อยและได้ทอดพระเนตรพื้นที่และภูมิประเทศบริเวณนั้นอยู่เป็นเวลานาน โดยได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับราษฎรและเจ้าหน้าที่ถึงสภาพพื้นที่และปัญหาต่างๆ ตลอดจนมีพระราชดำริถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่ “ห้วยทราย” นี้เป็นเวลานานจนถึงคำ

และรู้สึกว่าเป็นครั้งแรกของผมที่ได้ตามเสด็จอย่างใกล้ชิดกว่าทุกครั้งเพื่อคอยจดบันทึกพระราชกระแสรับสั่งที่จะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

ในช่วงวินาทีหนึ่งของคำวันนั้น ผมสังเกตเห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงชำเลืองพระเนตรมาที่ป้ายชื่อผมที่ติดอยู่บนเสื้อชุดเครื่องแบบภาคี คล้ายกับว่าคนที่กำลังจดอะไรอยู่นี้ชื่ออะไรนะ ตอนแรกผมก็รู้สึกประหวั่นเล็กน้อย แต่ก็รู้สึกอบอุ่นใจที่คงจะเป็นเพราะคงจะทรงอยากทราบว่าคนนี้ชื่ออะไรนะที่จะมาทำงานถวายในโครงการต่างๆ ต่อไปตามบทบาทและหน้าที่ของสำนักงาน กปร.

หลังจากนั้น ผมก็ตามเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อยมา ไม่ว่าจะบุกป่าฝ่าเขาไปไหนเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี จนผมพ้นจากตำแหน่งเลขาธิการ กปร.

เล็กๆ แต่ยิ่งใหญ่

ผมตามเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปในโครงการต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาค ทำให้มีโอกาสดูรู้ได้เห็น มีประสบการณ์หลากหลายมากมาย อาทิ เรื่องเด็ก ตั้งแต่เด็กแรกเกิด เด็กวัยเตาะแตะ เด็กเล็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา เรื่องโภชนาการ การเกษตร อุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรม เรื่องเทคโนโลยี ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องเหลือเชื่อที่จะมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถรอบรู้เรื่องต่างๆ ได้อย่างละเอียดเพียงพร้อม อันเป็นเรื่องหายากที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะรู้ได้ขนาดนี้

พระองค์มิได้ทรงรอบรู้ธรรมดา แต่ทรงนำทฤษฎีความรู้ที่แน่นมาชี้แนะเป็นแนวทางให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างจริงจังด้วย ซึ่งเรื่องนี้นับเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของงานหรือโครงการนั้นๆ นอกจากนี้ สิ่งที่ทรงชี้แนะหรือทรงปฏิบัติเสมอมา นั่นผมสังเกตว่าจะทรง **“ทำเล็กๆ”** ไว้ก่อนในลักษณะค่อยทำค่อยไป ไม่เอิกเกริก ไม่เป็นโครงการใหญ่โต ไม่ใช้งบประมาณมาก และจากสิ่งเล็กๆ นั้นก็จะส่งประโยชน์คืบคลานที่ละเล็กทีละน้อยไปสู่ชุมชน หมู่บ้าน ละแวกต่างๆ ทั่วสารทิศ จนเกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่ สู่ประชาชนและประเทศชาติโดยส่วนรวม ซึ่งพิจารณาให้เห็นแล้วในหลายๆ โครงการ โดยเฉพาะด้านโภชนาการและการศึกษา อันเป็นรากฐานหรือปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อคุณภาพของประชาชนของประเทศ

ประหยัดประโยชน์

ผู้ที่ตามเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้ที่มีโอกาสตามเสด็จบ่อยๆ จะสังเกตว่าโครงการหรืองานที่ทรงทำนั้นนอกจากจะทรงเริ่มจากเล็กๆ ก่อนแล้ว **ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การประหยัด** ไม่ใช้เงินมากมายเกินความจำเป็น อะไรควรทำก่อน ทำหลัง หรืออะไรควรทำขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก หรือจะลดขนาดใหญ่มาเป็นขนาดเล็ก แต่ประโยชน์พอกัน หรือใกล้เคียงกัน ก็ จะทรงเลือกขนาดที่ประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุด แม้ว่าเงินนั้นจะเป็นเงินงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุน แต่พระองค์ก็ทรงถือว่าต้องประหยัด เพราะเงินนั้นก็คือภาษีของประชาชนที่ควรจะใช้อย่างระมัดระวัง เพื่อให้คุ้มค่าและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ คุโทรทศน์ทุกวันๆ ก็จะมีประกษ์แก่ตนเองแล้วว่า เข้า สาย บ่าย ค่ำ ดึกคืนก็ยังทรงงานอยู่อย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ผมเป็นเพียงคนตัวเล็กๆ คนหนึ่งที่เคยตามเสด็จไปในงานที่เกี่ยวกับโครงการพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ ผมได้พบปะผู้คนหลากหลายลักษณะ หลายทัศนนะ ได้พบกับปัญหาต่างๆ หลายด้าน และได้เห็นแนวทางของพระองค์ที่เฉียบแหลม แยกแยะ ในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องทั้งในระยะสั้นระยะยาว ทำให้ผมได้มีมุมมองใหม่ๆ ที่หลายหลาก ซึ่งหลุดออกมาจากมุมมองของข้าราชการประจำ มีประสบการณ์และพอจะรู้อะไรดีขึ้นมากกว่าเดิมว่า ถึงตรงไหนควรจะหยุดหรือควรจะทำ และสิ่งไหนควรจะทำและทำอย่างไร จึงจะถูกต้องพอเหมาะพองาม

พระอัจฉริยภาพที่ก่อปรด้วยวิชาการหลากหลายสาขา ได้ถูกนำมาแปลงเป็นแผนปฏิบัติที่สามารถปฏิบัติได้จริงอย่างเรียบง่ายในโครงการต่างๆ ที่พระองค์ทรงทำอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งเป็นที่ประกษ์แล้วแก่ผู้คนโดยทั่วไปอย่างไม่มีข้อกังขาว่าโครงการเหล่านั้นก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ราษฎรทั่วทุกหัวระแหงเพียงใด

นอกจากประชาชนจะมีความสุขแล้ว ผู้ที่มีบุญวาสนาได้ถวายงานแด่พระองค์ก็เกิดปีติสุขเช่นกัน

ขอพระองค์ทรงพระเจริญ

เจ้าฟ้านักพัฒนา

ปานเทพ กล้านรงค์ธราภ

“...เพราะตั้งแต่เกิดมาจำความได้ ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีต่างๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น... เมื่อโตขึ้นมาพอมิแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ โดยทำตามพระราชกระแสหรือทำตามแนวพระราชดำริ การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องทำเป็นประจำอยู่แล้ว...”

พระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานเป็นพิเศษแก่ข้าราชการสำนักงานเลขาธิการ กปร. (ชื่อหน่วยงานของสำนักงาน กปร. ใน

ขณะนั้น) เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๒๘ เป็นที่ประจักษ์ชัดถึงแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยที่ได้ทรงดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการช่วยเหลือและพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศและได้ก่อให้เกิดงานโครงการพัฒนาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นโครงการที่เสริมสร้างการดำเนินงานโครงการอันเนื่อง

มาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของภาครัฐอีกด้วย

งานพัฒนาตามแนวพระราชดำริ

“...การออกไปพัฒนานั้นเป็นเรื่องสนุก เป็นการท้าทายสติปัญญาว่าถ้ามีโจทย์คือมีปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ก็ต้องพยายามหาข้อเฉลย คือ วิธีแก้ปัญหา การแก้ปัญหาซึ่งบางครั้งก็กินเวลานานกว่าจะคิดออก...”

ในการทรงงานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยึดแนวทางการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ เน้นความเรียบง่าย และสอดคล้องกับสภาพสังคมนั้นๆ จากการศึกษาที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎร และทรงงานในทุกภูมิภาคของประเทศด้วยพระองค์เอง ทำให้ทรงรับทราบถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง มีแนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งหากเรื่องใดที่พระองค์ไม่ทรงทราบก็จะทรงสอบถามกับผู้ที่อยู่ในบริเวณนั้นหรือกับนักวิชาการที่มีความชำนาญในเรื่องนั้นๆ หรือแม้กระทั่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการทดลองในโครงการส่วนพระองค์ ซึ่งเป็นการทดลองขนาดเล็กเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยเหลือให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เจ้าฟ้าภัทโชนา

โครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ส่วนมากจะเน้นในเรื่องการวางรากฐานคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของ “โภชนาการ” ได้พระราชทานพระราชดำริในเรื่องนี้ว่า

“...ในด้านโภชนาการนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่าการรับประทานอาหารที่ถูกต้องจะทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยง่าย ทำงานไหว ช่วยในการเจริญเติบโต และเสริมสร้างสติปัญญาของเด็กๆ ดังนั้น เมื่อเห็นคนขาดอาหารก็จะพยายามช่วยเหลือทุกวิถีทาง โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคที่ถูกต้อง ให้อาหารบำรุงโดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่เด็กทารกเด็กก่อนวัยเรียน และในวัยเรียน...”

ทรงริเริ่มโครงการทางด้านโภชนาการตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงศึกษาอยู่ในระดับมหาวิทยาลัย จากการที่ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรและทรงพบว่า เด็กและเยาวชนส่วนมากจะประสบปัญหาเกี่ยวกับโภชนาการ ทรงเห็นว่าเด็กเหล่านี้ควรบริโภคอาหารที่มีคุณภาพและถูกสุขลักษณะ จึงทรงริเริ่มให้มี “โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” ขึ้นในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร และยากต่อการเข้าไปช่วยเหลือของรัฐบาล ได้มีพระราชดำริให้ส่งเสริมการปลูกพืชชนิดต่างๆ การเลี้ยงสัตว์ เพื่อสามารถนำมาประกอบอาหารกลางวัน ทำให้เด็กได้รับสารอาหารอย่างครบถ้วน สามารถแก้ไขปัญหาคาดสารอาหารของเด็กในชนบท อีกทั้งนักเรียนยังได้รับความรู้ในการทำการเกษตร โภชนาการ การถนอมอาหาร การแปรรูปอาหาร ฯลฯ ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างเด็กและผู้ปกครอง

“...เรื่องโภชนาการเป็นสิ่งที่พระองค์สนพระทัยมานานแล้ว ในการตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในแต่ละพื้นที่ ทรงพบเห็นเด็กขาดสารอาหาร ทำให้ทรงเห็นด้วยกับนักวิชาการที่ว่า ภาวะโภชนาการเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรได้รับความสนใจจากทุกฝ่าย เพราะอาหารเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การที่ประชาชน

ได้รับอาหารที่ถูกหลักโภชนาการก็เท่ากับได้พัฒนาร่างกายอย่างเต็มที่...”

พระราชดำรัสที่พระราชทาน เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๓๕ ในโอกาสที่เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานร่วมฉลองวันอาหารโลก แสดงถึงความสนพระราชหฤทัยในเรื่องโภชนาการจากการเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดนราธิวาสทำให้ทรงพบว่า ราษฎรมีปัญหาทางด้านโภชนาการค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในเด็ก จึงมีพระราชกระแส

รับสั่งให้เจ้าหน้าที่เร่งเสริมสร้างภาวะโภชนาการตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา มีพระราชดำริให้จัดอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่โภชนาการ โดยคัดเลือกจากคนในชุมชนนั้นๆ มาอบรมเพื่อดูแล สถิติการทำอาหาร และให้ความรู้ด้านโภชนาการแก่หญิงมีครรภ์และคนในชุมชนซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดารให้มีความอยู่ดีกินดีมากยิ่งขึ้น

“สมเด็จพระอาจารย์” กับงานด้านการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญในด้านการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทรงสนับสนุนส่งเสริมให้การศึกษาแก่เด็กในวัยเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นทุรกันดาร ในขั้นแรกของการศึกษานั้น ทรงพบว่าเด็กในชนบทนั้นส่วนมากไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก” ขึ้นเพื่อให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๒-๕ ปี ได้รับการเลี้ยงดู และมีการพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสม มีความพร้อมที่จะเข้าเรียนในชั้นประถม อีกทั้งยังเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองในการออกไปประกอบอาชีพอีกด้วย ในชั้นประถมศึกษาได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” ขึ้นทุกภูมิภาคของประเทศ เป็นโครงการที่สานต่อพระ

ราชปณิธานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งการจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นเป็นการช่วยเหลือคุณภาพทางการศึกษาให้มีโอกาสทัดเทียมกับพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนส่วนมากจะตั้งอยู่ในบริเวณที่ยากต่อการเข้าถึงของบุคคลภายนอก การคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังได้พระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่เรียนดีแต่ขาดทุน ให้เรียนต่อถึงขั้นอุดมศึกษา และเปิดโอกาสให้เด็กเหล่านี้กลับมาสอนและพัฒนาโรงเรียนของตน ซึ่งเรียกโครงการนี้ว่า “โครงการครูทายาท”

พระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่เพียงทรงเผื่อแผ่แก่ราษฎรไทย แต่ยังทรงเผื่อแผ่ไปยังราษฎรในประเทศเพื่อนบ้าน ทรงให้ความช่วยเหลือในฐานะประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดเสมือนญาติ โดยทรงให้ความอุปการะโรงเรียนวัฒนธรรม แขวงนครเวียงจันทน์ หลีก ๖๗ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการส่งเสริมอุปกรณ์การเรียนการสอน ให้ความรู้ทางด้านโภชนาการ การประกอบอาชีพ การเลี้ยงสัตว์ และการทำเกษตรกรรม เป็นต้น

“ขัตติยราชมารี” พระผู้เสด็จตามรอยเบื้องพระยุคลบาท

ในการทรงงานและเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทุกคราวที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงเรียนรู้การทรงงานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังที่เคยพระราชนิพนธ์ในเรื่อง “เดินตามรอยเท้าพ่อ” ซึ่งมีใจเพียงแต่มีความมุ่งมั่นทางวรรณกรรมเท่านั้น พระราชนิพนธ์นี้ยังแสดงให้เห็นถึงพระวิริยะอุตสาหะแห่งการเรียนรู้ การที่ทรงอุทิศพระวรกายและเวลาส่วนพระองค์เพื่อช่วยเหลือราษฎร พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้นมีมากมายหลายโครงการซึ่งแต่ละโครงการล้วนก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์ และประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

ขอทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

ทรงเดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท
ของสมเด็จพระบรมชนกนาถ

ทรงเดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ของสมเด็จพระบรมชนกนาถ

คำกล่าวธรรมดาๆ ที่ว่า “พ่อแม่ คือ แบบอย่างที่ดีของลูก” นับเป็นสัจธรรม เป็นความจริงแท้ และผู้ที่เดินตามแนวทางที่พ่อแม่ได้วางไว้ให้ ก็จะได้รับการเรียกขานว่าเป็น “ลูกไม้ (ที่) หล่นไม่ไกลต้น” ซึ่งวลีนี้ คนประเภทที่ถูกจัดไว้ว่าเป็น “คนโบราณโบราณ” มักจะนำมาพูดเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือน หรือความใกล้เคียงกันระหว่างคนที่ เป็นพ่อแม่ กับ คนที่เป็นลูก แต่ผู้คนในยุคปัจจุบันไม่ค่อยจะได้นำมาใช้กันแล้ว เด็ก ๆ รุ่นหลัง จึงอาจจะไม่คุ้นเคยกับวลีดังกล่าว ที่เป็นเสมือนคำเตือนให้เข้าใจถึงหน้าที่ของลูกในการ สืบรักษาวงศ์สกุลให้ดำรงอยู่อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ให้สมกับที่บุพการีได้วางแนวทางไว้ ทั้งได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบโดยมีการสั่งสมและสืบทอดต่อกันมาชั่วลูกชั่วหลาน

หนึ่งในจำนวนบุคคลที่สังคมยกย่องถวายพระเกียรติว่าทรงเจริญตามรอยบุพการี มิได้ต่างกับ “ลูกไม้ (ที่) หล่นไม่ไกลต้น” คือ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ซึ่งเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวโลก ไม่ว่าจะเป็นพระราชจริยวัตรอันงดงาม ความไม่ถือพระองค์ หรือพระวิริยะอุตสาหะในการทรงงานเพื่อช่วยเหลือประชาชน นำไปสู่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวนมาก โดยเฉพาะในด้านการพัฒนา ทั้งในด้าน

การศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพอนามัย ที่มีได้แตกต่างไปจากสมเด็จพระบรมชนกนาถของพระองค์ คือ **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช** ผู้ทรงมีน้ำพระราชหฤทัยอันงดงามและเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตา คงไม่ผิดไปจากความเป็นจริงแม้แต่น้อย ถ้าจะกล่าวถึง **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช** ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่อยู่เคียงข้างประชาชนของพระองค์ เพื่อทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับอาณาประชาราษฎร์ในทุกสถานการณ์ พร้อมกันนั้นก็ทรงทะนุบำรุงบ้านเมืองให้วัฒนาสถาพร ตามพระราชปณิธานที่ได้พระราชทานไว้เป็นปฐมบรมราชโองการในเบื้องต้นแล้วว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** และจากเวลานั้นจนถึงวาระที่ทรงครองราชย์มาเป็นเวลาอันยาวนานเกือบ ๖๐ ปี แล้วนี้ พระองค์ได้ทรงเป็นกำลังของแผ่นดินสมตามพระปรมาภิไธย **“ภูมิพล”** ตลอดมาซึ่งพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญนับแต่วาระแรกที่เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชนหลังการเสด็จขึ้นครองราชย์ไม่นานนักได้จารึกอยู่ในความทรงจำและประทับใจในหัวใจของพลกนิกรชาวไทยทั้งมวล ทั้งผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บนผืนแผ่นดินไทย และอยู่นอกพระราชอาณาจักร

การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชนด้วยพระองค์เอง ช่วยให้ทรงทราบปัญหาทุกอย่างด้วยพระเนตรพระกรรณ นอกจากนั้นเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในแผ่นดินคราวใด ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือด้านความมั่นคงของประเทศ ก็ทรงเปลี่ยนแปลงวิกฤตทั้งหลายที่เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า ให้กลายเป็นความร่มเย็น ก่อเกิดความหวังใหม่ขึ้นในสังคมไทยเสมอ อีกทั้งแนว

พระราชดำริที่พระราชทานเพื่อการแก้ปัญหาต่างๆ ล้วนมีความเหมาะสม กอปรด้วยพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล ทำให้ผู้รับสนองพระราชดำริสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ช่วยให้แผ่นดินไทยผ่านยุคแห่งความทุกข์ลำเค็ญ นับตั้งแต่หลังช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมาจนถึงทุกวันนี้

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขของราษฎร ตลอดจนข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน และประชาชนอาสาสมัครที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประเทศชาติอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทุกภาคนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หาได้เสด็จพระราชดำเนินไปเพียงลำพังพระองค์ไม่ หากแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระราชโอรส พระราชธิดา ทุกพระองค์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ ตามเสด็จไปด้วย จึงเป็นโอกาสให้พระราชโอรส พระราชธิดา ทรงรับรู้ถึงความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ จากประสบการณ์โดยตรงของแต่ละพระองค์ และทุกพระองค์ทรงได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาตามแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานแก่ข้าราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งรับผิดชอบในงานนั้นๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติพระองค์ตามรอยพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้ในบทพระราชนิพนธ์ “เดินตามรอยเท้าพ่อ” อันแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในน้ำพระราชหฤทัยโดยแท้ ดังจะขอน้อมเชิญบทพระราชนิพนธ์องค์ดังกล่าว บางตอนมาบันทึกไว้ให้เป็นที่ประจักษ์...

“ฉันเดินตามรอยเท้าอันรวดเร็วของพ่อโดยไม่หยุด
ผ่านเข้าไปในป่าใหญ่ นรกแล้ว ทึบ
แผ่ไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด มืดและกว้าง
มีต้นไม้ใหญ่ใหญ่เหมือนหอคอยที่เข้มแข็ง
พ่อจ๋า...ลูกหิวจะตายอยู่แล้วและเหนื่อยด้วย
ดูซิจ๊ะ...เลือดไหลออกมาจากเท้าทั้งสอง ที่บาดเจ็บของลูก
ลูกกลัวงู เสือ และหมาป่า
พ่อจ๋า...เราจะถึงจุดหมายปลายทางไหม?...”

บทพระราชนิพนธ์นี้ งามด้วยภาษาที่เรียบง่าย แต่กินใจ และสะท้อนความรู้สึก ยิ่งนัก แม้เวลาล่วงมาจนถึงทุกวันนี้ “ราชกุมารีแห่งสยามประเทศ” พระองค์นี้ก็ยังทรง “เดินตามรอยเท้าอันรวดเร็วของพ่อโดยไม่หยุด...” พร้อมด้วยคำถามเดิมว่า “พ่อจ๋า...เราจะถึงจุดหมายปลายทางไหม?”

ภาพความทุกข์ยากอันเกิดจากความเจ็บป่วย และความด้อยโอกาสอันเนื่องมาจากการขาดการศึกษา เพราะฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย เป็นจุดสำคัญที่สุดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประจักษ์ด้วยพระเนตรพระกรรณ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาทุกๆ ด้านไปพร้อมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยให้ราษฎรของพระองค์ได้มีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น จากพระราชประสงค์ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของ**โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** จำนวนมากในเวลาต่อมา

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาก็คือ **“คน”** และเส้นทางการพัฒนา **“คน”** ก็ต้องอาศัยการศึกษาเป็นสำคัญ ในการยกฐานะคนในสังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงให้การสนับสนุนด้านการศึกษาอย่างจริงจังพร้อมกันไปกับการดูแลด้านสุขภาพอนามัยและสภาพแวดล้อม ดังจะเห็นได้ว่า นอกจากมีโรงเรียน **“ร่มเกล้า”** เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนหลายแห่ง เพื่อให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลความเจริญได้มีสถานที่สำหรับศึกษาเล่าเรียนแล้ว ยังมีโรงเรียนราชประชาสมาลัย และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เพื่อ

รองรับเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาแตกต่างออกไปอีกด้วย กล่าวคือ โรงเรียนราชประชาสมาลัย เป็นโรงเรียนในความอุปถัมภ์ของมูลนิธิราชประชาสมาลัย ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อชุบชีวิตคนโรคเรื้อนผู้สิ้นหวังในชีวิตให้กลับมามีความหวัง พบแสงสว่างบนทางเดินในก้าวใหม่

จุดกำเนิดของ**มูลนิธิราชประชาสมาลัย** เริ่มต้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๗ จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฉายภาพยนตร์ส่วนพระองค์ ณ ศาลาเฉลิมกรุง และเงินรายได้ทั้งหมดได้พระราชทานในการสร้างตึก **“อานันทมหิดล”** ในบริเวณโรงพยาบาลศิริราช เพื่อเป็นพระอนุสรณ์สถานแก่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ แต่รายได้ไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเงินที่มีผู้โดยเสด็จพระราชกุศลเพิ่มเติม ทำให้มียอดเงินรวมทั้งสิ้น ๑,๕๕๘,๕๖๑ บาท ซึ่งหลังการก่อสร้างแล้วเสร็จ มีเงินคงเหลือ ๑๗๕,๐๖๔.๗๕ บาท พระองค์ได้พระราชทานเงินจำนวนที่เหลือให้เป็นทุนริเริ่มเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคเรื้อน ตามที่รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้น ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลขอพระราชทานเงินจำนวน ๑ ล้านบาท เพื่อสร้าง**สถาบันอบรมเจ้าหน้าที่และค้นคว้าเรื่องโรคเรื้อน ณ** สถานพยาบาลพระประแดง

และเมื่อการจัดสร้างสถาบันแล้วเสร็จ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสถาบันแห่งนี้ว่า “สถาบันราชประชาสมาสัย” ซึ่งมีความหมายว่า พระมหากษัตริย์ และประชาชนอาศัยซึ่งกันและกัน

ส่วนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เป็นโรงเรียนในความอุปถัมภ์ของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ซึ่งเป็นมูลนิธิที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ที่ประสบความเดือดร้อนจากสาธารณภัย เริ่มจากครั้งที่แผ่นดินไทยภาคใต้ประสบมหาวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นต้นมา หลังจากนั้นไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ส่วนใดของประเทศไทย หากมีภัยพิบัติเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์จะรีบไปช่วยเหลือถึงที่ประสบปัญหาอย่างเร่งด่วน โดยทางมูลนิธิฯ ได้จัดบุคลากรพร้อมอยู่ตลอดเวลา เพื่อช่วยอนุเคราะห์ผู้ประสบภัยทั้งหลายให้ทันทั่วทั้งเป็นการสนองพระบรมราโชบาย

นอกจากการช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์ภัยที่ประสบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานด้านการศึกษาสงเคราะห์แก่บรรดาบุตรธิดาของหัวหน้าครอบครัวที่ประสบสาธารณภัยจนเสียชีวิต ทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิราชประชานุเคราะห์เป็นผู้ปกครองเด็กแทน ช่วยให้เด็กเหล่านั้นมีโอกาสได้เรียนต่อจนสุดความสามารถของตน และบางคนสำเร็จระดับปริญญาเอกไปแล้ว

มิใช่เพียงการที่ทรงส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในระบบเท่านั้น หากแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริด้วยว่า ยังมีบุคคลอีกจำนวนมากที่มีความตั้งใจจริง มีศรัทธาขวนขวายหาความรู้เป็นวิชาชีพใส่ตน แต่ประสบปัญหาไม่มีความรู้พื้นฐานและไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอ ที่จะเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาวิชาชีพพระดับต่างๆ ได้ หากมีช่องทางช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ให้มีความรู้วิชาชีพตามที่เขาปรารถนา ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติได้ ในการช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ได้ พระองค์ทรงรำลึกถึงวิธีการประสิทธิ์ประสาทวิชาของครูบาอาจารย์ในครั้งโบราณกาล เช่น พระดาบส เป็นต้น ดังที่มีพระราชดำรัสว่า

“หากนำเอาวิธีการประสิทธิ์ประสาทวิชาการของดาบสมาประยุกต์ใช้ โดยจัดเป็นรูปการศึกษานอกระบบแล้ว นอกจากจะช่วยให้ผู้มาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ได้ความรู้เป็นวิชาชีพแล้ว ยังช่วยให้ผู้เหล่านั้นเป็นผู้ที่มีศีลธรรมจรรยา มีน้ำใจ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคมส่วนรวมได้ผลยิ่งขึ้น แต่ในยุคปัจจุบันนี้

ป้าธรรมชาตินี้เป็นที่พำนักอาศัยของดาบสนั้นนับวันจะน้อยลงไป จึงจำเป็นต้อง ใช้ป้าสังเคราะห์ หรือป้าคอนกรีตเป็นที่ตั้งสำนักพระดาบสแทน”

จากพระราชดำรัสดังกล่าวข้างต้น “โครงการพระดาบส” จึงเกิดขึ้น โดยทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินการ จำนวน ๕ ล้านบาท และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้สถานที่ของสำนักพระราชวัง ณ บ้านเลขที่ ๓๔๔/๓๔๖ ถนนสามเสนตรงข้ามหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี เป็นสถานที่ฝึกอบรม เปิดรับบุคคลที่มีความตั้งใจจริงที่จะหาความรู้ใส่ตน โดยไม่จำกัดเพศ อายุ และความรู้ รวมทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือนที่ผ่านศึก และทุพพลภาพได้เข้าเรียน สำหรับครูหรือพระดาบสอาสาสมัครโดยเสด็จพระราชกุศลนั้น มีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีความยินดีเสียสละให้ความรู้ของตนเป็นวิทยาทานโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ต่างตั้งอกตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจัง จึงได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมในหลักสูตรช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมวิทยุ ช่างเครื่องยนต์ ช่างเชื่อม ช่างเคาะ หรือช่างฟันสี

จากลักษณะงานของโครงการที่คล้ายคลึงกับงานมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผนวกโครงการพระดาบสไว้เป็นส่วนหนึ่งของมูลนิธิดังกล่าว ตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๒๑ แต่เป็นการฝากโครงการไว้เพียงชั่วคราว ล่วงมาถึงเดือนเมษายน ๒๕๒๓ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีคณะกรรมการจัดการทุนโครงการพระดาบสขึ้นโดยเฉพาะ และตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๒๔ เป็นต้นมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือกำกับดูแลโครงการพระดาบสอีกทางหนึ่ง

“ขัตติยราชกุมารี” พระองค์น้อย ได้ซึมซับพระมหากรุณาธิคุณที่เปี่ยมล้นไปด้วยพระเมตตา นับแต่ยังทรงเยาว์พระชันษา จนทรงพระเจริญวัยเข้าสู่ ๕๐ พรรษา พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญ ทั้งในส่วนที่ทรงรับสนองพระบรมราชโองการ และที่เป็นพระราชดำริในส่วนพระองค์ จึงล้วนแต่มุ่งเสริมช่วยให้ประชาชนทุกเพศวัยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สายธารแห่งศรัทธาด้วยความจงรักภักดีของอาณาประชาราษฎร์ที่มีต่อพระองค์จึงไม่มีจุดสิ้นสุด ณ สถานที่ และวันเวลาใด เช่นเดียวกับพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญด้วยพระวิริยะอุตสาหะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีมากกว่าจะคำนวณนับให้สุดสิ้นได้ ดังจะขอยกเพียงบางส่วนมาแสดงให้เห็นพระราชอัจฉริยภาพ และพระมหากรุณาธิคุณ มิมีประมาณ

พระโอบเอื้อเกื้อกูลการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาอย่างมาก ดังพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรม บีพี สมิหลา จังหวัดสงขลา เรื่อง แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ความบางตอนว่า

“...การศึกษาคือการพัฒนาคน พัฒนาชาติให้คนมีความรู้ที่จะสามารถสร้างคนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น สร้างชาติให้มีความสุขและรุ่งเรืองได้...” และทรงฉายภาพย้อนกลับไปสู่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “...พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมให้เกิดการศึกษามวลชน มีพระราชประสงค์ให้คนทั่วไปได้มีโอกาสเรียนรู้เสมอกัน ไม่ว่าลูกท่านหรือลูกชานาหรือใครๆ ก็ตาม ทรงใช้คำว่าเสมอกัน มีพระราชดำริเช่นนี้ พระราชบัญญัติประถมศึกษาจึงเกิดขึ้นในรัชกาลต่อมา...” ล่วงมาถึงปัจจุบันทรง

ส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้เพราะ “...สถานศึกษาของเรามีเด็กมาก การศึกษา
ที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางคงทำลำบากขึ้น ที่สำคัญและควรเน้นหนักกันก็คือ
ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้...”

นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีส่วนช่วย
พัฒนาการศึกษาของเยาวชนด้วย ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๘ ณ
ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร เรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์
ต่อการพัฒนาประเทศ ความบางตอนว่า

“...เยาวชนนั้นแม้ในปัจจุบันมองดูเหมือนว่าเยาวชนรุ่นใหม่ี่จะมีความ
สามารถในเรื่องเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ดีกว่า ปรับตัวได้เร็วกว่า แต่อันที่จริงแล้ว
เยาวชนก็ต้องการผู้ชี้แนะอยู่มาก หากครู อาจารย์ มีความกระตือรือร้นที่จะ
ทันโลก ทันความรู้ใหม่ๆ มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ ก็จะสามารถ
ถ่ายทอดความรู้ของตนให้แก่เยาวชนได้ดีและอย่างกว้างขวาง...”

อีกพระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการลงทุนที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ
และเราใช้การศึกษา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยวิธีต่างๆ
ในบรรดาปัจจัยต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อประสิทธิผลในการพัฒนาซึ่งมีหลาย
ปัจจัยนั้น ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด แม้เราจะมีปัจจัยอื่นๆ อย่าง
สมบูรณ์ แต่ถ้าทรัพยากรมนุษย์ไม่มีคุณภาพแล้วการพัฒนาก็ไม่อาจประสบผล
สำเร็จสูงสุดได้”

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงมองไปที่เด็กโตเท่านั้น หากแต่ทรงมองลงไปที่เด็กก่อนวัยเรียนเป็นสำคัญ ดังพระราชปราชญ์ระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านเขาคันธง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ว่า

“...สุขภาพ อนามัยของประชาชนในหมู่บ้าน ควรจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต การขาดสารอาหารในวัยดังกล่าว จะมีผลกระทบต่อสติปัญญาของเด็กโดยตรง ...”

ในทางการแพทย์ก็มีข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนแล้วว่าสติปัญญาของมนุษย์ประมาณร้อยละ ๕๐ จะเจริญพัฒนาในระหว่างที่เป็นทารกอยู่ในครรภ์มารดาจนถึงอายุ ๔ ปี ส่วนพัฒนาการทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคมนั้น ถือว่าวัยเด็กเป็นวัยที่มีการพัฒนาสูงสุด จนเชื่อกันว่าจะเป็นพื้นฐานด้านลักษณะท่าทางและนิสัยใจคอที่ติดตัวไปตลอดชีวิต ดังคำบอกเล่าของนายกิตติ ชันธมิตร รองผู้อำนวยการโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ได้กล่าวไว้ว่า

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็กเล็ก เรื่องการพัฒนาของกล้ามเนื้อและภาษา พร้อมกับ ส่งเสริมและพัฒนาวัยเตาะแตะ เตรียมความพร้อมให้กับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ขวบ นอกจากนี้ยังให้ส่งเสริมโภชนาการและอนามัยแม่และเด็ก มีพระราชดำริว่า จะมีสมองดีต้องดูแลตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์ มีโภชนาการที่ดีและมีสุขภาพอนามัยที่ดีคือ ดูแลแม่ที่ตั้งครรภ์ด้วย”

ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีพระราชดำริ ให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ขึ้น พร้อมทั้งพระราชทาน พระราชทรัพย์ เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุน จำนวน ๓๓๐,๐๐๐.- บาท เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ บ้านเขาตันหยง จังหวัดนราธิวาส จึงเกิดขึ้น เป็นแห่งแรก ด้วยความร่วมมือร่วมใจของกรมการหมู่บ้าน และกรมการสภาตำบล อำเภอ เมือง จังหวัดนราธิวาส ตลอดจนประชาชนและภาคเอกชนในจังหวัดนราธิวาส และเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับเด็กได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลดีต่อประเทศชาติโดยรวมในอนาคต สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓ โดยมีกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลัก ในการดำเนินงาน และศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานตามโครงการฯ ดังกล่าว

ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๖ เป็นต้นมา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ได้เข้ามาเป็นหน่วยหลัก ในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยเหตุผลตามที่นายมนิ พงศ์สามารถ อดีตผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เล่าให้ฟังว่า

“...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มาดูแล เนื่องจากทรงเห็นว่าลักษณะการประสานงานของศูนย์ศึกษาฯ สามารถประสานได้หลากหลายหน่วยงาน ซึ่งสามารถครอบคลุมภารกิจในส่วนนี้ได้ คณะอนุกรรมการดำเนินงานจึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส เป็นประธาน และมีผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เป็นรองประธาน...”

มิใช่เพียงการตั้งคณะทำงานขึ้นมาใหม่เท่านั้น หากแต่ยังได้มีการออกกฎเกณฑ์ ในการตั้งกรรมการประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ใหม่ด้วย อดีตผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เล่าว่า

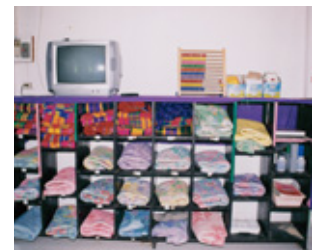

“อบต. เป็นผู้แต่งตั้งกรรมการประจำศูนย์ฯ ใหม่ทุกปี เพราะงบประมาณอยู่ที่ อบต. ทั้งเรื่องค่าจ้าง ค่าเลี้ยงเด็ก ค่าอาหารกลางวัน ส่วนกรรมการ ๑๒ คน ต้องเป็นผู้ปกครองของเด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการ และกรรมการจะต้องช่วยจัดผู้ปกครองมาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเด็กวันละ ๑ คน เพื่อช่วยประกอบอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และดูแลแปลงผัก ซึ่งชุมชนสามารถนำมาประกอบอาหารได้”

หลังจากนั้น แม้ว่าการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ตามท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ จะมีการบริหารจัดการที่ส่งผลให้มีความเจริญก้าวหน้า และขยายปริมาณของศูนย์เพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคทำให้การพัฒนาในหลายพื้นที่ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร กล่าวคือ

“...ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้เหมือนกันไม่ว่าท้องถิ่นใด ไม่ว่าในภาคใต้ หรือในภาคอื่นๆ อย่างชายแดน เช่น จังหวัดน่าน จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุบลราชธานี หรือจังหวัดอื่นๆ ในท้องถิ่นที่ค่อนข้างจะลำบาก ท่านได้ทรงริเริ่มตั้งศูนย์ฯ เด็กเล็ก ขึ้นมาก็เพื่อที่จะให้เด็กได้มีโอกาส มีการเจริญเติบโตตามศักยภาพเท่าที่ควรจะเป็น ถึงแม้จะทรงเห็นดีเห็นชอบประการใดก็ตาม บางทีประชาชนในพื้นที่นั้นมีความเห็นแตกต่างกับเรา เพราะเขาเลี้ยงลูก เลี้ยงเด็กมาตามประเพณีนิยม อย่างเช่น ชาวโซ่ จังหวัดสกลนคร และนี่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ที่เราพยายามตั้งศูนย์เด็กเล็กขึ้นมาแทบจะทุกหมู่บ้าน แต่ก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร เหมือนกับจังหวัดนราธิวาส ที่พระองค์ทรงพยายามอย่างยิ่งที่จะให้

เด็กมีความเจริญเติบโตเต็มศักยภาพ เป็นไปในลักษณะให้การช่วยเหลือ ซึ่งขณะนี้พระองค์ทรงริเริ่มให้มีศูนย์ เด็กเล็กทั่วประเทศ ก็เป็นแนวทางหนึ่ง ที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพของเด็กให้ มีคุณภาพดีขึ้นหรือทำให้เด็กมีการเจริญ เติบโตอย่างเต็มที่เพื่อที่จะได้มีโอกาส ศึกษาเล่าเรียนตามความถนัดของตนเอง ซึ่งการพัฒนาของพระองค์ท่านดำเนินไป ค่อนข้างช้า อย่างเช่น นราธิวาส พระองค์ ท่านทรงพยายามที่จะให้เด็กเจริญเติบโต อย่างที่พูดไปแล้ว แต่การทำงานความ

เอาใจใส่ของผู้ปกครองค่อนข้างที่จะน้อยโดยเฉพาะในช่วงที่ผู้ปกครองจะต้องกรีดยาง เด็กจะถูกปล่อยปละละเลย บางทีไม่ได้ทานข้าวเลย ทานข้าวก็มาทานที่ศูนย์ฯ เพราะ ความยากไร้ ที่จังหวัดน่าน สกลนคร ก็เหมือนกับจังหวัดนราธิวาสได้ดำเนินการแก้ไข ปัญหาเรื่องการเจริญเติบโตของเด็ก...”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับการ พัฒนาเด็กเล็กอย่างมาก และทรงเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก เล็กก่อนวัยเรียน เพื่อให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป ดังนั้นหลังการเปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ บ้านเขาตันหยง ไม่นานจึงมีพระราชดำริให้เปิดดำเนินการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ใน อำเภอต่างๆ ของจังหวัดนราธิวาส ในเขตอำเภอเมือง อำเภอตากใบ อำเภอสุคีริน อำเภอ รือเสาะ และอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ขึ้นอีกรวม ๑๖ ศูนย์ และในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี อีก ๑ ศูนย์ รวมทั้งหมด ๑๗ ศูนย์

วัตถุประสงค์หลักของการดำเนินโครงการฯ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเล็กก่อนวัยเรียนใน ชนบทที่มีอายุระหว่าง ๒.๕ - ๕ ปี ได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้เจริญเติบโตทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างถูกต้องและมีความพร้อมที่จะเข้าเรียนในชั้น ประถมศึกษาต่อไป อันจะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองให้ได้ มีเวลาในการประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่ ทั้งจะเป็นการส่งเสริมท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมใน การพัฒนาและช่วยตนเองโดยเผยแพร่วิทยาการแผนใหม่ไปสู่บิดา มารดา ผู้ปกครอง เด็กและชุมชน จะได้ช่วยแก้ไขปัญหาทุกโภชนาการของเด็กในปกครองของตนด้วย อีก

ประการหนึ่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ยังมีส่วนช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็ก และให้โอกาสผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาเด็กในที่สุด

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ปัจจุบันมีทั่วประเทศ โดยยึดหลักความต้องการและความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรม โดยมีได้มุ่งด้านการสอนหนังสือแก่เด็กเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู การจัดอาหารเสริม การจัดอุปกรณ์เครื่องเล่น เพื่อให้เด็กมีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อันจะเป็นหนทางช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตเด็กเล็กให้ดีขึ้น ด้วยการให้ความรู้ผู้ปกครองในการสร้างเสริมระเบียบวินัย และนิสัยบริโภคอย่างถูกต้องเพื่อถ่ายทอดไปสู่เด็กต่อไป

หนึ่งองค์ประกอบสำคัญของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ที่นอกเหนือไปจากการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ให้มีความเหมาะสมกับวัยของเด็กที่อยู่ในศูนย์ฯ แล้ว ยังต้องมีผู้ดูแลเด็กที่จะต้องคอยหากิจกรรมที่เอื้อต่อพัฒนาการของเด็กในอันที่จะส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ ด้วย กล่าวคือ ด้านร่างกาย ต้องให้อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมกับวัย ฝึกดูแลรักษาส่วนต่างๆ ของร่างกาย ฝึกการใช้กล้ามเนื้อให้แข็งแรง ให้เล่นหรือปฏิบัติกิจกรรมที่ใช้ประสาทสัมผัส ปฏิบัติกิจกรรมแบบการป้องกันอุบัติเหตุและโรคบางอย่าง มีการพาไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคและปลูกฝีตามระยะเวลาที่แพทย์กำหนด **ด้านอารมณ์ สังคม จิตใจ** ผู้ดูแลเด็กจะต้องเล่นกับเด็กด้วยความรักความเมตตา มีการพูดคุย เล่านิทาน ร้องเพลง เหกหล่อม ตอบคำถาม

และตั้งใจฟังสิ่งที่เด็กพูด รวมทั้งฝึกมารยาทสังคมในการอยู่ร่วมกัน ฝึกให้ช่วยตัวเอง ฝึกให้มีลักษณะนิสัยยกย่อง และสามัคคีในหมู่คณะ ตลอดจนฝึกระเบียบวินัย และฝึกให้รู้จักทำประโยชน์แก่ส่วนรวม **ด้านสติปัญญา** ผู้ดูแลเด็กมีส่วนร่วมช่วยได้ด้วยการจัดให้ทุกกิจกรรมมีการปฏิบัติ เพื่อช่วยส่งเสริมทักษะในการคิดและความจำอย่างน้อยเพื่อให้สามารถคิดแก้ปัญหาในกิจวัตรประจำวันได้ตามวัย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับผู้ดูแลเด็ก มิได้ต่างไปจากองค์ประกอบส่วนอื่น ผู้ดูแลเด็กคนหนึ่ง คือ **นางซาก็เราะ เจะแต** ประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ บ้านเขาตันหยง จังหวัดนราธิวาส เล่าด้วยความปลื้มปีติว่า พระองค์มีรับสั่งถามว่า

“เป็นอย่างไรบ้าง ดูแลเด็กเหนื่อยไหม ค่าตอบแทนพอใจไหม”

เกี่ยวกับค่าตอบแทนนั้น **นายสุเทพ ศรีมหาตไทย** ผู้ประสานงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ เล่าว่า

“...พระองค์ท่านจะให้ค่าตอบแทนผู้ดูแลเด็ก เดือนละ ๓,๕๐๐ บาท แต่ช่วงหลังเกรงว่าจะรบกวนเงินของพระองค์ท่านมากเกินไป จึงได้ตั้งขยับมาได้คนละ ๓,๐๐๐ บาท พอทรงทราบ ก็รับสั่งว่าส่วนเกินจะทรงจ่ายเอง คนละ ๕๐๐-๖๐๐ บาทต่อเดือน ต่อมาทาง อบต. จ้างครูผู้ดูแลเด็กเอง โดยให้เดือนละ ๔,๑๐๐ บาท ทำให้ไม่ต้องไปรบกวนเงินพระองค์ท่าน จะรบกวนก็เฉพาะในเรื่องนม...”

นอกจากจะทรงเอาพระทัยใส่ผู้ดูแลเด็กแล้ว สิ่งที่ทรงเน้นเพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีทั้งด้านร่างกาย และสติปัญญา คือ เรื่องอาหาร **นายสุเทพฯ** เล่าต่อว่า

“...พระองค์จะทรงเน้นเรื่องพี่ซนัค และนม เรื่องของสื่อการเรียนการสอน และภาชนะเครื่องใช้ของเด็ก พระองค์จะทรงเข้าไปตรวจทั้งหมด แม้แต่แปรงสีฟันของเด็ก ...”

นางสาวนุรตัสนิม มามะ เจ้าหน้าที่โภชนาการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๙ ค่ายสิรินธร จังหวัดปัตตานี ได้เล่าถึงความห่วงใยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีเกี่ยวกับด้านโภชนาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ว่า

“...พระองค์ท่านรับสั่งถามว่างานโภชนาการเป็นอย่างไรเพราะพระองค์ทรงห่วงเด็ก ก็ทรงถามว่าทำไมเด็กขาดสารอาหารเพิ่มมากขึ้น แล้วเราจะมีวิธีแก้ปัญหากันอย่างไร ...พระองค์ท่านทรงไว้ใจเจ้าหน้าที่โภชนาการ และทรงชมว่าทำงานเก่ง ทรงให้กำลังใจตลอดเวลา...”

เช่นเดียวกับ **นางศันตีสุนีย์ ลิมอมาแด** เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองฯ ที่เล่าถึงความรู้สึกขณะได้เข้าเฝ้าฯ ว่า

“พูดไม่ออก บรรยายไม่ถูก เวลาพระองค์ท่านเสด็จฯ มา จะมีรับสั่งเน้นเรื่องโภชนาการ ซึ่งภูมิใจมากที่สุด รู้สึกว่าพระองค์จะทรงสนพระทัยมาก ทำให้รู้สึกเหมือนเราได้เข้าไปมีส่วนร่วมส่วนช่วย เป็นความไฝ่ฝันมานานที่ได้ทำงานถวาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีโอกาสได้ยืนเวลาพระองค์รับสั่ง ซึ่งจะรับสั่งถึงเด็กและโภชนาการ”

ผู้ที่เคยอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ต่างปลื้มในพระมหากรุณาธิคุณ เช่น **นายสุนัย พรหมตรัง** ซึ่งเคยเรียนอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ค่ายสิรินธร จังหวัดปัตตานี บอกว่า

“ผมเคยรับเสด็จท่าน ตอนเด็กๆ ไปยื่นเข้าแถว...สำหรับการจัดให้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ เป็นการให้โอกาสเด็กๆ ให้เด็กได้เรียนรู้ดีกว่าไปเที่ยวเล่น เป็นโครงการที่ดีประทับใจท่านที่ได้ให้โอกาสเด็ก ได้มาอยู่ด้วยกัน ได้เรียนรู้”

ผู้ปกครองของเด็กที่เคยเรียนอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ก็ภาคภูมิใจที่ลูกของตนได้มีโอกาสเข้าเรียนอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ดังคำให้สัมภาษณ์ของ **นางบีเนาะ บินมุสตอปา** ว่า

“ภูมิใจมากที่พระองค์ท่านมาจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ให้เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว และดีใจมากที่มีการสร้างอาคารต่อเติมทำให้น่าอยู่”

นางจินดา ดีแวง เป็นอีกคนหนึ่งที่ชื่นชมอย่างมากต่อการจัดให้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ที่จังหวัดนราธิวาส โดยเล่าว่า

“เมื่อก่อนไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ก็รวมกลุ่มกันคิดว่าจะจ้างพี่เลี้ยงมาดูแล แต่เมื่อมีศูนย์ฯ เข้ามา ครูก็บอกให้นำเด็กมา เด็กจะได้เรียนหนังสือ มีความกล้าที่จะแสดงออก...”

และเมื่อมีคำถามที่ขอให้เปรียบเทียบระหว่างเด็กที่ได้เข้าเรียนที่ศูนย์ฯ กับเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียน **นางจินดา ดีแวง** บอกว่า

“เด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนจะไม่รู้เรื่องเลย อยู่บ้านช่วยตัวเองก็ไม่ได้ ต้องให้พ่อแม่ทำทั้งหมด ในขณะที่เด็กที่เข้าเรียน จะสนุก กล้าแสดงออก มีอาหารกินตามหลักโภชนาการ ทำให้เด็กพัฒนาได้เร็ว”

นางพิมพ์ แก้วเรือง ผู้เคยส่งลูกเข้าเรียนอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ บ้านราษฎรพัฒนา อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส เล่าด้วยความปลาบปลื้มว่า

“มีคนบอกว่าให้นำลูกมาไว้ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ จะได้มีนมกินฟรี พอลูกได้เข้ามาอยู่และได้กินนม จึงรู้ว่าเมื่อกินนมแล้วจะแข็งแรง เดี่ยวนี้ลูกฉลาดขึ้น มีพัฒนาการที่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน กล้าพูด กล้าคิด...รู้สึกดีใจที่พระองค์ทรงห่วงใยราษฎรทุกชนชั้น ไม่ถือพระองค์ และเมื่อมีโครงการฯ เข้ามาก็ทำให้หมู่บ้านเจริญขึ้น”

ความเจริญขึ้นของหมู่บ้าน คือสัญญาณที่บ่งบอกถึงคุณภาพของผู้คนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นนั่นเองและมีใช่เฉพาะเด็กที่ได้เข้ารับการอบรมเลี้ยงดูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ เพื่อให้มีพัฒนาการไปตามช่วงวัยอย่างเหมาะสมเท่านั้น หากแต่ด้วยพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล และน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาที่จะทรงเกื้อกูลแก่เด็ก ซึ่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพทัดเทียมกับเด็กที่มีความพร้อมมากกว่า เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญของประเทศในอนาคต ยังส่งผลให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ นักโภชนาการ ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน แต่ละแห่ง ได้รับการพัฒนาไปพร้อมกันด้วย พระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้นี้ จักประทับอยู่ในความทรงจำและตราตรึงอยู่ในหัวใจทั้งของผู้ที่ได้รับการอุปถัมภ์เกื้อหนุนและผู้ที่ได้รับทราบถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญตลอดไป

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายไว้ในบทความพระราชทาน เรื่อง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่ลงพิมพ์ในหนังสือ “๕๐ ปี โรงเรียน ตชด.” ความตอนหนึ่งว่า

“ในบรรดาความจนทั้งหลาย ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่ามีผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เห็นจะเป็นเด็ก ๆ พวกเด็กนักเรียนที่ซบผอม อาหารการกินไม่สมบูรณ์ เช่นนี้ จะเอาเรี่ยวแรงและสมองที่เหน็ดมาเล่าเรียน โตขึ้นมาจะไม่มีเรี่ยวแรงทำงาน ทำมาหากิน ก็ต้องทุกข์ยากยิ่งขึ้น ...วิธีการช่วยเหลือที่ข้าพเจ้าคิดได้ในเวลานั้น ก็คือ ติดต่อบัณฑิตกรการกุศลที่ให้ทุนอาหารกลางวัน ทุนเหล่านี้ผู้ตั้งหวังว่าจะหมุนเวียนได้ แต่ส่วนใหญ่ก็หมุนไม่ได้ เพราะไม่มีใครมีเงินพอซื้ออาหาร กับอีกวิธีคือ นำผลไม้ไปปลูกข้าพเจ้าลองแล้ว แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะมีคนดูแลต้นไม้ผลพวกนั้นแค่ไหน...”

“ข้าพเจ้าเริ่มวางแผนงานโภชนาการสำหรับนักเรียนในโรงเรียน โดยคิดว่า เราควรสอนวิชาเกษตร และให้นำผลิตผลทางการเกษตรมาปรุงอาหารพร้อมทั้ง

สอนความรู้เบื้องต้นด้านโภชนาการด้วย ...เมื่อหรือไปตามสถานศึกษาต่าง ๆ รู้สึกว่ายังมีข้อสงสัยว่าการให้เด็กทำการเกษตร ทำให้เด็กเสียเวลาในการศึกษา ภาควิชาการและสงสัยว่าเราจะประเมินผลอย่างไร...ในที่สุด ข้าพเจ้าคิดขึ้นมาได้ว่า เราน่าจะเริ่มงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน คงจะพอคุยกันได้ ถือได้ว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นตัวแทนของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร...”

จากความที่ทรงบรรยายไว้นี้ แสดงให้เห็นว่า มิใช่เพียงจะสนพระราชหฤทัยที่จะให้เด็ก ๆ ได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันเท่านั้น หากแต่ยังทรงห่วงใยพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย และสติปัญญาซึ่งมีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา ที่จะสร้างเด็กให้เป็นคนที่มีคุณภาพสืบไปด้วย เพราะในช่วงวัยนี้ เรื่องของสุขภาพนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงทรงพยายามที่จะหาทางช่วยเด็ก ๆ ผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารทั้งหลาย ซึ่งในที่สุดก็ทรงสามารถจัดทำโรงเรียนชนบทห่างไกลได้เป็นผลสำเร็จ โดยทรงใช้โรงเรียน ตชด. เป็นพื้นที่ดำเนินการ

ถ้าย้อนเหตุการณ์กลับไปเมื่อประมาณกว่า ๔๐ ปีที่ผ่านมา คงไม่ค่อยมีใครรู้จัก ตำรวจตระเวนชายแดน หรือ ตชด. เพราะ ตชด. คือตำรวจที่มีภารกิจหลักอยู่ทางด้านชายแดน ทำหน้าที่ป้องกันและรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดน ชื่อ ตชด. เพิ่งเริ่มได้รับการกล่าวถึงบ้างหลังจากปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ เนื่องจากระหว่างเดือนกันยายนถึงตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ ขณะที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรม

ราชชนนี เสด็จฯ แปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ นั้น หน่วย ตชด. ได้รับมอบภารกิจสำคัญในการถวายความปลอดภัยเส้นทางขึ้นพระตำหนัก และแนวหลังรั้วลวดหนามรอบพระตำหนัก เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงทราบว่ากำลังส่วนนี้คือ ตชด. พระองค์ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยอย่างมาก และนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๗ เป็นต้นมา พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเพื่อพระราชทานขวัญและกำลังใจแก่ ตชด. จนชื่อ ตชด. เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

ด้วยบทบาทและหน้าที่ของ ตชด. ทำให้ ตชด. สามารถเข้าถึงพื้นที่ปัญหาบริเวณชายแดน และมีโอกาสได้ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะสามารถช่วยได้ เช่น การแจกอาหาร เสื้อผ้า ให้การรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย แนะนำการประกอบอาชีพ รวมไปถึงการให้การศึกษแก่เด็กวัยเรียนในพื้นที่ชายแดนจำนวนมากที่ยังไม่ได้เรียนหนังสือ เนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษาไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนได้ เพราะสภาพพื้นที่เป็นป่าเขาและทุรกันดารมาก ที่เป็นปัญหายิ่งกว่านั้นคือ บางพื้นที่มีสถานการณ์ด้านการก่อการร้ายด้วย

จุดเริ่มที่นำไปสู่การจัดการศึกษาจนเกิดเป็นโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกล

คมนาคม ของตำรวจตระเวนชายแดนในเวลาต่อมานั้นเกิดจากเหตุการณ์เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๘ ขณะที่หมู่ลาดตระเวนเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขาแห่งหนึ่ง ไม่มีใครยอมพบปะพูดคุยด้วย อาจจะเนื่องมาจากชาวเขามองเห็น ตชด. เป็นคนแปลกหน้าจึงไม่ไว้ใจ ซึ่งกรณีนี้ได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกันได้ อีกทั้งภาษาและวัฒนธรรมก็แตกต่างกัน หมู่ลาดตระเวนของ ตชด. ที่ออกปฏิบัติงาน มองเห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้หากปล่อยทิ้งไว้จะไม่เป็นผลดีต่อประเทศชาติจึงหาทางแก้ปัญหาด้วยการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๙ เพื่อใช้เป็นที่สอนหนังสือแก่ชาวเขา ให้พวกเขาได้เรียนรู้ภาษาไทยเพื่อจะได้ติดต่อทำความเข้าใจกันได้สะดวก ตลอดจนเพื่อให้เป็นสถานที่เผยแพร่ความรู้และวิทยาการในการพัฒนาความเป็นอยู่ ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงในด้านการปกครอง และจะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไป โรงเรียนแห่งแรกที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามแนวคิดดังกล่าวคือ **โรงเรียน ตชด.บ้านรุ้งที่ ๑ บ้านมหาวัน** อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๙

ต่อมา เมื่อ**สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี**ทรงทราบภารกิจเรื่องการจัดตั้งโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน จึงทรงรับโรงเรียนดังกล่าวไว้ในพระอุปถัมภ์พร้อมกันนั้นก็ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง ตลอดจนทรงพระเมตตาเชิญชวนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนบริจาคเงินร่วมด้วย จนมีโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมของตำรวจตระเวนชายแดน ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศประมาณ ๑๖๐ - ๑๗๐ แห่ง ในจำนวนนี้สร้างด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ๒๙ แห่ง พระกรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อ ตชด. ส่งผลให้กิจการโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนที่มีภารกิจในการจัดความไม่รู้หนังสือของเยาวชนชาวเขาและประชาชนที่อยู่ห่างไกลคมนาคมโดยไม่เลือกเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา เพศ และวัย ประสบผลอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

ปรัชญาที่ทางโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนใช้ คือ สร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง โดยในการ**สร้างภูมิปัญญา** นั้น มีการผสมผสาน ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล เข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสู่**การพัฒนาคุณภาพชีวิต** ตามโครงการตามพระราชดำรินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และการมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมในโครงการตามพระราชดำริที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนรับผิดชอบ ซึ่งมีรูปแบบการพัฒนาในลักษณะการประสานประโยชน์ต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้แผนงานหลัก ๔ แผนงาน ได้แก่ แผนงานด้านอาหารโภชนาการและสุขภาพอนามัย แผนงานด้านการศึกษา แผนงานด้านเศรษฐกิจ และแผนงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อ**สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง** ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการป้องกันประเทศ

การที่ตำรวจตระเวนชายแดน สามารถขยายขอบเขตพื้นที่การดำเนินงานเพื่อรณรงค์ต่อสู้กับความไม่รู้หนังสือไปได้ทั่วประเทศ จนส่งผลให้เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๒ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก ประกาศมอบรางวัลเกียรติยศระหว่างประเทศด้าน**ความรู้หนังสือ**ให้กับโรงเรียนที่ตำรวจตระเวนชายแดนจัดตั้งขึ้น ปัจจุบันส่งเสริมสำคัญสูงสุดมาจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงพระเมตตาสานต่อพระราชปณิธานในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยได้พระราชทานโครงการต่างๆ ให้ดำเนินการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมาเป็นลำดับ นับเริ่มตั้งแต่โครงการเกษตรเพื่ออาหาร

กลางวันที่ดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๓ โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาที่เริ่มดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๖ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เริ่มดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ที่เริ่มดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๑ โครงการฝึกอาชีพที่เริ่มดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๑ โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนที่เริ่มดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓ และโครงการส่งเสริมสหกรณ์ที่เริ่มดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ หลังจากนั้น ยังมีการดำเนินงานในโครงการอื่นๆ เพิ่มเติมอีก เช่น โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดารที่เริ่มดำเนินการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นต้น

เมื่อได้พระราชทานโครงการใดไว้แล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมและทรงติดตามโครงการที่ได้พระราชทานไว้ครบทุกโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีบางโรงเรียนที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประมาณ ๒ ถึง ๓ ครั้ง การที่ทรงติดตามโครงการอย่างใกล้ชิด ช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการของนักเรียน และความก้าวหน้าที่แตกต่างกันของแต่ละโรงเรียน อันเนื่องด้วยปัจจัยหลายอย่าง เช่น ที่ตั้งของโรงเรียน ขนาดและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ และเผ่าของนักเรียน เป็นต้น ทำให้ทรงหาทางช่วยแก้ปัญหาและส่งเสริมสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในการส่งเสริมความก้าวหน้าให้กับนักเรียนให้มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับที่

สูงขึ้นไป ด้วยทรงเห็นว่านักเรียนจากโรงเรียนในสังกัด ตชด. เมื่อสำเร็จการศึกษาภาคบังคับแล้ว จะมีเพียงส่วนน้อยที่ได้เข้ารับการศึกษาคือในระดับชั้นมัธยมศึกษา หรือระดับที่ ๓ ระดับที่ ๔ ในปัจจุบัน เพราะประชาชนมีฐานะยากจน ไม่มีเงินใช้จ่ายเพื่อการศึกษานักเรียน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ขึ้น และได้พระราชทานทุนค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในระหว่างที่เข้ารับการศึกษานจนจบการศึกษาระดับสูงสุดตามกำลังความสามารถของแต่ละคน ในปัจจุบันผู้สำเร็จการศึกษาตามโครงการดังกล่าว ทั้งในระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษามีจำนวนหลายร้อยคนแล้ว

ในจำนวนดังกล่าว บางคนได้เข้ามาสู่ โครงการครูทายาท โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ดังเช่น **สิบท้ารวจตรี ลำจวน กองเพชร** ที่มีความภูมิใจและประทับใจในจุดที่ยืนอยู่มาก เธอเล่าว่า

“...มีน้อยคนนักที่จะได้เป็นแบบเรา ก็รู้สึกประทับใจมากเลยคะ เพราะพระองค์ท่านทรงมีพระคุณใหญ่หลวงต่อเด็กโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ให้พวกเราได้เรียน ได้ยืนอยู่จุดนี้ ...ตลอดเวลาเป็นความภูมิใจของตัวเอง

แล้วก็ของพ่อแม่ ถึงเราจะอยู่ในป่า แต่พระองค์ท่านก็ไม่ทรงทอดทิ้งเด็ก ตำรวจตระเวนชายแดนทุกคนภูมิใจมาก...”

มีเพื่อนนักเรียนเท่านั้นที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น หากแต่ครูเองก็ได้รับพระเมตตาเช่นนั้นด้วย ดังคำบอกเล่าของ **จำลอง ตำรวจ สมชีพ บัวชุม** ครูใหญ่ดีเด่นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านตะโกปิดทอง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ ที่กล่าวว่า

“...ในส่วนของพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับข้าราชการตำรวจที่ทำหน้าที่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน พระองค์ท่านก็ทรงห่วงใย ทรงให้ขวัญและกำลังใจโดยเสด็จพระราชดำเนิมาทรงเยี่ยมโรงเรียนในโครงการฯ และก็มีผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป ในส่วนของโรงเรียนผม พระองค์ท่านก็ได้เสด็จฯ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๓๙ และได้พระราชทานสิ่งของให้แก่คณะครูและนักเรียนในส่วนของครู พระองค์ท่านก็ได้มอบทุนการศึกษาให้แก่ครูที่จะไปศึกษาเพิ่มคุณวุฒิให้สูงขึ้นด้วย และด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ยังได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ช่วยเหลือการศึกษาแก่บุตรของครูตำรวจตระเวนชายแดนด้วย...ซึ่งโครงการตรงนี้ผู้ที่มีความประสงค์จะเรียนก็สมัคร โดยต้องมีเกรด ๒.๕ ขึ้นไป พระองค์ท่านทรงมอบทุนการศึกษาให้แก่บุตรของครูที่อยู่ในชนบทที่จบจากชั้น ป.๖ แล้วกลับไปเรียนต่อจนจบชั้น ม.๖ หรือชั้น ปวส. หรือระดับปริญญาก็แล้วแต่ เรียกว่าโครงการครูทายาท แล้วมาสอบเพื่อเป็นครูตำรวจตระเวนชายแดน”

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณสูงยิ่งที่ทรงให้โอกาสในชีวิตแก่เด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในโรงเรียนสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ตลอดจนลูกครูที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งอุทิศตนเพื่อช่วยสอนเด็กๆ ให้มีการศึกษา สำหรับเป็นฐานที่จะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น โอกาสใหม่ของชีวิตที่พวกเขาได้รับมาจากน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยแท้

สวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน

นอกจากจะเอาพระทัยใส่ในเรื่องการศึกษาและสุขภาพของเด็กและเยาวชนอย่างมากแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ พันธุ์พืชชนิดต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ โดยมีพระราชดำริให้มีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ **ด้วยการสอนและอบรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณนั้น** และใช้วิธีการปลูกฝังให้เด็กเห็นความงดงาม ความน่าสนใจ เพื่อให้เกิดปิติที่จะทำการศึกษาและอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป มิใช่ใช้วิธีการสอน การอบรมที่ให้เกิดความรู้สึกกลัวว่าหากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสีย จะเกิดอันตรายแก่ตนเอง เพราะจะทำให้เด็กเกิดความเครียด ซึ่งจะเป็นผลเสียแก่ประเทศในระยะยาว

วิธีการตามที่มีพระราชดำริ คือ **การนำต้นไม้มาเป็นสื่อในการเรียนการสอน** โดยมีพระราชดำริตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๗ เกี่ยวกับเรื่องนี้ **นายพรชัย จุฑามาศ** รองผู้อำนวยการ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แสดงความเห็นว่

“...เราต้องทำให้ปรากฏว่า พระองค์ท่านทรงคิด และมีการทำออกมาแล้ว ...พระองค์ท่านให้นำต้นไม้มานี้เป็นสื่อการเรียนการสอนนำสิ่งที่อยู่รอบๆตัวมาเป็นสื่อการเรียนการสอน ...พระองค์ท่านทรงเป็นแกน ทรงทำนำมาแล้ว ก็ให้นำความรู้ ความสามารถมาสอนพระราชดำรินี้ ...”

“...สำหรับเรื่องของโรงเรียนจะเป็นอีกลักษณะหนึ่ง คือเราจะเข้าไปในโรงเรียนที่สมัครเป็นสมาชิกเข้ามา เราก็จะรวบรวมและจัดประชุมในบริเวณหรือกลุ่มนั้น อาจจะเป็นในบริเวณเขตการศึกษา ...”

อันที่จริง โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เป็นต้นทางของสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียนนั้น เป็นงานที่ทรงสืบสานต่อจากงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่เป็นพระราชดำรินี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ทรงศึกษาพบว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ กล่าวคือ มีความหลากหลายทางพันธุกรรมพืช ทั้งความหลากหลายในชนิดพันธุ์และความหลากหลายในระบบนิเวศ พันธุกรรมพืชที่ศึกษาพบมีไม่ต่ำกว่า ๑๒,๐๐๐ ชนิด รวมทั้งเห็ดรามากกว่า ๓,๐๐๐ ชนิด เฟิร์น ๖๓๓ ชนิด และกล้วยไม้มากกว่า ๑,๐๐๐ ชนิด ซึ่งพบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีสายพระเนตรยาวไกล ทรงเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยทรงเริ่มดำเนินงานพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๓ เป็นต้นมา จากการที่ทรงพยายามสงวนป่าต้นยางในพื้นที่อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรีไว้เป็นสวนสาธารณะ ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ แต่ไม่สามารถที่จะดำเนินการปกป้องต้นยางที่อำเภอท่ายางไว้ได้ เนื่องจากมีราษฎรเข้าไปทำไร่ทำสวนในบริเวณดังกล่าวมาก จะต้องจ่ายเงินทดแทนในการจัดหาที่ให้ใหม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บเมล็ดยางนาจากตำบลท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี มาทรงทดลองปลูกพร้อมกับข้าราชการบริพาร เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ณ แปลงทดลองใกล้พระตำหนักเรือนต้น สวนจิตรลดา จำนวน ๑,๒๕๐ ต้น เพื่อเป็นปสาธิตทดลอง หลังจากนั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพรรณไม้จากภาคต่างๆ ทั่วประเทศมาปลูกไว้ในบริเวณที่ประทับ สวนจิตรลดา ให้เป็นที่ศึกษาพรรณไม้ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา

ณ พื้นที่โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดานี้เอง เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอาคารห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ในโอกาสเดียวกันทรงให้อนุรักษ์ต้นขนุนหลังพระตำหนักไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง โดยใช้วิธีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อด้วย ซึ่งนำมาสู่การขยายพันธุ์ต้นไม้ที่มีลักษณะพิเศษในเวลาต่อมา ทำให้อนุรักษ์พันธุ์ไม้ไทยได้หลายชนิด ได้แก่ พุดสวน มณฑา ยี่หุบ ที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง และสมอไทย ในพระที่นั่งอัมพรสถานมณฑล ตลอดจนได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการเก็บรักษาพันธุกรรมของพืชเอกลักษณ์ในสภาวะปลอดเชื้อในอุณหภูมิต่ำ เพื่อให้สามารถนำมาใช้งานได้ในอนาคต

ปีต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้อนุรักษ์และขยายพันธุ์ หวายชนิดต่างๆ โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ เพื่อเตรียมการแก้ปัญหาการขาดแคลนหวาย ในอนาคต ทั้งได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทำการทดลองปลูกต้นหวายใน ป่ายางนา ใกล้พระตำหนักเรือนต้น สวนจิตรลดา ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ และที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่อง มาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๓๒ ส่วนราชการจังหวัด ตราด ได้ให้ความร่วมมือกับทางสำนักพระราชวัง ด้วยการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ขึ้นใน พื้นที่ตำบลปะเหลียน อำเภอปะเหลียน จังหวัดตราด จำนวน ๑,๐๐๐ ไร่

ช่วงเดียวกับที่มีการอนุรักษ์พันธุ์หวายนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำริให้จัดทำสวนสมุนไพรขึ้นในพื้นที่โครงการส่วนพระองค์ สวน จิตรลดา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๙ ด้วย โดยให้การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ และให้เผยแพร่ ความรู้ไปสู่ประชาชนในโอกาสเดียวกัน

สองปีต่อมา คือในพุทธศักราช ๒๕๓๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราช กระแสให้หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ ดำเนินการผสมผักสองชั้นขึ้น ทั้งในศูนย์ ศึกษาดูงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และในห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ พืชของโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา

หลังจากนั้น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๕ ในเดือนมิถุนายน สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ นายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง และในฐานะที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการส่วน พระองค์ สวนจิตรลดา ดำเนินการอนุรักษ์พืชพรรณของประเทศ นับเป็นการเริ่มโครงการ อนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และนำมาซึ่งการจัดสร้าง **ธนาคารพืชพรรณ** สำหรับเก็บรักษา พันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเนื้อเยื่อขึ้น ในพุทธศักราช ๒๕๓๖

จากนั้นเป็นต้นมา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มี

พระราชดำริ พร้อมกับได้พระราชทานแนวทางใน การดำเนินงานของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ฯ กับ นายพิศิษฐ์ วรอุไร และ นายพรชัย จุฑามาต ในพระราชวโรกาสต่างๆ เป็นระยะๆ และเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ณ โรงเรียนศึกษา สงเคราะห์ตาก จังหวัดตาก พระองค์ได้พระราชทาน แนวทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับ **สวนพฤกษ-**

ศาสตร์ในโรงเรียน โดยทรงแนะนำว่าการนำต้นไม้มาปลูกเพิ่มเติมให้เด็กรู้จักนั้น ต้องไม่มีพืชเสพติด และควรนำตัวอย่าง ดิน หิน แร่ มาแสดงในห้องพิพิธภัณฑ์ด้วย เพราะในจังหวัดตาก มีหินและแร่อยู่มากชนิด อีกทั้งในการสอนควรให้เด็กหัดเขียนตำราจากสิ่งที่เรียนรู้จากสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน จัดเป็นแหล่งรวมพันธุ์พืชชนิดต่างๆ ที่มีชีวิต ที่จัดปลูกตามความเหมาะสมกับสภาพถิ่นอาศัยเดิม มีห้องสมุด สถานที่เก็บรวบรวมตัวอย่างพันธุ์ไม้ เพื่อรักษาสภาพ อาจเป็นตัวอย่างแห้ง ตัวอย่างดอง หรือเก็บรักษาโดยวิธีอื่นๆ พันธุ์พืชที่ทำการรวบรวมไว้นั้นจะเป็นแหล่งข้อมูลและการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพืชพรรณต่างๆ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ตามลักษณะของสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ของโรงเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเนื่องในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนจึงดำเนินงานที่อิงรูปแบบของ **“สวนพฤกษศาสตร์”** โดยมีการรวบรวมพันธุ์ไม้ที่มีชีวิต ไว้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง มีการเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้ง พันธุ์ไม้ดอง มีการรวบรวมพันธุ์ไม้ท้องถิ่นเข้ามาปลูกไว้ในโรงเรียน ทั้งมีการบันทึกรายงานและข้อมูล ตลอดจนอนุญาตท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์ไม้ มีมุมสำหรับศึกษาค้นคว้า และมีการนำไปใช้ประโยชน์ เป็นสื่อ

การเรียนการสอนในวิชาต่างๆ ทั้งนี้ ในการดำเนินการต้องสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น
ไม่ฝืนธรรมชาติ และเป็นไปตามความสนใจ และความพร้อมของโรงเรียนด้วยความสมัครใจ
เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด

การใช้ “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” เป็นสื่อเพื่อให้นักเรียน เยาวชน และ
ประชาชนทั่วไป มีความเข้าใจ เห็นความสำคัญของพืชพรรณ เกิดความรัก ห่วงแหน และ
รู้จักการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ได้พระราชทานพระราชดำริ และแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ว่าให้เป็นงาน
หนึ่งในกิจกรรมสร้างจิตสำนึก และมีความชัดเจนในคำจำกัดความของ “สวนพฤกษศาสตร์
โรงเรียน” ซึ่งจะดำเนินการในพื้นที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษา โดยใช้
แนวทางการดำเนินงานตามแบบอย่างสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน คือใช้สวนพฤกษศาสตร์
เป็นที่รวบรวมพืชพรรณไม่มีชีวิต มีการศึกษาต่อเนื่อง มีห้องสมุดที่ใช้ในการศึกษา เก็บ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้ง พันธุ์ไม้ดอง ที่ย่อขนาด ย่อส่วน สำหรับดำเนินการในพื้นที่โรงเรียน
หรือสถาบันการศึกษา

ดังนั้น จึงได้มีการจัดการประชุมเพื่อเผยแพร่แนวคิดของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรม
พืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ออกไปสู่

โรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษาดังกล่าวในสังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติ จนมีโรงเรียนสมัครเป็นสมาชิกจำนวนหลายร้อยแห่ง และมีโรงเรียนที่รอเป็นสมาชิกใหม่ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

ในการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเน้นให้ทำด้วยความสมัครใจเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ให้เกิดความเครียด โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน คือเบื้องต้นต้องทำความเข้าใจเรื่องแนวคิดแนวปฏิบัติว่าสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนเป็นสวนใช้ประโยชน์ที่จะนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณ มิใช่เป็นสวนประดับสวนหย่อมหรือสวนสวยโรงเรียนงาม และเป็นงานที่เข้ามาสนับสนุนสวนที่มีอยู่แล้ว หรือดำเนินการขึ้นใหม่ซึ่งจะให้ความรู้และช่วยพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยลำดับ นับเป็นงานที่จะดำเนินไปต่อเนื่องอย่างไม่รู้จบเพราะสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ไม่ต้องลงทุนเพียงแต่ให้เด็กรู้จักสังเกต เรียนรู้ ตั้งคำถาม และหาคำตอบ ไว้เป็นข้อมูลสะสม อันจะก่อให้เกิดความรู้และเชี่ยวชาญในพันธุ์ไม้นั้นๆ

นอกจากนั้น ยังใช้เป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้หายาก พันธุ์ไม้ใกล้สูญพันธุ์ พันธุ์ไม้ที่เป็นประโยชน์ พืชสมุนไพร พืชผักพื้นเมือง และเป็นที่รวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนของโรงเรียนแต่ละแห่งที่เป็นสมาชิกจะเป็นส่วนหนึ่งของ “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ที่จะเชื่อมต่อดัวยระบบข้อมูลทำให้สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนกลายเป็นสวนพฤกษศาสตร์ที่ใหญ่ที่สุด เพราะมีกระจายอยู่ทั่วประเทศ มีความหลากหลายของพืชพรรณและความหลากหลายของการปฏิบัติในการนำต้นไม้ พืชพรรณในสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนไปใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน

การดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนต้องการให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ครู อาจารย์เป็นผู้ให้คำแนะนำสนับสนุน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลักและผลักดัน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนทางวิชาการ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนจึงเป็นการดำเนินงานของโรงเรียนโดยสมัครใจที่จะนำแนวพระราชดำริและแนวทางการดำเนินงานที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้คำแนะนำไว้มาปฏิบัติ โดยทางโครงการฯ เปิดโอกาสให้แต่ละโรงเรียนดำเนินงานตามความพร้อมไม่ฝืนธรรมชาติ และนำพืชพรรณไม้ในโรงเรียนมาพัฒนาเป็นสื่อการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนและ ครู อาจารย์ ที่ดำเนินงาน เกิดเป็นข้อมูลองค์ความรู้ ตลอดจนวิธีการที่จะทำให้เกิดผู้เชี่ยวชาญ สามารถที่จะนำไปใช้เป็นผลงานทางวิชาการต่อไปได้

การดำเนินการในระยะ ๕ ปีที่สามของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่งเสริมให้โรงเรียนที่เป็นสมาชิกดำเนินงานให้มีบรรยากาศสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน มีองค์ประกอบที่ครบถ้วนถูกต้องในรายละเอียดต่างๆ และมีอิสระในการบูรณาการในวิชาต่างๆ โดยมีครูและนักเรียนที่เป็นปัจจัยในการดำเนินงานอย่างยั่งยืนเข้าร่วมงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ในด้านที่เป็นสื่อการเรียนการสอนคงจะไม่บังเกิดผลอย่างแท้จริง หากไม่สามารถดำเนินการให้เกิดเป็นกิจกรรมร่วมของทุกคนในโรงเรียนได้ เพราะงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน มิใช่เป็นของผู้หนึ่งผู้ใด แต่ทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ โดยผลงานที่เกิดขึ้นถือเป็นของโรงเรียนเป็นของส่วนรวม โดยครูอาจารย์ผู้สอนทุกวิชาสามารถนำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนไปบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนของตนได้ ไม่ว่าจะเป็น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ศิลปศึกษา การงานพื้นฐานอาชีพ หรือ พลานามัย

ในการนำเรื่องราวภายในสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนไปบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนวิชาต่างๆ นั้น **นายกมลเทพ ไทยสนิท** อาจารย์ผู้ดูแลสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน **บ้านโคกศิลา** เล่าว่า

“...ครูทุกคนที่อยู่ที่นี่ต้องเรียนรู้ เช่น สอนวิชาภาษาไทย ก็ต้องศึกษาเกี่ยวกับพืช แล้วใช้คำมาบูรณาการ วิชาภาษาอังกฤษก็ต้องใช้คำภาษาอังกฤษ การบูรณาการวิชา

คณิตศาสตร์ก็นำมาบวก ลบ คูณ หาร โดยใช้มาตราวัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพีชใน
สวณพฤษศาสตร์โรงเรียน นักเรียนทุกคนต้องมีพืชที่ต้องดูแลคนละ ๑ อย่าง...
เด็กอนุบาลก็ใช้การวาดภาพ บางคนยังวาดไม่เป็น ก็ใช้กระดาษมาทาบกับใบไม้ กิ่งไม้
แล้วก็ใช้สีเทียนระบาย ทำให้เกิดลักษณะพื้นภาพ เช่น ขรุขระ ฯลฯ ทำให้เราสามารถ
บูรณาการได้ ส่วนเด็ก ป.๑ - ป.๒ ส่วนใหญ่จะเรียนเรื่องงานประดิษฐ์ เช่น การทำโมบาย
ให้นักเรียนไปนำพันธุ์พืช เมล็ดที่แห้งมาประดิษฐ์ของเล่นของงานประดิษฐ์ทั่วไป ที่นี้
ที่ศึกษากันจริงๆ ก็จะเป็นเด็กชั้น ป.๔ - ป.๖ คือให้รู้รูปทรง ชื่อของต้นไม้ และสามารถ
นำมาบูรณาการได้...เด็กชั้น ป.๔ - ป.๖ บางห้อง ๒๐ กว่าคน บางห้อง ๓๐ กว่าคน
ทุกคนต้องมีต้นไม้คนละชนิด ใครรับผิดชอบต้นไม้ใด ต้องนำต้นไม้ชิ้นมาบูรณาการเข้า
กับวิชาที่เรียนทุกวิชา โดยไม่ยุ่งกับพืชอื่น จึงต้องทำการศึกษาโดยละเอียด แต่จะมีการ
สับเปลี่ยนดูแลของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร อาจลำบากตอนที่เด็กจบ ป. ๖ ไปแล้ว เพราะ
คนที่จะมาแทนยาก คนหนึ่งก็ต้องรับผิดชอบต้นหนึ่งแล้ว...”

ทางด้านนายอมร นาคปรก ซึ่งเป็นอาจารย์อยู่ที่โรงเรียนเดียวกันกับนาย
กมลเทพ ไทยสนิท เล่าถึงที่มาของสวณพฤษศาสตร์โรงเรียนบ้านโคกศิลา ว่า

“สวณพฤษศาสตร์ในโรงเรียน เริ่มตั้งแต่ ปี ๒๕๓๘ โรงเรียนในบริเวณศูนย์ศึกษา
การพัฒนาพิกุลทอง ฯ ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ เพื่อดำเนินกิจกรรมทุก
กิจกรรมที่เกี่ยวกับสวณพฤษศาสตร์โรงเรียน มี ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหัวเขา
กับ โรงเรียนบ้านโคกศิลา ทั้งนี้ โรงเรียนต้องมีความพร้อม โดยศูนย์ ฯ เป็นพี่เลี้ยงให้” และ
กับคำถามที่เกี่ยวกับสวณประกอบของสวณพฤษศาสตร์โรงเรียน ได้คำตอบว่า

“...มี ๕ ส่วน คือ การจัดทำป้ายชื่อ การรวบรวมพันธุ์ไม้เข้าปลูกในโรงเรียน
การศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ การเขียนรายงาน และการนำไปใช้ประโยชน์ ...เรามี
ทะเบียนพันธุ์ไม้ เรามีพันธุ์ไม้แห้ง ที่สามารถดูได้ครบทั้ง ๕ ชนิด และนี่เป็นแบบการ
สอนที่นำสวณพฤษศาสตร์มาบูรณาการ เราสามารถนำวิชาคณิตศาสตร์เข้ามาสอนใน
สวณพฤษศาสตร์ฯ เอาชื่อพันธุ์ไม้ ไปสอนวิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ เราบูรณาการ
ได้ครบทุกวิชา ...แม้แต่กับเด็ก
อนุบาล”

นายอมรฯ ยืนยันถึง
ความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนที่
เรียนอยู่ในโรงเรียนที่มีสวณ
พฤษศาสตร์ฯ ว่า

“...เมื่อก่อนเรายังไม่มี

ต้นไม้ขนาดนี้ เป็นป่าหญ้าคา เมื่อจะปลูกต้นไม้ในโรงเรียนสักต้นต้องเผาระวัง ถ้าเราปลูกแถวนักเรียนเดินผ่าน คือ ธรรมชาติของนักเรียน เดินไปก็หยิกไป หักกิ่ง ใบจะละไปทั่ว แต่เดี๋ยวนี้ภาพตรงนั้นจะไม่มีแล้ว เขาจะรักต้นไม้ และรู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบเป็นไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนที่มีสวนพฤกษศาสตร์ฯ กับโรงเรียนที่ไม่มีสวนพฤกษศาสตร์ฯ จะแตกต่างกัน... โรงเรียนที่มีสวนพฤกษศาสตร์ฯ ได้บรรยากาศธรรมชาติโดยไม่รู้ตัว เด็กจะเป็นคนไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่เกรงใจเย็น มีเหตุผล ความร่วมมือ สร้างจิตนิสัยหลักให้รักสิ่งแวดล้อม มันได้โดยไม่รู้ตัว ...การที่เด็กมีความรับผิดชอบต่อ การอนุรักษ์ เหมือนปลูกต้นไม้ในใจเด็กได้แล้ว”

เช่นเดียวกับ นายกมลเทพ ไทยสนิท ที่บอกว่า

“เด็กเขารักต้นไม้มากขึ้น จิตใจเขาอ่อนโยน อย่างตอนเช้าเข้าป่า เราก็บอกให้เขาเจียบ แล้วก็ฟังเสียงสัตว์ เขาก็จะนั่งเจียบกัน เหมือนกับเป็นการฝึกสมาธิไปด้วย ทำให้เด็กเขามีจิตใจที่ดี เวลาเขาเรียนหนังสือก็จะรู้เรื่อง...โดยปกติเด็กที่นี่ ซึ่งเป็นมุสลิม ๑๐๐ % เป็นเด็กที่มีมารยาทดี ไม่ก้าวร้าว เมื่อได้เรื่องสวนพฤกษศาสตร์ฯ เข้ามา ก็ได้เพิ่มเรื่องคุณธรรม จริยธรรม สงบสติอารมณ์ได้มาก”

อีกทั้งได้ชี้ให้เห็นว่าเด็กได้รับความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น

“ข้างหลังโรงเรียน ออกนอกโรงเรียนไปก็เป็นป่า ...เด็กจะได้ศึกษาพวกสัตว์ด้วย ได้เรียนรู้ว่าต้นไม้สัมพันธ์กับชีวิตสัตว์อย่างไร รู้ว่าต้นไม้ช่วยคน คนก็ต้องช่วยต้นไม้ ส่วนในโรงเรียนมีมากกว่า ๓๐๐ ชนิด ...บางทีก็สั่งให้ไปดูว่าต้นไม้ใดไม่เหมือนกับที่มีอยู่ในโรงเรียน ให้ไปเก็บมาเข้าแฟ้ม ทำเป็นใบไม้แห้ง ส่งไปยังสวนกลาง เด็กก็จะได้รับความรู้ใหม่ ๆ ทั้งจะได้เรียนรู้ระบบนิเวศเกี่ยวกับพวกสัตว์ด้วย”

นางสมจิตร มากมิ่งจวน อาจารย์ผู้สอนนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านหัวเขา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งทำงานอยู่ที่โรงเรียนนี้มาเป็นเวลา ๓๒ ปี แล้ว และได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงาน สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้นมา เธอเคยย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนอื่น แต่ก็ได้ย้ายกลับเข้ามาสอนที่โรงเรียนบ้าน

หัวเขาอีก ทำให้ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน จากคำบอกเล่าทำให้ได้รู้ว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการดูแลต้นไม้

“...พันธุ์ไม้ที่ปลูกนั้น ตอนที่เคยทำไว้ มี ๒๖๕ ชนิด แต่ตอนที่กลับมาทำใหม่ เหลือไม่ถึง ๒๐๐ ชนิด เพราะมันตายหมด รุ่นหลังที่เขามาทำเขาไม่รู้จัก ต้นไม้ก็ถูกตัดไป ต้นไม้บางอย่างก็ตายไป”

สำหรับวิธีการดูแลต้นไม้ มีการแบ่งให้เด็กช่วยกันดูแล โดย “...มีการแบ่งเป็น เขต เป็นชั้น ตอนที่รับผิดชอบอยู่นั้น จะแบ่งรับผิดชอบให้ คนละ ๑ ต้น ตั้งแต่เริ่มปลูก ...เด็กชอบรับผิดชอบเป็นต้นมากกว่า สนุกกว่า ได้ดูแลบำรุงรักษาตั้งแต่ต้น ...ช่วง ป.๕-ป.๖ ก็เริ่มทำกราฟจากการเจริญของต้นไม้ คือทำให้เด็กชอบและรักต้นไม้มากขึ้น...” แต่ครูก็ต้องประสบกับปัญหาในการปลูกฝังความรักต้นไม้ เนื่องจาก “...เด็กยังไม่เข้าใจถึงความสำคัญ เพราะที่บ้านของเด็กพอเจอไม้ก็ตัด เราก็ได้แต่อธิบายว่าต้นไม้มันมีชีวิตนะ มันต้องการน้ำ เหมือนกับคน ซึ่งเราปลูกฝังทัศนคติตรงนี้ยาก แต่ถ้าเด็กได้ปลูกเอง เขาก็จะรัก เพราะเป็นต้นไม้ของเขา...”

อย่างไรก็ตาม ครูก็พยายามหาวิธีการในการสร้างจิตสำนึกให้เด็กรักต้นไม้โดย “...เน้นบอกกับเด็กว่า ต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิต ต้องการอาหาร ต้องการน้ำ ถ้าเด็กไปเด็ดใบมันออก จะมียางออกมา นั่นคือน้ำตาของต้นไม้ มันมีน้ำตา ร้องให้ เสียใจ ถ้าเราไปตัดมัน มันก็

จะพิจารณา ก็พยายามเน้นจุดนี้มาสอนเด็ก ๆ”

การนำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนมาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาที่สอน นอกจากจะช่วยให้นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณของท้องถิ่น สนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้ อันอาจนำไปสู่การเกิดผู้เชี่ยวชาญด้านพฤกษศาสตร์ในระดับท้องถิ่น และก่อให้เกิดองค์ความรู้ต่างๆ เพิ่มตามมาแล้ว ยังจะช่วยให้นักเรียนได้ซึมซับความงามตามธรรมชาติของพืชพรรณไม้ไว้ด้วย ซึ่งจะส่งผลให้มีจิตใจอ่อนโยน มีสมาธิในการทำงาน ทำให้การเรียนดีขึ้น และผลที่จะเกิดตามมาในระยะยาว ซึ่งเป็นคุณภาพที่พึงประสงค์ ได้แก่ **การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ พัฒนา สรรพสิ่ง สรรพชีวิต ความซื่อตรง ความมีธรรมะ ประจําใจ** ได้แก่ ความเอื้ออาทร การเกื้อหนุน ความกลมกลืน กลมเกลียวเป็นหนึ่งใน **ความมีปัญญาที่เกิดจากการพิจารณาโดยแยกกาย** ช่วยให้ได้เห็นความสำคัญของผลประโยชน์แท้ อันเป็นผลประโยชน์สืบเนื่องมีรู้อยู่สืบ ผูกพันกับชีวิตและสามารถบำบัดความขาดแคลนทางกาย ขณะเดียวกันก็บำรุงความผาสุกทางใจไปพร้อมด้วย

สิ่งที่ได้รับอีกประการหนึ่ง คือ เด็ก ๆ รู้สึกสุขใจ ที่ได้เห็นพันธุ์ไม้สวยงาม ซึ่งทางบ้านของตนไม่มีให้เห็น เด็กหลายคนดีใจที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน และภาคภูมิใจที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมที่โรงเรียน ทั้งปดิมปีติ ที่ได้มีส่วนช่วยให้พระองค์ที่พระทัยที่พวกเขาทำได้สำเร็จ สำหรับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงพอพระทัยที่

ทรงนำต้นไม้มาเป็นสื่อในการเรียนการสอนได้ และทรงคาดหวังไปถึงการประชุมทางวิชาการที่จะจัดขึ้นในระดับโรงเรียนด้วย ดังพระราชโองการที่พระราชทานในการประชุมวิชาการนิทรรศการ ทรัพยากรไทย : ธรรมชาติแห่งชีวิต เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ณ สำนักพระราชวัง พระราชวังดุสิต ความที่ขอเชิญมา ตอนหนึ่งว่า

“...สำหรับการประชุมวิชาการในระดับโรงเรียน ก็เป็นโอกาสให้เด็กนักเรียนได้มานำเสนอในสิ่งที่เรียนรู้ โดยเฉพาะธรรมชาติของชีวิตของพืชพรรณต่างๆ ไม่เพียงแต่รู้จักพืชพรรณไม่การใช้ประโยชน์เท่านั้น ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์เป็นสื่อการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ โรงเรียนบางแห่งนั้นมีภูมิทัศน์ ที่ร่มรื่นมีพืชพรรณหลายชนิด ในวิชาเรียนของนักเรียน ที่จริงตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถม มัธยม ทางครูอาจารย์ก็มักจะสอนให้นักเรียนศึกษาถึงโลกของเรา เรื่องของธรรมชาติ ฉะนั้นการที่ศึกษาของใกล้ตัว ได้แก่พืชพรรณที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้น ก็เป็นสิ่งที่ง่ายไม่เสียค่าใช้จ่ายสูง และมีประโยชน์เพิ่มประสบการณ์แก่นักเรียน ในด้านต่างๆ ได้ จึงเห็นว่างานที่คนในระดับที่เป็นผู้ใหญ่ได้ทำ ได้ศึกษาในพืชพรรณต่างๆ นั้น แม้แต่เด็กระดับเล็กก็น่าจะได้ประโยชน์ด้วย”

และทรงชี้ถึงประโยชน์ที่ได้รับว่า

“...การศึกษาเรื่องพืชพรรณ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในแง่ต่างๆ ได้ คนที่ศึกษาเรื่องพืชนั้นก็ได้รับความสุข ความสบายใจ มีความคิดในด้านสุนทรีย์ ด้านศิลปะในแง่ต่างๆ อาจจะใช้หรือใช้เป็นอุปกรณ์การศึกษาในหมวดวิชาต่างๆ ทั้งในเรื่องของวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งครูและนักเรียน โรงเรียนได้นำมาปฏิบัติ แต่ละโรงเรียนก็มีความคิดแตกต่างกันไป หรือว่าบางอย่างก็เหมือนกัน บางอย่างก็แตกต่างกัน ก็เป็นเรื่องที่ดี ... มีประโยชน์ในการเพิ่มพูนความรู้วิชาการที่นักเรียนต้องศึกษาต่อไปในระดับสูง อีกทั้งเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณ และทรัพยากรต่างๆ นำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน...”

คงเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีสายพระเนตรยาวไกล ทรงเห็นประโยชน์ที่ประเทศชาติจะได้รับในระยะยาว จากการมีบุคคลากรคุณภาพที่ผ่านการบ่มเพาะจากสภาพอันเป็นธรรมชาติโดยตรง นับเป็นบุญของเด็กไทยที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญที่ทรงเอาพระทัยใส่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงดูแลด้วยพระองค์เอง

ห้องสมุดในโรงเรียน

กิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเอาพระทัยใส่ทางการศึกษาอย่างยิ่งอีกกิจกรรมหนึ่ง คือ **ห้องสมุด** ซึ่งพระองค์ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ เนื่องจากพระองค์โปรดการอ่านหนังสือมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ จนทรงได้รับการถวายพระสมัญญานามว่า “**หนอนหนังสือ**” ดังที่พระองค์ทรงเล่าไว้ด้วยภาษาทวิ ในหัวข้อ “**ฉันชอบอ่านหนังสือ**” ความว่า

*“หนังสือนี้ มีมากมาย หลายชนิด นำดวงจิต เรืองริน ชื่นสดใส
ให้ความรู้ สำเร็จ บันเทิงใจ ฉันจึงใฝ่ ใจสmania อ่านทุกวัน
มีวิชา หลายอย่าง ต่างจำพวก ล้วนสะดวก ค้นได้ ให้สุขสันต์
วิชาการ สรรมา สารพัน ชั่วชีวิต ฉันอ่านได้ ไม่เบื่อเลย”*

นอกจากจะทรงเป็นนักอ่านแล้ว ยังทรงเป็นนักสะสมหนังสือและพระราชนิพนธ์หนังสือด้วยพระองค์เอง ด้วยเหตุนี้ งานด้านห้องสมุดจึงเป็นกิจกรรมที่โปรดมาก ทั้งทรงส่งเสริมการจัดตั้งห้องสมุด และการจัดให้มีบริการห้องสมุด รวมไปถึงการที่ทรงรับสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยไว้ในพระราชูปถัมภ์ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๙ มิใช่

เพียงเท่านั้น หากแต่ยังทรงจัดตั้งห้องสมุดส่วนพระองค์ขึ้นเพื่อสะสมหนังสือส่วนพระองค์ขึ้น ณ บริเวณที่ประทับชั้น ๒ ของพระตำหนักจิตรลดารโหฐานด้วย ซึ่งในช่วงแรกมีหนังสือประมาณ ๒๐๐ - ๓๐๐ เล่ม ต่อมา มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือเป็นการส่วนพระองค์ ทำให้จำนวนหนังสือเพิ่มเป็นประมาณ ๓๐,๐๐๐ เล่ม เมื่อจำนวนหนังสือเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สถานที่เดิมจัดวางหนังสือไม่เพียงพอ จึงให้ย้ายหนังสือส่วนหนึ่งไปจัดเก็บไว้ที่ชั้น ๒ ของอาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา จนเมื่อมีการสร้างอาคารชัยพัฒนา ตึก ๒ ขึ้นในพุทธศักราช ๒๕๓๔ ที่ตั้งห้องสมุดส่วนพระองค์ ก็ได้ย้ายไปอยู่ ณ บริเวณชั้น ๒ ของอาคารดังกล่าว แต่จากจำนวนหนังสือที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนมีจำนวนเกือบ ๒๐๐,๐๐๐ เล่ม ในปัจจุบัน ทำให้ต้องขยายพื้นที่ห้องสมุดส่วนพระองค์ออกไปที่ชั้น ๒ ของอาคารชัยพัฒนา ตึก ๓ ที่ได้จัดสร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๗

พระราชประสงค์ที่เกี่ยวกับเรื่องห้องสมุดนั้น มีปรากฏอยู่ในพระราชนิพนธ์ เรื่อง “ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า” ดังความที่ขอเชิญมาตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าอยากให้เรามีห้องสมุดที่ดี มีหนังสือครบทุกประเภทสำหรับประชาชน หนังสือที่ข้าพเจ้าคิดว่าสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ หนังสือสำหรับเด็ก วิทยุเด็กเป็นวิทยุเรียนรู้ เด็ก ๆ ส่วนใหญ่สนใจที่จะทราบเรื่องราวต่าง ๆ แปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่แล้ว ถ้าเรามีหนังสือที่มีคุณค่า ทั้งเนื้อหาและรูปภาพให้เขาอ่าน ให้ความรู้ความบันเทิง เด็ก ๆ จะได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ ที่รอบรู้ มีธรรมะประจำใจ มีความรักบ้านเมือง มีความต้องการปรารถนาที่จะทำแต่ประโยชน์ที่สมควร...”

พระองค์จึงทรงให้การสนับสนุนการจัดให้มีห้องสมุดในโรงเรียนทุกระดับ ทั้งโรงเรียนในระบบและนอกระบบ โดยเฉพาะโรงเรียนตามโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ โรงเรียนที่อยู่ห่างไกลคมนาคม ที่อยู่ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนที่จัดให้มีสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น เพราะทรงเห็นว่าชุมชนที่ด้อยโอกาสในการพัฒนา อันเนื่องมาจากอยู่ในพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมยากลำบาก ยังมีปัญหาทั้งด้านสุขภาพอนามัย การทำมาหากิน และอื่นๆ ทุกด้าน จึงจำเป็นต้องนำการศึกษาไปช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นซึ่งแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดของงานด้านการศึกษาก็คือ **ห้องสมุด** นั่นเอง และสิ่งที่จะช่วยสนับสนุนการอ่านให้สัมฤทธิ์ผลก็คือหนังสือ ซึ่งจัดเก็บรวบรวมเป็นหมวดหมู่อยู่ในห้องสมุด เพื่อความสะดวกทั้งในการจัดเก็บของผู้ให้บริการ และในการค้นคว้าของผู้ที่เข้ามาหาความรู้

สำหรับการจัดให้บริการในห้องสมุดนั้น อันที่จริง มิใช่มีเพียงหนังสือ แต่ยังมีข้อมูลอื่นๆ ที่ไม่ได้จัดอยู่ในรูปของหนังสือด้วย ซึ่งปัจจุบันมีอยู่มากมาย ทั้งภาพนิ่ง แผ่นภาพ

วีดิทัศน์ ตัวอย่างสิ่งของ
ที่จัดสาธิต ภาพยนตร์
โทรทัศน์ นิทรรศการ ฯลฯ
รวมไปถึงบริการห้องสมุด
เสียง และห้องสมุดไอที
ด้วย สำหรับห้องสมุดไอที
นั้น เป็นสื่อแสดงถึงความ
ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
ด้านการสื่อสาร โรงเรียน
ในเมือง และในแหล่งความ
เจริญได้หันมาให้ความ
สนใจกับสื่ออิเล็กทรอนิกส์
ไม่น้อยไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์

เช่นเดียวกับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ที่หันมาใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีคอมพิวเตอร์ และ
อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือ มากกว่าจะใช้หนังสือเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าทางวิชาการ
ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงปฏิเสธการใช้เครื่องมือ
ทันสมัยดังกล่าว แต่ยังทรงให้ความสำคัญกับหนังสืออย่างมากอยู่เช่นเดิม ขณะเดียวกัน
ก็ทรงศึกษา ทำความเข้าใจ เทคโนโลยีใหม่ๆ และทรงนำมาเป็นเครื่องมือที่ยังประโยชน์
อย่างกว้างขวาง ดังที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำโครงการเทคโนโลยีสาร
สนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบท หรือ ทสรช. ขึ้น เป็นต้น

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบท มี
วัตถุประสงค์ เพื่อให้เด็กนักเรียนในชนบทมีโอกาสเรียนรู้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อ
สร้างความเท่าเทียมทางโอกาสและความเสมอภาคเบื้องต้น และเพื่อให้นำไปประกอบ
อาชีพได้ในอนาคต ตลอดจนเพื่อฝึกอบรมครูและบุคลากรในโรงเรียนในภูมิภาค ให้
สามารถใช้เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ ดังที่มีพระราชดำรัสว่า

*“สมัยนี้หาความรู้ทางอินเทอร์เน็ตได้ด้วย ครูจึงน่าจะไปตรวจดูก่อนว่า เรื่อง
ที่จะกำหนดวางแผนให้พูดในชั้นเรียนนั้น มีเว็บไซต์อะไรบ้างที่จะส่งเสริมการ
สนทนาในชั่วโมงนั้น ต้องตั้งข้อสังเกตว่าเว็บไซต์นั้นเป็นอย่างไร เพราะในเรื่อง
เดียวกันจะมีหลายเว็บไซต์แต่ละเว็บไซต์จะมีข้อเด่น ข้อด้อยต่างกันออกไป นอกจากนี้
นี้ถึงจะมีเครื่องมือในการค้นหา (Search Engine) อยู่หลายชนิดก็ตาม ครูก็ต้อง*

มีความรู้ที่ดีในเนื้อหาที่จะค้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางวิทยาศาสตร์ และน่าจะมีความรู้ภาษาอังกฤษที่ดีพอทั้งครูและนักเรียน เพราะเว็บไซต์เหล่านี้ภาษาอังกฤษจะมามากกว่าภาษาไทย ในการสอนนั้น น่าจะให้เด็กได้ออกความคิดได้”

นอกจากการจัดเป็นห้องเรียนคอมพิวเตอร์แล้ว ยังจัดทำเป็นห้องสมุดไอที เพื่อช่วยในการหาค้นคว้าหาข้อมูล นอกเหนือไปจากการค้นคว้าในหนังสือด้วย เพราะการเรียนรู้

หนังสือในยุคโลกาภิวัตน์มีลักษณะแตกต่างไปจากช่วงเวลาที่ผ่านมา ด้วยเหตุที่เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ยกระดับการรู้หนังสือให้มาอยู่ในระดับที่สูงขึ้น ตามพัฒนาการของยุคข้อมูลข่าวสาร มิใช่อยู่เพียงในขั้นการอ่านออกเขียนได้ที่เป็นระดับพื้นฐานดังเช่นในอดีต

เป็นที่น่ายินดีว่าในยุคที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ห้องสมุดก็ยังคงเป็นแหล่งความรู้ที่ไม่มีวันล้าสมัย และความสำคัญของหนังสือนั้น นอกจากจะเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญแล้ว หนังสือยังเอื้อประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านการสร้างนักเขียน กวี นักจดหมายเหตุ นักแปล และนักธุรกิจ การพิมพ์ เป็นต้น ประการสำคัญที่สุดคือ หนังสือไทย ได้ช่วยเผยแพร่อักษรของไทยให้ชาวโลกได้ประจักษ์ว่า นอกจากภาษาพูดที่มีลีลาไพเราะประดุกเสียงดนตรีแล้ว คนไทยยังมีภาษาเขียนที่งดงามด้วยรูปลักษณ์ ทั้งตัวอักษร และตัวเลข

การที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับห้องสมุด โดยทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าไปเพิ่มความทันสมัยให้กับแหล่งความรู้ดังกล่าวด้วยนั้น จักเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ห้องสมุดได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป และตราบเท่าที่ยังมีห้องสมุดอยู่ ก็เชื่อแน่ว่า อักษรไทย จะไม่กลายเป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์ที่ติดอยู่บนแท่นพิมพ์ของเครื่องคอมพิวเตอร์หรือเครื่องมือสื่อสารทันสมัยชนิดอื่นเท่านั้น

จากพระราชกรณียกิจในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการห้องสมุด อันส่งผลสำคัญต่อการศึกษารองเด็กและเยาวชนของชาติ ประกอบกับพระราชดำริที่ “...อยากให้เรามีห้อง

สมุดที่ดี มีหนังสือครบทุกประเภท... ดังนั้น สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จึงสนองพระราชปณิธานด้วยการพร้อมใจกันบริจาคทรัพย์และที่ดิน จัดตั้งห้องสมุดประชาชนเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขึ้น เนื่องในโอกาสที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ โดยพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามห้องสมุดดังกล่าวว่า **“ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี”**

ระยะแรกกำหนดจัดสร้าง จำนวน ๓๗ แห่ง ในพื้นที่ซึ่งยังไม่มีห้องสมุดประชาชนอำเภอ ต่อมาเมื่อผู้ร้องขอและแสดงความจำนงที่จะจัดสร้างเพิ่ม คณะกรรมการอำนวยการโครงการฯ จึงให้มีการจัดสร้างเพิ่มครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ ๔ ประการ คือ

- เป็นห้องสมุดที่มีชีวิตชีวา
- มีกิจกรรมหลากหลายและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
- สนองความจำเป็นของพื้นที่ และ
- เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ผู้คนในสังคมคงยินดีและพร้อมใจที่จะร่วมกันสนองพระราชดำริในการทำให้ห้องสมุดที่มีการจัดสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดเฉพาะหรือห้องสมุดประเภทอื่นใด ก่อประโยชน์อย่างคั่งคั่ง โดยเฉพาะพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับเด็กๆ

เจ้าฟ้าอนุรักษ์

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นอีกพระราชกรณียกิจหนึ่งที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยพระวิริยะอุตสาหะ และความตั้งใจพระราชหฤทัยที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก่อเกิดเป็นกระแส จนมีทั้งหน่วยงานและประชาชนเข้าร่วมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวนมาก ส่งผลให้งานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดำเนินไปอย่างได้ผลในระดับที่น่าพอใจ และยังประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม จากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงทูลเกล้าฯ ถวาย**ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม** ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษา ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๗ เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ดังคำกราบบังคมทูลเฉลิมพระเกียรติที่ขอเชิญมา ความว่า

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชาสามารถ และทรงรอบรู้ศาสตร์ต่างๆ หลายแขนงวิชา เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน ศึกษายังสถานที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ ทรงบันทึกเรื่องราว ความรู้ และประสบการณ์หลากหลายด้าน เพื่อทรงนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ พร้อมสร้างสรรค์เป็นงานวรรณกรรมที่ทรงคุณค่า อาทิ พระราชนิพนธ์ เรื่อง ลุยป่าฝ่าฝน ซึ่งได้พระราชทานแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความสำคัญของระบบนิเวศวิทยาป่าไม้ เป็นต้น พระองค์ทรงห่วงใยในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของแม่น้ำ คู คลองที่ถูกทำลาย โดยเสด็จประพาสคลองแสนแสบทางชลมารค ในวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๓ ซึ่งต่อมาคณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้วันที่ ๒๐ กันยายนของทุกปี เป็นวันอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม แม่น้ำ คู คลอง แห่งชาติ...”

“...ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาป่าไม้ พระองค์ทรงริเริ่มให้มีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคลากร อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรพันธุกรรมพืช ให้เกิดประโยชน์ถึงมหาชนชาวไทย และยังทรงกำหนดให้มีโครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ เห็นคุณค่า ประโยชน์ ความสวยงาม อันจะก่อให้เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป นอกจากนี้ พระองค์ยังสนพระทัยในงานด้านเทคโนโลยีอวกาศ ทั้งในเรื่องของการแปลภาพดาวเทียม และการใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ในงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ อีกทั้งยังสนพระทัยในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี และโบราณสถานต่างๆ อันทรงคุณค่า จึงทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินงาน ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม...”

กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานหนึ่งในหลากหลายหน่วยงาน ที่จัดให้มีการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ปรากฏในแผนแม่บทของกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พันธุ์ไม้โบราณและพันธุ์ไม้ที่มีชื่อเสียงของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งการขยายพันธุ์พืชให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งเพื่อเป็นแหล่งความรู้ให้เยาวชน ประชาชนผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับพันธุกรรมพืชและใช้ประโยชน์ทางการศึกษาพันธุกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลพันธุกรรมพืช และจัดตั้งศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช พันธุ์ไม้โบราณและพันธุ์ไม้ที่มีชื่อเสียงของกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงการจัดสร้างสวนพฤกษศาสตร์ ให้เป็นสถานที่รวบรวมพันธุ์พืช ปกป้องรักษาพันธุ์ไม้ และเป็นแหล่งตัวอย่างพันธุ์พืช เพื่อศึกษาค้นคว้า

ตลอดจนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้เยาวชน เกษตรกร ประชาชน และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ พันธุกรรมพืช จะได้เกิดความรู้สึกร่วมกันและร่วมกันปกป้องรักษาอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ให้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเป็นการสนองพระราชดำรินโยบายโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๕๐ พรรษา ในพุทธศักราช ๒๕๔๘

และระหว่างวันที่ ๑๘-๒๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๘ อพ.สธ. ได้ร่วมกับหน่วยงานที่สนองพระราชดำรินโยบาย กำหนดจัดงานประชุมวิชาการและนิทรรศการ เรื่อง “ทรัพยากรไทย : สรรพสิ่งล้วนพันเกี่ยว” ขึ้น ณ ศูนย์อนุรักษ์พันธุกรรมพืช คลองไผ่ฯ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๕๐

พรรษา และเพื่อให้เยาวชน ประชาชน นักวิชาการ ภาคเอกชน และผู้กำหนดนโยบาย เห็นความหลากหลายในศักยภาพของทรัพยากรไทย เพื่อจะได้เข้ามาเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมนี้ ได้ปรากฏความสำคัญขึ้น ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๖๐ อันเป็นช่วงที่กลุ่มชนหลายกลุ่มได้ทำการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อกระตุ้นเตือนให้คำนึงถึง “วิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม” ซึ่งทุกสังคมในโลกกำลังเผชิญอยู่ แต่หลังการเคลื่อนไหวดังกล่าว ปรากฏการณ์ทางระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมกลับมีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้น ภาพต่างๆ เริ่มเด่นชัดในทศวรรษที่ ๑๙๘๐ และจากเวลานั้นเป็นต้นมา ปัญหาต่างๆ ก็หาได้ลดน้อยถอยลงไม่ ทั้งนี้แต่จะเพิ่มขนาดความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ จนน่าวิตกว่าในทศวรรษ ๒๐๐๐ โลกอาจจะต้องประสบกับวิกฤตทางด้านสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศเพิ่มมากกว่าเดิมอีกหลายเท่า

อันที่จริงปัญหาสิ่งแวดล้อมมิใช่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นฉับพลัน หากแต่เป็นผลผลิตอันยาวนานที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ด้วยเหตุนี้ วิธีการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนา และอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับการ

พัฒนา น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสร้างวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในโลกด้วย

ดังนั้น เพื่อแก้วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้ผลอย่างจริงจัง นักนิเวศนิยม จึงได้ค้นคิดแบบจำลองใหม่ ๆ ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ พร้อมไปกับการส่งเสริมการใช้แรงงานแบบผสมผสานทั้งร่างกาย ความคิด และสติปัญญา ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยเน้นการพึ่งพาตนเองในทุกๆ ด้าน รวมไปถึงด้านการป้องกันประเทศด้วย ทั้งนี้ ได้ปฏิเสธการพัฒนาแนวตะวันตกที่ต้องอาศัยพึ่งพาเทคโนโลยีที่สลับซับซ้อนใหญ่โตอย่างสิ้นเชิง หากจำเป็นต้องมีการใช้เทคโนโลยีและระบบการจัดการใด ๆ ก็จะต้องมีความชัดเจนว่าจะไม่นำไปสู่การทำลายหรือส่งเสริมความรุนแรงอย่างเด็ดขาด นอกจากนั้นยังต้องจัดวิถีชีวิตให้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เพื่อมุ่งสู่ชุมชนเป็นสำคัญ รวมไปถึงการเปลี่ยนค่านิยมในการบริโภคที่เน้นเรื่องวัตถุ โดยลดปริมาณลงมาอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม และให้ใช้ระบบการผลิตที่ไม่เป็นพิษภัยต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งแนวทางที่นักนิเวศนิยมกล่าวถึงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงปฏิบัติและทรงแนะนำผู้ที่มีหน้าที่ดูแลสิ่งแวดล้อมและ

ทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด

แบบจำลองการพัฒนาแนวนิเวศนิยม ประกอบด้วยหลักปรัชญา ๔ ประการ ได้แก่

- ปรัชญาทางนิเวศหรือปรัชญาสีเขียว เป็นปรัชญาที่มองถึงอนาคตของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มากกว่าคิดถึงการผลิตวัตถุดิบสนองความต้องการของมนุษย์เพียงอย่างเดียว
- ปรัชญาความรับผิดชอบต่อสังคม ปรัชญานี้เน้นการสร้างชุมชนแบบใหม่ที่มีความเสมอภาคในการใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้ต่างมองเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของกันและกันมากขึ้น
- ปรัชญาประชาธิปไตยพื้นฐาน ปรัชญานี้ปฏิเสธหลักการรวมศูนย์ และการใช้ระบบอำนาจ ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมหลักการกระจายอำนาจอย่างเต็มที่
- ปรัชญาอหิงสาธรรม ปรัชญานี้ปฏิเสธแนวคิดและการกระทำที่รุนแรงทุกรูปแบบ โดยเฉพาะสังคมที่รุนแรง โครงสร้างสังคมที่กดขี่ขูดรีด ครอบครอง ครอบงำ หรือทำให้เกิดความแปลกแยกขึ้นในชีวิตมนุษย์

โลกในปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางปรัชญาสีเขียว เพื่อให้การพัฒนายังคงดำเนินต่อไปได้โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ทั้งยังเสริมสร้างให้เกิดคุณภาพที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ด้วยความรับผิดชอบร่วมกันของคนในสังคมที่มีปรัชญาประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน แทนแนวทางของทุนนิยมที่กำลังเป็นกระแส นำด้วยบริโภคนิยมและแนวทางของสังคมนิยมในอดีต

การพัฒนาแนวนิเวศ จัดเป็นแนวทางที่ผสมผสานระหว่างนิเวศวิทยากับเศรษฐศาสตร์ บนพื้นฐานความคิดที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่า ไม่ว่าจะเป็น้ำ ป่าไม้ น้ำ พันธุ์พืช หรือ สัตว์ ควรจะต้องถูกนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาอย่างมีเหตุผล และควรใช้แรงงานและความสามารถของคนในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับค่านิยมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมทั้งต้องให้ผลประโยชน์อันสูงสุดแก่ผู้คนส่วนใหญ่ของสังคมด้วย ประการสำคัญ จะต้องไม่มีการทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นฐานสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนยาวนานสืบไป

แนวคิดในการพัฒนาแบบยั่งยืนยาวนานมิได้มุ่งเพียงในเรื่องของสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่ได้ครอบคลุมไปถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การพัฒนาแนวนิเวศ และการใช้ทรัพยากรแบบอนุรักษ์ไปพร้อมด้วย จึงน่าจะเป็นที่หวังได้ว่า มนุษย์จะสามารถแก้วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมโลกได้ หากตระหนักถึงภัยจากวิกฤตของสภาพแวดล้อม และร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นับเป็นความโชคดีของคนไทยที่มีใช้เพียงได้เกิดมาอยู่บนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และอยู่ในจุดที่เหมาะสมในแง่ของภูมิรัฐศาสตร์เท่านั้น หากแต่ยังมีประมุขของแผ่นดินที่ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงเข้าพระราชหฤทัยในสรรพสิ่งที่ยุทธศาสตร์ได้สร้างสรรค์ ทรงเข้าถึงหลักแห่งเหตุผล ความจริงอันเป็นสัจธรรม จึงทรงคิดหาทางแก้ไขทุกปัญหาที่เกิดขึ้นได้โดยไม่หักล้างกับสภาวะธรรม ทั้งทรงสามารถผ่อนหนักเป็นเบา และลดวิกฤตมาสู่สภาวะปกติได้ในที่สุด ไม่ว่าจะเป็ปัญหาเรื่องดิน น้ำ ป่าไม้ พืช สัตว์ หรือปัญหาอื่นใด ซึ่งพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญ ตลอดจนแนวคิดต่างๆ “**ชาติติยราชกุมารี**” แห่งแผ่นดินไทย ผู้ทรงประทับอยู่กลางใจคนไทยทั้งปวง ทรงซึ่มซับ และทรงรับสืบทอดต่อมาเป็นที่ประจักษ์ทั่วกัน ซึ่งมีอาจจะยกมากล่าวไว้ให้ครบถ้วนได้ แต่จะขอยกเป็นตัวอย่างเพียง ๒ โครงการ คือ **โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน**

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสานต่อพระราชปณิธาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยทรงเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ในการดำเนินงานพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขึ้น เมื่อเดือน มิถุนายน ๒๕๓๕ โดยมีโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ฝ่ายวิชาการ เป็นผู้ดำเนินการ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ สำนักงาน กปร. สนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน จากนั้นได้ทำการจัดสร้างธนาคารพืชพรรณ เพื่อเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเนื้อเยื่อขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๖ สำหรับการดำเนินงานนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทางในการอนุรักษ์ โดยทรงเน้นพันธุ์ไม้เศรษฐกิจที่มีลักษณะดี ๆ เช่น ทูเรียน เป็นต้น ทั้งให้ทำการสำรวจพืชพรรณตามเกาะแล้วนำมาอนุรักษ์ไว้ด้วย เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์

ในการสืบสานงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช นั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกให้กับเด็กและเยาวชน เช่นเดียวกับ โครงการอื่นๆ ในหลักคิดนี้ นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ให้ ข้อสังเกตว่า

“...อย่างต้นไม้เราต้องสนใจที่รากแก้ว เวลาปลูกต้นไม้ถ้ารากแก้วมันหัก หรือมันขาด แน่นนอนมันก็ไม่ขึ้น ฉันทได้ก็ฉันทนั้น การที่ไปจับที่จุดแรก เพราะเยาวชน เป็นต้นตอของความเป็นมนุษย์...”

“...ทรงสนพระทัยเรื่องแรกคือเรื่อง การศึกษาของเยาวชน ชีวิตความเป็นอยู่ ตั้งแต่เด็กเลย เรื่องอาหาร ความเป็นอยู่ของเด็ก ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสิ่งที่เป็นจุดเด่นก็คือทรงทำเพื่อบูรณาการ โดยสิ่งแวดล้อมก็จะเริ่มจากโรงเรียนก่อน อาหารก็จะเริ่มจากโรงเรียนก่อน จะเห็นว่าแปลกจากที่อื่น เพราะพระองค์จะเริ่มจากต้นตอเลย คือสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้อง เพราะเด็กจะต้องเรียนรู้ และเห็นได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงดูแลตั้งแต่เกิด”

การที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมุ่งสู่สถานศึกษาดังเช่นโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สถาบันราชภัฏนครราชสีมา เป็นต้น ก็เพื่อการสร้างจิตสำนึกซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช สถาบันราชภัฏนครราชสีมา มีกิจกรรมการเรียน การสอน โดยการศึกษา สัมรวจ การใช้ประโยชน์ และการศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ทรงเห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้ควรค้นคว้า ทั้งในสถาบันและชุมชน และในการเรียนการสอนทรงเน้นให้เห็นความงดงาม ความน่าสนใจของพืชพรรณ เพื่อจะได้เกิดความปิติที่จะทำการศึกษาและอนุรักษ์พืชพรรณเหล่านั้นไว้ มิใช่ใช้การสอน การอบรม ในแบบที่จะทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้สึกกลัวว่า ถ้าไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสียหรือเกิดอันตรายแก่ตัวเยาวชนเอง เพราะความรู้สึกเช่นนั้นจะทำให้เด็กเกิดความเครียดและจะเป็นผลเสียต่อประเทศชาติในระยะยาว ทั้งไม่ใช่

เป็นหนทางที่จะช่วยให้ประสบผลสำเร็จ
ได้ด้วย จากพระราชดำรินี้เอง จึงนำ
ไปสู่สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนในเวลา
ต่อมา

นอกจากนี้เพื่อสะดวกในการ
ค้นคว้าอ้างอิง สมเด็จพระเทพรัตนราช
สุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราช
ดำริให้ทำศูนย์ข้อมูลพันธุ์กรรมพืช โดยมี
โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่แสดงถึงลักษณะ
ของพืชออกมาเป็นภาพสีด้วย

ในพุทธศักราช ๒๕๓๖ จังหวัดชุมพร
ได้สนองพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตน

ราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช และความหลากหลายทาง
ชีวภาพ โดยรวบรวมไว้ทั้งพันธุ์กรรมพืชท้องถิ่นของจังหวัด พืชท้องถิ่นภาคใต้ รวมทั้ง
พันธุ์กรรมพืชอื่น ๆ ทุกๆ ภาคของประเทศ เพื่อการอนุรักษ์และศึกษาการใช้ประโยชน์
จากพันธุ์กรรมพืชเหล่านั้น รวมทั้งใช้ในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชให้
แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัด
ชุมพร โดยในเบื้องต้นใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการอนุรักษ์พันธุ์ไม้และพิพัฒนพรรณ
พืชตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัด
ชุมพร” ต่อมา เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ประชุมคณะกรรมการบริหาร
โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีมติให้เปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการ
อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
สยามบรมราชกุมารี จังหวัดชุมพร”

ระยะแรก ทางจังหวัดชุมพรได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะ
กรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ผ่าน
โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ สวนจิตรลดา ตลอดมา จนถึงปีงบประมาณ ๒๕๔๖ ทาง
โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ สวนจิตรลดา แจ้งให้จังหวัดชุมพรเข้ามาดำเนินงานสนอง
พระราชดำริ เต็มรูปแบบในฐานะเจ้าของพื้นที่ และมีมติเห็นชอบให้องค์การบริหารส่วน
จังหวัดชุมพร สนับสนุนงบประมาณด้านอำนวยการโครงการฯ เพื่อให้สามารถดำเนิน
การตามโครงการฯ ให้เป็นไปตามพระราชดำริต่อไปได้ โดยมีแผนการดำเนินการในตำบล
สลูย์ ตำบลสองพี่น้อง อำเภอท่าแซะ อำเภอหลังสวน และอำเภอสวี จังหวัดชุมพร

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๔๑ ได้เกิดโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชเกาะ
แสมสารฯ เป็นโครงการในพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ขึ้น โดยพระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริแก่ **นายสุเมธ ตันติเวชกุล** ในโอกาสที่
นายสุเมธฯ นำคณะเจ้าหน้าที่**มูลนิธิTOTAL** และเจ้าหน้าที่ป่าไม้จาก
สาธารณรัฐฝรั่งเศส เข้าเฝ้าฯ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๑ โดยมีพระราชดำริให้
จัดทำโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่เกาะแสมสาร ให้มีรูปแบบการดำเนินงานคล้ายคลึง
กับที่เกาะปอดโคโร (Porquerolles) สาธารณรัฐฝรั่งเศส คือ เป็นทั้งแหล่งศึกษา
หาความรู้และสถานที่ท่องเที่ยว มีการรวบรวมพันธุ์ไม้นานาชนิด ทั้งพืชบนดินและพืชน้ำ
รวบรวมสัตว์ต่างๆ เน้นการจัดระบบนิเวศทั้งระบบ จัดทำป้ายชื่อและประโยชน์ของพันธุ์
พืชแต่ละชนิด ตลอดจนให้มีการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ ธรณีสังคม จัดตั้งพิพิธภัณฑ์
ธรรมชาติวิทยาเกาะและทะเลไทย พร้อมทั้งชักชวนให้ราษฎร ชุมชน และองค์การบริหาร
ส่วนตำบลแสมสารเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการด้วย เพื่อจะได้มี
จิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

การดำเนินงานที่ผ่านมา มีการสำรวจ อนุรักษ์ เพาะขยายพันธุ์พืช ตั้งแต่ยอดเขา
ไปจนถึงใต้ท้องทะเลในบริเวณหมู่เกาะแสมสารและเกาะต่างๆ ในทะเลไทย ประกอบด้วย

พืชชายหาด พืชป่าชายเลน พืชป่าดิบแล้ง พืชหน้าผา และพืชป่าชุ่ม ป่าเหล่า หรือ ป่าไผ่อ่อน จัดสร้างสระเก็บน้ำและอ่างเก็บน้ำบนเกาะแสมสารและเกาะต่างๆ สำหรับที่ เกาะแสมสาร ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนอนุรักษ์นั้น ได้จัดสร้างโรงเรือนเพาะชำ เพื่อเก็บรักษา และปลูกพันธุ์พืชต่างๆ ให้คงอยู่ต่อไป

ส่วนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาเกาะและทะเลไทย ซึ่งก่อสร้าง ณ บริเวณ เขาหมาจอ ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ในพื้นที่ ๔๐๐ ตารางเมตร ใช้ เป็นสถานที่รวบรวมพันธุ์พืชจากเกาะต่างๆ เพื่อให้ผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ ก่อน เดินทางไปศึกษาพื้นที่จริงบนเกาะ ทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดความรักและห่วงแหนใน ทรัพยากรธรรมชาติด้วย

เกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชนั้น ได้มีการประชุมวิชาการนิทรรศการ ทรัพยากรไทย : อนุรักษ์และพัฒนาด้วยจิตสำนึกแก่นักวิจัยไทย เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๔ ณ ศาลาพระแก้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมเด็จพระเทพรัตนราช สู้ดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราโชวาทเกี่ยวกับงานอนุรักษ์พันธุ์กรรม พืช ดังความตอนหนึ่งว่า

“...งานนี้เป็นที่สนใจของบุคคลหลายฝ่าย ในวันนี้ที่ได้มีการมอบฐานข้อมูล ทางด้านพืชให้หน่วยงานต่างๆ นั้น ความเป็นมาก็คืออยู่ที่ก่อนนี้ในหน่วยงานต่างๆ มีหอพรรณไม้ เช่นที่กรมป่าไม้ หอพรรณไม้ของกรมป่าไม้ก็มีพืชที่นักวิชาการ นักวิจัยรุ่นเก่าๆ ได้เก็บตัวอย่างพรรณพืชแห้ง เก็บไว้เป็นเวลาเกือบจะร้อยปีแล้ว

ตัวอย่างของพรรณไม้เหล่านี้ ก็เป็นสิ่งที่มีความสูง จะ เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษา แต่ ว่าของต่างๆ นั้นก็ย่อมเก่าแก่ ไปตามกาลเวลา จะเสียหาย อย่างน่าเสียดาย ในสมัยนี้เรามี เทคโนโลยีที่จะรักษาสิ่งเหล่านี้ เพื่อให้ นักวิชาการได้ศึกษากัน ก็เลยได้คิด ช่วยกันทำโครงการ ในการถ่ายรูปและถ่ายข้อมูล พรรณไม้ เพื่อเป็นฐานข้อมูล แต่ ในการเก็บฐานข้อมูลนี้ถ้าเก็บ ไว้แห่งเดียวก็อาจจะสูญหายได้ ก็มีความคิดกันว่า จะให้หน่วย งานต่างๆ ช่วยกันเก็บ... ฐาน

ข้อมูลนี้เป็นของที่มีค่า ต้องช่วยกันดูแลให้ดี และผู้ที่จะมาใช้ก็ต้องดูแล ไข้ให้ ถูกต้อง ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยแก่นุชนชาติต่อไป โครงการแบบนี้ ไม่ใช่ว่าจะทำสำเร็จในเวลาสั้นๆ ต้องมีโครงการระยะที่หนึ่ง ระยะที่สอง และ ระยะต่อๆ ไป ...”

และเนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี ของงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ก็ได้มีการจัด ประชุมวิชาการนิทรรศการ ทรัพยากรไทย : ธรรมชาติแห่งชีวิต ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ณ สำนักพระราชวัง พระราชวังดุสิต และในโอกาสดังกล่าว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราโชวาท ความ ต่อนหนึ่งว่า

“...โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ดำเนินมา ๑๐ ปีแล้ว ซึ่งที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานที่ดำเนินงานในลักษณะใกล้เคียงกัน แต่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งจะทำครอบคลุม ให้ประสบผลสำเร็จนั้นทำได้ยาก ต้องร่วมมือร่วมใจ และวางแผนร่วมกัน ตกลง กันให้แน่นอนว่าใครจะมีส่วนใด เพื่อให้การศึกษาไม่ซ้ำซ้อน เกิดความสมบูรณ์ ในการศึกษาวิจัย เกิดความก้าวหน้า และเป็นประโยชน์ทางวิชาการ การประชุม ในครั้งนี้เป็นการต่อเนื่องให้เห็นว่าโครงการแบบนี้ใช่ที่จะสำเร็จในเวลาสั้นๆ ที่

ต้องมีโครงการในระยะที่ ๑ ระยะที่ ๒ โดยที่ขณะนี้อยู่ใน ระยะ ๕ ปีที่สาม และจะมีระยะต่อไป...”

“...บุคคลที่สนใจได้มีโอกาสปฏิบัติงาน ที่ศึกษาพืชพรรณต่างๆ ที่มีอยู่จำนวนมากในประเทศไทย ได้ศึกษาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้รวบรวมเป็นหลักฐานไว้และเพื่อเป็นสื่อในระหว่างสถาบันต่างๆ บุคคลต่างๆ ที่ทำการศึกษาให้สามารถร่วมใช้ฐานข้อมูลเดียวกัน เพื่อให้การศึกษา ไม่ซ้ำซ้อน สามารถที่จะดำเนินการให้ก้าวหน้าเป็นประโยชน์ในทางวิชาการได้ ทำให้เห็นว่าโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ได้กลายเป็นศูนย์รวมของผู้มีความรู้ ความสามารถ และเสียสละ พร้อมทั้งจะเป็นพลังที่สำคัญของแผ่นดิน เกิดประชาคมวิจัย และวิชาการที่มีศักยภาพสูง งานของโครงการฯ ในปัจจุบันได้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่เฉพาะแต่พืชเท่านั้น สิ่งมีชีวิตเช่น หิน ดิน แร่ และสิ่งมีชีวิตแทบทุกประเภทก็อยู่ในเป้าหมายด้วย เช่นกัน”

โครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน

จากการที่ทรัพยากรป่าไม้ของไทยถูกบุกรุกทำลายเป็นจำนวนมาก ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการป่าไม้ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ระบบนิเวศ และเศรษฐกิจการเมืองของไทยอย่างแท้จริง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ

ดังนั้น ในการอนุรักษ์ป่า จึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจแนวทางดังกล่าวให้ชัดเจน และต้องเรียนรู้ถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีต่อชุมชนด้วย เพราะจากความผูกพันที่มีอยู่ได้นำไปสู่วัฒนธรรมการรักษาป่าอย่างเข้มแข็ง ทุกฝ่ายจึงต้องเรียนรู้กระบวนการรักษาป่าร่วมกัน เพื่อช่วยให้สามารถพัฒนาไปได้ตามเป้าหมาย

ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรป่าไม้ คือ ปัญหาสภาพความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลน หรือ “ป่าโกงกาง” ซึ่งเป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำหรืออ่าว ในบริเวณที่มีระดับน้ำทะเลท่วมถึงในช่วงที่น้ำทะเลขึ้นสูงสุด และบริเวณน้ำกร่อยที่เกิดจากการไหลรวมกันของน้ำเค็มกับน้ำจืด สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดิน

โคลนหรือดินเลน ลักษณะดินเป็นดินเหนียวที่มีการอัดตัวแน่น พืชในสังคมป่าชายเลนประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด หลายตระกูล และเป็นพวกที่มีใบเขียวตลอดปี (evergreen species) พืชเหล่านี้มีลักษณะทางสรีรวิทยาและความต้องการสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน ส่วนใหญ่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุลโกงกาง (Rhizophora) และมีไม้ตระกูลอื่นปะปนอยู่บ้าง

ประเทศไทยเป็นแหล่งหนึ่งในกลุ่มประเทศของภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีป่าชายเลน ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด โดยกระจายอยู่ตามชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงใต้ ภาคกลาง และภาคใต้ รวม ๒๓ จังหวัด จากข้อมูลการสำรวจที่แปลจากภาพถ่ายดาวเทียม Landsat-5 (TM) มาตรฐาน ๑ : ๕๐,๐๐๐ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙ ที่จัดทำ โดยนายธงชัย จารุพัฒน์ พบว่าประเทศไทยมีป่าชายเลนรวมทั้งสิ้น จำนวน ๑,๐๔๗,๓๙๐ ไร่ จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุดของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดพังงา รองลงมา ได้แก่ จังหวัดสตูล และจังหวัดกระบี่ แต่ปัจจุบันเนื้อที่ป่าชายเลนได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ มากแล้ว

ได้แก่ การทำนาเกลือ การขยายเมืองและแหล่งที่อยู่อาศัย การสร้างท่าเรือ ถนน และโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ทำให้เนื้อที่ป่าชายเลนลดลงมากอย่างเห็นได้ชัด จากตัวเลขในช่วง ๓๕ ปี จากพุทธศักราช ๒๕๐๔ ถึงพุทธศักราช ๒๕๓๙ ประเทศไทยมีป่าชายเลนเหลืออยู่เพียง ๔๗ เปอร์เซ็นต์ คือจากจำนวน ๒.๒๑๙ ล้านไร่ เหลือเพียง ๑.๐๔๗ ล้านไร่

การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ เพราะป่าชายเลนเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมาก ในการเป็นแหล่งพลังงานและอาหาร เป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ตามธรรมชาติ เป็นเครื่องป้องกันแนวชายฝั่งทะเลเพื่อควบคุมการกัดเซาะพังทลาย และเพื่อซับน้ำเสีย รวมทั้งเป็นแนวกำบังกระแสน้ำเชี่ยวที่ปากแม่น้ำและพายุ ตลอดจนให้ผลผลิตเกลือ ให้ผลผลิตมวลชีวภาพแก่แหล่งประมง ให้ผลผลิตมวลชีวภาพสำหรับการเลี้ยงหอยแมลงภู่และปลา และเป็นแหล่งประมงใกล้ชายฝั่ง เป็นแหล่งพักอาศัยของลูกปลาและลูกกุ้ง หากจะมองในด้านความสำคัญต่อมนุษย์ นอกจากที่ระบุไว้แล้วยังมีอีกหลายประการ เช่น การนำไม้จากป่าชายเลนมาเผาเป็นถ่าน ทำเป็นไม้เสาค้ำ หรือทำเฟอร์นิเจอร์ที่เป็นผลิตภัณฑ์จากไม้ ทำการผลิตกระดาษจากเปลือกไม้ ทำอาหาร ยา เครื่องดื่ม สิ่งทอและหนังสัตว์ ทำผลผลิตน้ำเย็นใน

ระบบหล่อเย็นของโรงไฟฟ้าและโรงงานอุตสาหกรรม และทำเหมืองแร่ดีบุกในบริเวณป่าชายเลน เป็นต้น นอกจากนี้คุณประโยชน์โดยตรงแล้ว ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งกักเก็บสารปฏิชีวนะและสารพิษต่างๆ ที่หล่นร่วงมาจากบนบกมิให้ไหลลงสู่ทะเล จนเกิดการตกตะกอนทับถมกลายเป็นแผ่นดินส่วนที่งอกเพิ่มขึ้นด้วย

จะเห็นได้ว่าระบบนิเวศของป่าชายเลน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์น้ำ ป่า และมนุษย์ การทำลายป่าชายเลนย่อมส่งผลถึงการทำลายความสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้ทรัพยากรที่เกิดขึ้นบริเวณป่าชายเลนหมดไป สิ่งที่เกิดตามมาก็คือปัญหาอันเกิดจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน จึงจำเป็นที่จะต้องหยุดยั้งการแผ่ขยายของการทำลายป่าชายเลน โดยห้ามกระทำกิจกรรมใด ๆ ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลน เพียงเพื่อการตอบสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ ป่าชายเลนควรจะได้รับการจัดการในรูปแบบของการจัดการทรัพยากรที่เกิดทดแทนได้เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนการให้บริการทางด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน

ป่าชายเลนเป็นส่วนหนึ่งของเขตชายฝั่งทะเล ดังนั้น ไม่ควรแบ่งแยกการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนซึ่งต้องคำนึงถึงลักษณะการพึ่งพาของป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่กับการใช้ที่ดินเพื่อการเก็บกักน้ำ และลักษณะความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างป่าชายเลนกับผืนน้ำชายฝั่งที่อยู่ติดกัน ทั้งควรจะมีการจัดทำประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการที่อยู่ในป่าชายเลนหรือที่อยู่ติดกับป่าชายเลน โดยถือว่าระบบนิเวศป่าชายเลนนั้นเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ควรจะเน้นถึงความสำคัญของกระบวนการภายนอก

ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำจืดและน้ำเค็ม รวมทั้งการผลิตสารอาหารด้วย และควรจะมีการปรับปรุงฐานข้อมูลป่าชายเลน ตลอดจนแผนระดับชาติที่เกี่ยวกับป่าชายเลนให้ทันสมัยอยู่เสมอ สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่สูญเสียไป ต้องชดเชยด้วยการปลูกป่าทดแทน และรณรงค์ให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้บุกรุกป่าชายเลน เข้าใจถึงความสำคัญของป่าชายเลน และให้หันมาร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าชายเลนไว้

หลังการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยม **โครงการป่าดงดิบ กวลาเบรารมย์ ประเทศบรูไน** ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อกลางเดือนกันยายน ๒๕๓๔ พระองค์ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยป่าชายเลนเป็นกรณีพิเศษ ดังคำบอกเล่าของ**นายสนธิ อักษรแก้ว** ในฐานะผู้ทำงานถวายเป็นพระกุศลบาท ว่า

“...พอกลับมาถึงประเทศไทยพระองค์ท่านก็ได้เสด็จฯ ไปป่าชายเลน ประมาณปี ๒๕๓๖ พระองค์เสด็จฯ ศูนย์วิจัยป่าชายเลนที่ จังหวัดระนอง พระองค์ เสด็จฯ ๒ ครั้ง เพื่อทอดพระเนตรป่าชายเลน พวกเราที่ได้ตามเสด็จตอนนั้น ก็ได้เห็นต้นโกงกาง ผมว่าเป็นต้นโกงกางที่ใหญ่ที่สุดในโลกก็ว่าได้ และพระองค์ทรงสนพระทัยมาก ทั้งในเรื่องของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ว่ามีลักษณะโครงสร้างต่างกันอย่างไรบ้าง ลักษณะของไม้ต่างกันอย่างไร แล้วก็เรื่องของการวิจัย ศูนย์วิจัยป่าชายเลนที่ จังหวัดระนอง

เราถือว่าเป็นศูนย์วิจัยป้าชายเลนนานาชาติ เพราะว่ามีนักวิจัยทั่วโลก พระองค์ท่านเสด็จฯ ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๒ ทอดพระเนตรต้นตะบูนดำใหญ่มาก ... สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทอดพระเนตรถือว่าเป็นต้นตะบูนดำที่ใหญ่ที่สุดในโลกก็ว่าได้ ผมคิดว่าที่พระองค์ได้เสด็จฯ ป้าชายเลนดูเรื่องของความสำคัญของป้าชายเลน นอกจากในเรื่องความสำคัญของสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็เป็นเรื่องของประโยชน์ที่ให้แก่ราษฎรที่อยู่ในบริเวณนั้น...”

และประมาณวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๓๗ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่ค่ายพระราม ๖ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเวลานั้น นายสุเมธ ตันติเวชกุล เป็นเลขาธิการ กปร. พระองค์ได้รับสั่งถามว่า บริเวณนั้นมีป้าชายเลนมากไหม และทรงได้รับทราบ ว่าพื้นที่ดังกล่าวแต่ก่อนเคยมีต้นโกงกางอยู่ ๒ ต้น มีต้นแสมอยู่ ๑ ต้น แสดงให้เห็นว่า ในอดีตที่บริเวณคลองบางกรนำ้อย และบางกรำใหญ่ เคยเป็นป้าชายเลน จึงมีพระราชดำริให้ทำการฟื้นฟูป้าชายเลนบริเวณนั้น โดยพระองค์ทรงปลูกโกงกางใบใหญ่ จำนวน ๒๐๒ ต้น และมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งตำรวจตระเวนชายแดน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ และราษฎร ร่วมกันปลูกต้นไม้จนเต็มพื้นที่ ช่วยให้สามารถคืนสู่ความเป็นป่าธรรมชาติได้อีกครั้งหนึ่ง

นายอารีย์ สุวรรณจินดา อดีตป่าไม้จังหวัดเพชรบุรี ผู้ทำงานถวายในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และเป็นผู้รับสนองพระราชดำริในการฟื้นฟูป่าชายเลนที่ค่ายพระราม ๖ เล่าถึงความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่า

“ป่าชายเลน ตอนนี้เรียกว่าป่าชายเลนทูลกระหม่อม ตั้งอยู่บริเวณคลองบางกร้าน้อย บางกราใหญ่ ซึ่งเป็นคลองธรรมชาติ เชื่อมระหว่างทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันตก กับเทือกเขาต่าง ๆ เป็นแหล่งต้นน้ำของห้วยตะแปด พื้นที่ลุ่มน้ำคลองบางกร้าน้อย บางกราใหญ่ ตั้งแต่บริเวณต้นลำธารจนถึงปากคลองทั้งหมดอยู่ในพื้นที่เขตพระราชานิเวศน์มฤคทายวัน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นเขตอภัยทาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ คลองบางกร้าน้อย คลองบางกราใหญ่รับน้ำจืดจากห้วยใหญ่ที่เกิดจากต้นน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ภูเขา ได้แก่ เขาหนอกวัว เขาหุบสนุ่น เขาพุกวาย เขาเสวยกะปิ เขาน้อย และเขาทอง พวกนี้บางแห่งก็อยู่ในโครงการ บางแห่งก็อยู่ข้างนอก โดยน้ำจะไหลจากตะวันตกไปทิศตะวันออก แล้วก็ไหลลงสู่ทะเลอย่างต่อเนื่อง”

“สภาวะปัจจุบันอย่างนี้ทำให้เกิดป่าชายเลนขึ้นตามธรรมชาติ มีพันธุ์ไม้ต่างๆ เช่น ไม้แสม โกงกาง พังกาหัวสุม โปรงแดง และถั่วขาว เป็นต้น ขึ้นหนาแน่น ชาวประมงนับร้อยๆ รายสามารถนำเรือผ่านคลองลงสู่ทะเลได้ และใช้เป็นที่จอดเรือประมงหลบลมพายุในฤดูมรสุม นอกจากนี้ยังได้

รับประโยชน์โดยตรงจากป่าชายเลน พวกปลาและสัตว์น้ำใช้เป็นแหล่งวางไข่”

“เดิมก็เป็นพื้นที่สมบูรณ์ แต่หลังจากที่ราษฎรได้เข้ามาทางป่าประกอบอาชีพ โดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารถูกทำลายโดยสิ้นเชิง ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเกิดความไม่สมดุลทางธรรมชาติ การพังทลายของดิน จากการณ์สภาพระบบนิเวศป่าไม้บริเวณต้นน้ำถูกทำลาย ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่คลองทั้ง ๒ มีปริมาณน้อยลง ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนในพื้นที่นี้ด้วย”

“...การดำเนินการปลูกป่าชายเลนทั้ง ๒ แห่ง ได้คำนึงถึงระบบนิเวศของป่าชายเลน เพื่อให้พันธุ์พืชได้รับสภาวะแวดล้อมตามเดิม โดยอาศัยเทคโนโลยีประกอบกับพื้นฐานด้านนิเวศวิทยาเราใช้กล้าไม้ที่มีอยู่เดิมตามธรรมชาติเป็นหลัก ได้แก่ พวกแสม โกงกาง พังกาหัวสุม โปรงแดง ถั่วขาวและไม้อื่น ๆ ที่ไม่มีในพื้นที่นี้แล้วเอามาปลูกเพิ่มเติมหลายอย่าง เช่น จาก ตะบูนดำ ตะบูนขาว ฯลฯ รวมได้ประมาณกว่า ๓๐ ชนิด...”

หลังจากที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่นี้แล้ว ปรากฏว่าสภาพได้เปลี่ยนกลับไปเป็นป่าชายเลนที่สมบูรณ์มากขึ้น จะเห็นได้จากสัตว์ที่เข้ามาอาศัย และแพร่ขยายพันธุ์ นอกจากนั้น ยังมีนกมากกว่า ๑๐๐ ชนิด เข้ามาอาศัยอยู่เช่นกัน ยิ่งเมื่อได้จัดทำ “Walk way” ปรากฏว่ามีผู้สนใจเรื่องป่าชายเลนมากขึ้น จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาอีกแห่งหนึ่ง ปัจจุบันทางค่ายพระรามหก โดยกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้รับพระราชทานพระราชนุญาต ให้อัญเชิญพระนามาภิไธยมาเป็นนามอุทยานว่า “อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร”

แนวพระราชดำรินี้ในการอนุรักษ์ป่านี้ สืบทอดมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นและตระหนักถึงผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมโทรมของทรัพยากรและจำนวนพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้ว่าพระองค์ได้มีพระราชดำริตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๖ ในอันที่จะพระราชทานป่าไม้

แก่ปวงชนชาวไทยทั่วทุกภาค เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ในพุทธศักราช ๒๕๓๙ เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง และมูลนิธิโททาล จึงได้มีแนวคิดเรื่อง โครงการพัฒนาและฟื้นฟูป่าชายเลน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของโครงการปลูกป่าพระราชทานโดยได้มอบหมายให้สถาบันทรัพยากรชายฝั่ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และกรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานหลักจากภาครัฐ ดำเนินการปลูกป่าชายเลน ตามโครงการฟื้นฟูป่าชายเลน ที่ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา และจัดตั้งศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ขึ้นเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๘ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ในวโรกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการดำเนินงานมุ่งเน้นให้ประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และวางแผนการดูแลทรัพยากรป่าชายเลนในแต่ละท้องถิ่นด้วยตนเอง รวมไปถึงการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชายเลนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการปลูกและบำรุงรักษาป่าชายเลนในพื้นที่ดังกล่าว ยังดำเนินอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในระยะแรกของการดำเนินโครงการฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพื้นที่ตำบลหัวเขาและทรงร่วมปลูกป่าชายเลนด้วยพระองค์เอง เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๐ ในโอกาสที่ทรงเป็นประธานเปิดการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลน ครั้งที่ ๑๐ ทรงมุ่งปลูกจิตสำนึกให้เกิดแก่ชุมชนด้วยการลงมือปฏิบัติจริงให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงเป็นแบบอย่างให้ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้
ร่วมใจกันปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ป่าชายเลนที่ปลูกขึ้นใหม่ให้เจริญเติบโตต่อไป จาก
แนวคิดของการดำเนินการที่ใช้ขบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มเป้าหมาย
พร้อมทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ
แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในการฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลหัวเขา นอกจากการ
ใช้เทคนิคทางด้านวิชาการแล้ว การมีส่วนร่วมของชุมชนนับว่าเป็นส่วนสำคัญต่อการ
ฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างมาก เพราะชุมชนคือ กลไกและพลังทางสังคมที่แท้จริงในการ
บริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็น
ผู้อำนวยการความสะอาดในการดำเนินการกระบวนการกลุ่ม แบ่งออกได้เป็น ๕ ขั้นตอน ได้แก่
การวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสของชุมชน การเตรียมชุมชน การวางแผนและทำกิจกรรม
ร่วมกับส่วนราชการ การสรุปทบทวน และการจัดตั้งองค์กร

อาจกล่าวได้ว่าการฟื้นฟูและพัฒนาป่าชายเลน ที่ตำบลหัวเขา เป็นวิธีการที่มีมุมมอง
และการจัดการกับปัญหาอย่างมีบูรณาการ โดยมุ่งเน้นไปที่ความเป็นไปได้ของการ
อยู่ร่วมกันของชุมชนและประชาคม มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร
ป่าชายเลน ผลจากการปลูกป่าชายเลนนำไปสู่การก่อตั้งชมรมฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่ง
เป็นองค์กรอนุรักษ์ของชุมชนหัวเขาองค์กรแรกที่ได้เรียนรู้การใช้ขบวนการในการฟื้นฟู
และพัฒนาป่าชายเลนที่จะรับผิดชอบดูแลกิจกรรมของชุมชนต่อไป ทั้งได้มีการดำเนินงาน
อย่างต่อเนื่อง โดยประสานงานกับเทศบาลสิงหนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา
หน่วยงานเอกชน และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นรูปแบบการฟื้นฟูป่าชายเลนที่เป็น
ตัวอย่างในการพัฒนาบุคลากร พร้อมกันไปกับการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชน

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้น
ในโอกาสเดียวกัน ซึ่งเป็นเพียงหนึ่งตัวอย่างในจำนวนไม่กี่แห่งของป่าชายเลนในประเทศไทย
ที่ยังคงความสมบูรณ์อยู่ด้วยการดูแลของป่าไม้เขตปัตตานี และชุมชนท้องถิ่นที่มี
วัฒนธรรมอันสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ บริเวณศูนย์ฯ มีพื้นที่ประมาณ ๒๐,๐๐๐
ไร่ พื้นที่ส่วนหนึ่งได้จัดเป็นป่าสัมปทานเพื่อเผาถ่านเชื้อเพลิง และเพื่อใช้ในการก่อสร้าง
ป่าธรรมชาติ ส่วนที่เหลือบางส่วนยังอุดมสมบูรณ์ และถูกใช้เพื่อเป็นที่ตั้งชุมชน บางส่วน
ถูกเปลี่ยนสภาพเป็นนาุ้ง และสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน
ยะหริ่ง เป็นศูนย์ที่จะทำการศึกษาวิจัย ติดตาม และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาป่า
ชายเลนที่ยั่งยืน เพื่อใช้ประกอบการจัดการป่าชายเลนโดยตรง และจากการสำรวจอย่าง
ละเอียดพบว่าบริเวณนี้มีระบบนิเวศป่าชายเลนและทัศนียภาพที่น่าสนใจ เหมาะสมสำหรับ
การพัฒนาเป็นศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

ด้วยเหตุนี้ ศูนย์ฯ จึงได้รับการออกแบบให้มีบทบาทสำคัญหลายประการ เช่น การบริการข้อมูลผู้เยี่ยมชม การให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนระยะหริ่งและจัดการทรัพยากรป่า การให้บริการการศึกษาแก่คณะ นักเรียน นักศึกษาและกลุ่มผู้สนใจต่างๆ อันเป็นหน้าที่หลัก นอกจากนั้นในระยะยาว จะเป็นศูนย์ประสานชุมชนท้องถิ่นด้วย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนและธรรมชาติศึกษา ให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ มีวิสัยทัศน์และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของชุมชน เป็นแหล่งพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เน้นการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อระบบนิเวศของชุมชน มีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลน แหล่งข้อมูล และเป็นแหล่งเยี่ยมชมที่ชุมชนสามารถเข้ามาดูมาเลือกทำกิจกรรมต่างๆ ที่สนใจเกี่ยวกับป่าชายเลนได้ โดยในการดูแลเยี่ยมชม ต้องทำควบคู่กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและการจัดเป็นแหล่งอาศัยของพืชและสัตว์ที่สำคัญรวมทั้งเป็นแหล่งความรู้สำหรับผู้สนใจศึกษาป่าชายเลนด้วย นอกจากนั้น ยังให้ศูนย์ฯ เป็นแหล่งสร้างความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของ เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืนตลอดไป ซึ่งจะได้ดึงดูดผู้มาเยี่ยมชมให้มีจำนวนมากพอที่จะก่อให้เกิดรายได้ต่อท้องถิ่น

ป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟูอีกพื้นที่หนึ่งที่ควรนำมาบันทึกไว้ คือ **ป่าชายเลนที่ ตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม นายไพบูลย์ รัตนพงศ์ระ อธิบดีผู้ใหญ่น้ำนม ๓ ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม** ซึ่งประกอบอาชีพประมงชายฝั่งและเป็นแกนนำในการฟื้นฟูป่าชายเลนแห่งนี้ เล่าย้อนถึงความเป็นมาของพื้นที่นี้ว่า

“แต่เดิมป่าทั้งจังหวัดมี ๘๐,๐๐๐ ไร่ ต่อมาถูกพวกทำกุ้งกุลาดำแผ้วถางไป
กว่า ๔๐,๐๐๐ ไร่ เฉพาะอำเภอเมือง โดยมีนายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดิน และเช่าที่
รวมทั้งส่วนหนึ่งเจ้าของที่ดินเป็นผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำเอง จนเกือบไม่มีที่ว่าง ประกอบกับใน
การเลี้ยงกุ้งกุลาดำมีการใช้สารเคมี ทำให้สัตว์น้ำชายฝั่งสลายตัวไปโดยปริยาย เป็นเหตุ
ให้ราษฎรทำมาหากินฝืดเคือง เนื่องจากป่าถูกทำลาย ประชาชนที่ไม่มีหลักฐานที่ดีพอ
หรือหลักฐานปานกลาง ต้องเดือดร้อน การออกทะเล จับเคย จับปลา จับกุ้ง ก็ไม่ค่อยได้
ผล ราษฎรต้องออกไปรับจ้างหรือทำงานตามโรงงาน สามีภรรยาต้องแยกทำงานกันคน
ละที่ บางคนกว่าจะได้กลับบ้านเกือบเที่ยงคืน นำไปสู่ปัญหาครอบครัว ทำให้เกิดการ
แตกแยก ผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น คือ คุณวิธาน สุวรรณทัด จึงเกิดความคิดที่จะ
เริ่มการปลูกป่าชายหาดชายป่าที่สูญหายไป ซึ่งเป็นป่าชายเลน โดยได้ร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ทำการประชาสัมพันธ์ทุกหมู่บ้านเพื่อให้เข้าใจกับสภาพที่เกิดขึ้น และเชิญชวนให้ร่วมใจ
กันปลูกป่าในตำบลและหมู่บ้านของเรา โดยเริ่มครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๔ ที่
หมู่ ๗ จากนั้นก็ปลูกกันเรื่อยมา มาลงที่หมู่ ๓ คราวนี้ก็ยึดหลักเลยว่า การปลูกที่ใหม่จะ
ดำเนินการในวันพระ ซึ่งชาวบ้านจะไม่ได้ออกทะเล ก็ชวนกันมาปลูกป่า”

ในความพยายามที่จะคืนป่าชายเลนกลับมาดังเดิมนั้น มิใช่เรื่องง่ายเลย เนื่องจาก

“...ชาวบ้านมิได้นำความรู้ที่มีอยู่ดั้งเดิมมาใช้ ไปเอาความรู้ป่าบกไปใช้ในทะเล
ผลก็คือต้นไม้ตายเกือบหมด จึงได้หาวิธีและทดลองต่างๆ นานา ได้ช่วยกันทดลอง
พอเริ่มปี ๒๕๓๖ ก็เริ่มปลูก ลำพู แสม และ ไม้โกงกาง แต่ไม้โกงกางไม่ค่อยจะได้ผล
อย่างไรก็ตาม ทุกคนก็มีกำลังใจมากขึ้น พอถึงปี ๒๕๓๘ เริ่มมีสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น เช่น
หอยแครง และปลากะบอกในป่าชายเลนที่เราอาศัยอยู่ สร้างความพอใจให้กับราษฎร
นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้ช่วยกันหางบประมาณจากการทอดผ้าป่า ทอดกฐิน มาช่วยเหลือ
เพราะต้องเพาะต้นไม้เอง ทำให้ชาวบ้านมีความภูมิใจในความสำเร็จมาก ขณะนี้ได้ปลูก
ป่าไปแล้วกว่า ๒,๖๐๐ ไร่ ส่วนป่าเก่ามีอยู่ ๙๕๐ ไร่

นอกจากนั้นยังได้ตั้งกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง รวมทั้งผู้รักษา ทำการประชาสัมพันธ์ ถึงประโยชน์ที่ได้จากป่าชายเลน ฉะนั้น การลักลอบตัดฟันไม้ค่อยมี จะมีก็พวกเรือ ประมงที่หลงพลัดเข้ามา ต้นไม้ก็ถูกฟันไปบ้าง แล้วก็เรือสัญจรที่หลงเข้ามา ได้ฟันต้นไม้ เล็กพัดพาไปกับสายน้ำบ้าง แต่เขาคงไม่เจตนา ส่วนการตัดและการฟันกิ่งไม้ไม่ค่อยมี เนื่องจากมีกรรมการตรวจเกือบทุกวัน ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นก็จะมีการบอกต่อๆ กันมา...”

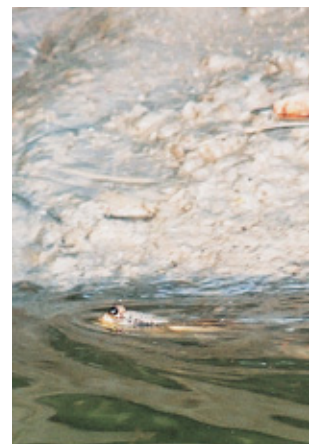
แม้จะคืนป่ามาได้แล้วบางส่วน แต่การดูแลรักษาให้คงสภาพไว้ ก็มีใช้เรื่องง่าย

“การดูแลป่า ยากเหมือนกับดูแลซ่อมแซมป่า ที่ทำไม่ได้อยู่ทุกวันนี่ก็คือการดูแล ซ่อมแซมป่า เนื่องจากไม่มีงบประมาณ ในขณะที่ต้นไม้ที่ปลูกมีความยาว ๗๐-๘๐ เซนติเมตร แล้วเกิดความเสียหาย คือ เรารู้ว่ามันจะตาย แต่เราไม่มีเงินก้อนที่จะไปจ้าง คนงาน จะไปอาศัยคนอื่น ๆ ก็ลำบากใจ เพราะอาศัยเขามามากแล้ว ตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ ทำให้เรารู้สึกเสียกำลังใจ ถ้ามีการปลูกแล้วบำรุงรักษา มันจะอยู่กับเราเกือบ ๑๐๐% ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านกับทางจังหวัดร่วมกันทำ

ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้ชาวบ้าน ทางจังหวัดจึงได้กราบบังคมทูลเชิญ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาทรงร่วมปลูกป่าใน พ.ศ. ๒๕๔๐, ๒๕๔๑, ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๕...นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณล้นเกล้าฯ”

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรม ราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมปลูกป่านั้น มีมากทีเดียว นายไพบูลย์ รัตนพงศ์ธระ เล่าด้วยความปลื้มปีติว่า

“ทุกคนก็ต่างปลื้มปีติต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทุกคนดีใจที่จะได้เข้าเฝ้าฯ ต่างก็ตกแต่งบ้านเรือนของตนเอง ตามถนนก็มีการตกแต่ง เป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง และมีการจัดขบวนรับเสด็จกันกลางทะเล โดยเรือที่ใช้ตาม

เสด็จมากกว่า ๑๐๐ ลำ และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงตามมาคือ การสนับสนุนของภาคเอกชน เดิมเขาคิดว่าจะได้ผลหรือไม่ แต่ขณะนี้ได้ให้การสนับสนุนเป็นสิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ มี เหล่ากาชาด สโมสรไลออนส์ และมูลนิธิต่างๆ เข้ามาช่วย โดยเฉพาะในการรับเสด็จ ไม่ว่าจะเป็วัสดุอุปกรณ์ สิ่งของ หรืออื่นใด อย่างเร็วที่พระองค์ท่านประทับ ลำละกว่า ๑๐๐,๐๐๐ บาท เขาก็ทำให้ ทำกันมาที่แรกก็เหน็ดเหนื่อยกันพอสมควร ได้พยายาม ศึกษาค้นคว้าหาวิธีการใหม่จนประสบผลสำเร็จ และพอพระองค์ท่านเสด็จทำให้ชาวบ้าน เกิดความสามัคคี ในส่วนของบ้านเมืองก็สะอาดขึ้น มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดี”

ผลประโยชน์สำคัญในการที่สามารถคืนป่าชายเลนมาได้ คือ

“...ประโยชน์ที่ราษฎรได้รับมีมากมายมหาศาล เช่น การปลูกป่านี้ เราได้ปลูกป่า ในพื้นที่เดิม แต่เราปลูกในพื้นที่ที่ถ่องขึ้นมาใหม่ จึงได้พื้นดินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ สัตว์น้ำ ชายฝั่งเริ่มกลับเข้ามา เช่น หอย กุ้ง ปู ปลา ฯลฯ มีมาให้เห็น สัตว์น้ำที่เคยสูญหายไป กลับมา เช่น เคยตาดำ ปลากระบอก ปลาตุ๊ก หอยแครง และหอยแมลงภู่ เป็นต้น ทำให้ ชาวบ้านได้จับสัตว์น้ำเพื่อใช้เลี้ยงชีพ ส่วนหนึ่งก็ขาย ส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นอาหาร”

นายสนิท อักษรแก้ว ได้เล่าย้อนถึงช่วงที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปลูกป่าชายเลนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ใน ๓ ครั้งแรก ว่า

“อีกแห่งหนึ่งที่พระองค์ทรงไปปลูก คือ สวนป่าชายเลนทุลกระหม่อมที่จังหวัดสมุทรสงคราม ...จุดเริ่มต้นจากการที่พระองค์เสด็จฯ ไปเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๓๘ เพื่อทรงศึกษาเกี่ยวกับชีวิตสัตว์น้ำ พรรณพืชที่บริเวณดอนหอยหลอด ครั้งนั้นทางจังหวัดได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรป่าชายเลน ซึ่งพระองค์ท่านทรงสนพระทัยอยู่แล้ว หลังจากนั้น มีพระราชดำริว่าจะต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติบริเวณดังกล่าว ทั้งสัตว์น้ำ และอาหารของสัตว์น้ำ ที่ได้จากป่าชายเลนเป็นส่วนใหญ่ ครั้งที่ ๑ เสด็จฯ ไปเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๔๐ ที่ ตำบลคลองโคน ทรงปลูก ๙ ต้น โดยทรงเริ่มปลูกต้นลำพู ต้นแสม แล้วประชาชนที่เฝ้าฯ รับเสด็จ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่บริเวณนั้น ได้ปลูกเพิ่มเติมอีกประมาณ ๔ ไร่ ซึ่งป่าที่สวยงามมาก ครั้งที่ ๒ เสด็จฯ ไปทรงปลูกป่าเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๔๑ ทรงปลูกมากขึ้น จำนวน ๔๓ ต้น ได้แก่ต้นลำพู ต้นแสม จากนั้นได้เสด็จฯ ไปเยี่ยมชม ต้นไม้ที่ทรงปลูกไว้ในครั้งที่ ๑ ปรากฏว่าขึ้นสูงมากแน่นเอียด ก็ทรงดีพระทัยว่างานที่พระองค์ได้ทรงปลูกนั้นมีการดูแลรักษาอย่างดี ครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๒ คราวนี้ทรงปลูกเพิ่มอีกมาก สำหรับต้นไม้ที่พระองค์ท่านทรงปลูกในครั้งที่ ๑ สูงถึงประมาณ ๗ เมตรกว่า และก็แน่นหมดแล้ว เรือประทับของพระองค์เข้าไปไม่ถึงแล้ว ต้นที่ปลูกเมื่อปี ๒๕๔๑ ครั้งที่ ๒ ก็สูงประมาณ ๕-๖ เมตร บริเวณที่พระองค์ทรงปลูกป่า นอกจากจะเป็นการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังเป็นแหล่งสำหรับศึกษาของนิสิตด้วย”

เรื่องที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของป่าชายเลน คือ การเป็นแหล่งบำบัดน้ำเสีย ซึ่งในเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รับสั่งกับนายสนธิ อักษรแก้ว เกี่ยวกับโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ ซึ่งนายสนธิฯ ได้เชิญมาเล่าความบางตอนว่า

“...แหลมผักเบี้ย เป็นโครงการพระราชดำริ พระเจ้าอยู่หัวฯรับสั่งว่า ที่ทุกคนจะต้องรับไปดำเนินการให้เป็นรูปธรรม คือ ปัญหาธรรมชาติ หรือที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ จะต้องแก้ด้วยธรรมชาติ เพราะธรรมชาติสร้างขึ้นมาจะสามารถปรับได้ในธรรมชาติ ถ้าคนไม่เข้าไปยุ่ง ไม่เข้าไปรบกวน ไม่เข้าไปทำให้กลไกธรรมชาติขาดตอน หรือถูกกระทบแล้วธรรมชาติมันแก้กันเอง เพราะฉะนั้น ในกรณีของโครงการที่แหลมผักเบี้ย พระเจ้าอยู่หัวฯก็รับสั่งให้ใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งบำบัดน้ำเสีย ผมและคณะได้ไปปลูกป่าชายเลนที่นั่น และทำงานวิจัยมาเรื่อยๆ ปรากฏว่าป่าชายเลนมีศักยภาพสูงมากในการที่จะช่วยบำบัดน้ำเสีย กรณีของออกซิเจนที่ละลายในน้ำ ยิ่งถ้าเป็นน้ำเสียลงมา ออกซิเจนจะต่ำมากจะต่ำกว่า ๒ มิลลิลิตรต่อลิตร ด้วยซ้ำไป เพราะว่าสัตว์น้ำจะอยู่ได้จะต้องมีปริมาณออกซิเจนในน้ำประมาณ ๔ มิลลิลิตรต่อลิตร หลังจากที่นำน้ำเสียมาขังไว้ที่ป่าชายเลน

แค่ประมาณ ๔ สัปดาห์ ต้นไม้ในป่าชายเลนสามารถเพิ่มปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำประมาณ ๖๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ เป็น ๘ มิลลิลิตรต่อลิตร ต้นไม้ในป่าชายเลนจะมีรากจะเป็นรากโกงกางก็ดี รากแสมที่มันโผล่ขึ้นมาก็ดี ในรากจะมีจุดเล็ก ๆ อยู่ และก็มีรู ทั้งจุดและรูนี้จะช่วยกันดูดซับออกซิเจน เวลานั้นน้ำลงมันจะดูดออกซิเจนไว้เต็ม แล้วพอน้ำขึ้นมันก็ปล่อยออกซิเจนออกมา เป็นกลไกธรรมชาติ ที่น้ำไม่เหม็น เพราะพวกจุลินทรีย์ต่าง ๆ ในดินพอได้ออกซิเจนมันก็ไปย่อยสารต่าง ๆ อันนี้เป็นบทบาทที่เราต้องศึกษาที่มันเป็นไปตามธรรมชาติ...”

เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ พระองค์พระราชทานพระราชดำริไว้หลายอย่าง แต่สิ่งหนึ่งที่นายสนิทฯ กล่าวที่ต้องระลึกถึง ก็คือ

“ สมเด็จพระเทพรัตนฯ รับสั่งว่า จะทำอะไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นงานวิจัย หรืออะไรก็ตามให้นี้กว่าประชาชนหรือราษฎรได้ประโยชน์อะไร และก็สามารเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับบุคคลเหล่านี้ให้ดีขึ้นได้อย่างไร พระองค์ทรงคิดอยู่ตลอดเวลา จะทำอะไรที่ทรงนึกถึงราษฎรของพระองค์อยู่ทุกเวลาไม่เคยทรงคิดถึงตัวพระองค์เองด้วยเข้าไปบางที่เหน็ดเหนื่อยไปทรงปลูกป่าชายเลน บางที่ลุยเลน เหนื่อยอย่างไรไม่เคยทรงคิด คิดแต่ว่าจะให้สำเร็จและให้ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับราษฎรของพระองค์ ...”

พระจริยวัตรปรากฏเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชหฤทัยห่วงใยต่อราษฎรต่อเนื่องตลอดมา ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ราษฎรควรจะต้องตอบสนองน้ำพระราชหฤทัยอันงดงามของพระองค์ ด้วยการช่วยกันปลูกป่าทดแทนและรักษาผืนป่านั้นไว้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎร ชุมชน และประเทศชาติเป็นที่สุด

พระมตตาอุปถัมภ์ประชา

ในระยะแรกที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ต่างๆ เพื่อทรงดูแลความทุกข์สุขของราษฎร โดยเฉพาะในช่วง พุทธศักราช ๒๔๙๔-๒๕๐๔ นั้น ทำให้ทรงพบว่าคนไทยในพื้นที่ต่างๆ ต้องเสี่ยงกับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ มากมาย เช่น โรคเรื้อน โปลิโอ และอหิวาตกโรค เป็นต้น เนื่องจากการแพทย์ในเวลานั้นยังไม่ก้าวหน้าและการบริการสาธารณสุขก็ยังไม่แพร่หลาย พระองค์จึงมีพระราชภารกิจมากมายในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎรทั่วประเทศ

ครั้งพระราชโอรส พระราชธิดา ทรงเจริญวัยขึ้น ก็ได้มีโอกาสโดยเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศไทย จึงทำให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทอดพระเนตรเห็นความทุกข์ยากของประชาชน ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ โดยเฉพาะในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงพบว่าประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาวะขาดแคลนอาหาร อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย ร่างกายอ่อนแอ เมื่อเจริญวัยขึ้น ทรงตระหนักว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะประเทศจะพัฒนาก้าวหน้าได้จำเป็นต้องอาศัยพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญา

โครงการด้านโภชนาการ

จากสถิติความเจริญเติบโตของเด็กไทย ทรงทราบว่าเด็กไทยไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๖๕ อยู่ในภาวะขาดแคลนอาหาร จึงมีพระราชดำริที่จะแก้ไขปัญหาด้านโภชนาการอย่างจริงจัง ในเด็กทั้งวัยเรียนและก่อนวัยเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักเพื่อที่พวกเขาจะได้เติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชวินิจฉัยจ่ายว่า การได้รับประทานอาหารที่สะอาดและครบหลักโภชนาการ เป็นหลักสำคัญที่จะยังชีวิตให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ ดังพระราชดำรัสเกี่ยวกับโภชนาการสำหรับเด็กนักเรียน ที่ได้พระราชทานไว้ ความตอนหนึ่งว่า

“...การรับประทานอาหารที่ถูกต้องจะทำให้ร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วยง่าย ทำงานไหว ช่วยในการเจริญเติบโต และเสริมสร้างสติปัญญาของเด็ก ๆ เมื่อเห็นคนขาดอาหาร ก็จะพยายามช่วยเหลือทุกวิถีทาง โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคที่ถูกต้อง ให้อาหารบำรุงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กทารก เด็กก่อนวัยเรียน และเด็กในวัยเรียน วิธีการมีแตกต่างกัน คือ เอาไปแจกบ้าง และจัดทำโครงการ

เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยให้เด็กทำการเกษตร เมื่อได้ผลผลิตทางการเกษตรมาแล้วก็นำมาประกอบอาหารเลี้ยงนักเรียนจะมากจะน้อยก็แล้วแต่ความพร้อมของแต่ละโรงเรียน ประโยชน์ที่จะได้อีกอย่างคือ ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรและโภชนาการด้วย เช่น การประกอบอาหารให้เด็กนั้นให้ศึกษาว่าอาหารอะไรถูกปากเขา และเต็มส่วนประกอบให้ครบถ้วนเท่าที่จะทำได้หรือเห็นชาวบ้านทางบักษได้เลี้ยงแพะตัวเล็ก ๆ อยู่แล้ว ก็หาแพะมาผสมเพื่อให้ได้แพะตัวที่โตขึ้น สามารถรีดนมมาให้เด็กกินได้...”

จากความห่วงใยที่ทรงมีต่อเด็ก ๆ โดยเฉพาะที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ จึงทรงจัดโครงการทางด้านอาหารและโภชนาการขึ้นมากมาย โดยมีพระราชดำริศความว่า

“...อย่างเรา ๆ นั้นมีโอกาสที่ดีมาก มีอาหารการกินที่ดีทุกอย่าง อยากได้อะไรก็ได้ และยังมีโอกาสได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ ซึ่งนักเรียนเหล่านั้นจะได้รับการศึกษา คงจะไปไม่ถึงระดับที่เราได้ ส่วนที่เราได้รับก็เป็นการพิเศษ เพราะฉะนั้นเมื่อเราเป็นบุคคลพิเศษ ได้โอกาสที่ดีกว่าคนอื่น ก็เท่ากับประชาชนทั้งชาติสนับสนุนให้ทุนมา ให้ศึกษาได้ถึงระดับอุดมศึกษา ก็จะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรตอบแทน เพื่อให้เพื่อนร่วมชาติที่สนับสนุนเราได้มีโอกาสที่ดีขึ้นกว่านี้...”

พระองค์ทรงมองไกลไปถึงเด็กที่ยังอยู่ในครรภ์มารดาด้วย เพราะทรงเล็งเห็นว่าเด็กเล็กนั้นควรเริ่มพัฒนาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ซึ่งต้องหมายรวมถึงการพัฒนาแม่

ของทารกด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้ ศาสตราจารย์นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นผู้มีโอกาสทำงานสนองพระราชดำริในเรื่องอาหารและโภชนาการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่าให้ฟังว่า

“พระองค์ท่าน ทรงเป็นห่วงว่าปัญหาโภชนาการ ไม่ได้เกิดเฉพาะในเด็กก่อนวัยเรียน แต่เริ่มตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา ก็มีโครงการอาหารโภชนาการ เพื่อสุขภาพแก่ประชาชนที่อยู่ในถิ่นห่างไกล และยากไร้ โดยให้มีการร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการที่อยู่ในจังหวัดตามชายแดน ให้นำหน่วยสาธารณสุขได้ตรวจดูแลหญิงตั้งครรภ์แล้วก็ให้มีการคลอดที่ปลอดภัย ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องของการกินการอยู่โภชนาการ เพื่อให้โภชนาการดีขึ้น”

ด้วยเหตุนี้ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการปรับปรุงภาวะโภชนาการเด็ก ๐-๖๐ เดือน ขึ้นโดยเริ่มในพื้นที่ทางจังหวัดภาคใต้ ด้วยการให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ร่วมกับสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส จัดทำโครงการปรับปรุงภาวะโภชนาการเด็กวัย ๐-๖๐ เดือน วัตถุประสงค์ของโครงการฯ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตเด็กอายุ ๐-๖๐ เดือน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และให้มีอาหารบริโภคเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย รวมไปถึงการเสริมสร้างระเบียบวินัย และมีนิสัยการบริโภคที่ถูกต้องกับผู้ปกครอง ก่อนที่จะมีการถ่ายทอดสู่เด็กด้วย โดยจัดทำแปลงสาธิตการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ที่มีคุณค่าทางอาหารซึ่งเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการบริโภค ในโอกาสเดียวกันก็สามารถเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะได้ด้วย

จากพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ นำไปสู่งานด้านโภชนาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในจังหวัดนราธิวาส ๑๖ ศูนย์ และจังหวัดปัตตานี ๑ ศูนย์ ซึ่งผลการดำเนินงานในแต่ละศูนย์ฯ จะแตกต่างกันไป บ้างก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี บ้างก็ยังมีปัญหาการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม ทุกแห่งต่างพยายามที่จะสนองพระราชดำริให้ครบถ้วน และให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างแท้จริง

เกี่ยวกับโครงการด้านโภชนาการที่จังหวัดนราธิวาสนั้น ศาสตราจารย์นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ฯ ได้เล่าลงไปในเรื่องละเอียดว่า

“...พระองค์ทรงเห็นว่าที่จังหวัดนราธิวาส ปัญหาเรื่องโภชนาการในเด็กก่อนวัยเรียนมีมาก ก็ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อดำเนินโครงการปรับปรุงภาวะโภชนาการ ตั้งแต่เด็กแรกเกิด ถึง ๖๐ เดือน ในจังหวัดนราธิวาส ทุนที่ใช้ประมาณ ๒ ล้านบาท ให้ดำเนินการครอบคลุมถึงเด็กก่อนวัยเรียนทุกคน ให้ได้รับการชั่งน้ำหนัก

ตรวจการเจริญเติบโต ตลอดจนภาวะสุขภาพ โครงการนี้ทำให้ได้มีการเฝ้าระวัง
ครอบคลุมถึงเด็กก่อนวัยเรียน การชั่งน้ำหนักจากร้อยละ ๗๐ เพิ่มเป็นร้อยละ ๘๒ และ
ทำให้ค้นพบเด็กที่ขาดสารอาหารเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๔ เป็นร้อยละ ๓๗ โครงการนี้
ดำเนินการอย่างต่อเนื่องภายในเวลา ๑๘ เดือน ส่งผลให้เกิดภาวะการขาดสารอาหารที่
มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ลดลงเหลือร้อยละ ๒๒ จากนั้นได้มีโครงการช่วยเหลือเรื่องอาหาร
เรื่องนม”

สำหรับพัฒนาการต่อมา คือ

“มีการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ในชุมชน ในครอบครัวที่
มีปัญหาเรื่องโภชนาการ พร้อมทั้งให้มีการบริการด้านสาธารณสุข และมีบริการความรู้
ด้านโภชนาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้อาหารแก่เด็กทารก และเด็กก่อนวัยเรียน
เมื่อทรงดำเนินการมาได้ ๓-๔ ปี คือประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๔ ทรงมีข้อสงสัยว่าโครงการที่
ลงทุนไปนั้นได้ผลดีอย่างไร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผมและทีมงานจาก
สถาบันวิจัยโภชนาการและคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหิดล ไปประเมินโครงการ
ปรากฏว่าได้ผลดีตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ทำให้เด็กได้รับการดูแลทางสุขภาพและโภชนาการ
อย่างทั่วถึง และได้ทำให้ค้นพบเด็กที่ยังไม่ได้รับบริการเหล่านี้ ทำให้มีการพัฒนาเป็น
รูปแบบที่ชัดเจน”

“หลังจากที่ได้นำเสนอผลการดำเนินงานต่อพระองค์ท่าน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๔
ในการประชุมที่อาคารชัยพัฒนา พระองค์ท่าน โปรดให้ขยายโครงการไปที่ จังหวัดยะลา
และปัตตานี เพื่อให้มีการปรับปรุงภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งก็ได้ทำต่อ
เนื่องมาอีก ๒-๓ ปี ได้ผลดีขึ้นเป็นลำดับ”

ปัญหาโภชนาการทางภาคใต้ เป็นปัญหาซึ่งเกิดจากวิถีชีวิตของการดำเนินชีวิต
ของผู้คนทางภาคใต้ อันเป็นความเชื่อทัศนคติของผู้คนในพื้นที่นั้น ขณะเดียวกันก็เป็น
ปัญหาที่เกี่ยวกับหน่วยงานที่เข้าไปทำงานอยู่ในพื้นที่ด้วย ในการดำเนินงานจึงต้องมี
เจ้าหน้าที่ที่นับถือศาสนาอิสลาม และสามารถพูดภาษายาวีได้เข้าไปด้วย เนื่องจาก
ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากแม่ไม่มีความรู้ ทำให้กินอาหารไม่ถูกต้อง เช่น กินขนมถุงละ
๑ บาท มีข้าวเกรียบ เป็นต้น

เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรินำจะทำ
ข้าวเกรียบปลา จึงทรงส่งเสริมให้ทำข้าวเกรียบปลา เพราะข้าวเกรียบปลามีคุณค่าทาง
อาหาร จุดนี้เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเอาพระทัยใส่ต่อราษฎรในอันที่จะ
ช่วยให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างแท้จริง

รองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภุมิ เป็นผู้หนึ่งที่ทำงานถวายเป็นกุศลด้านโภชนาการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่าเสริมในประเด็นนี้ว่า

“ในช่วงที่ทำอยู่ที่นครราชสีมา มีปัญหาเรื่องการขาดวิตามินเอ ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าในขณะที่ทำอยู่มีเด็กขาดสารอาหารจนตาบอด พระองค์ท่านก็พยายามที่จะให้ความรู้ในเรื่องวิตามินเอ ความจริงแล้วเรื่องวิตามินเอนี้ เราต้องการเพียงวันละนิดเดียว จากผักจากตำลึง หรือในนม ปัญหาการเห็นโฆษณา ตอนนั้นคนที่ให้นมแม่เรายังไม่ได้รณรงค์คือ เห็นว่าการให้นมผง คือ ผู้ที่เจริญแล้วเขาไม่เข้าใจจึงเอานมข้นหวานมาชงเลี้ยงเด็ก ขณะนั้นนมข้นหวานยังไม่ได้เสริมวิตามินเอ เมื่อพระองค์ท่านทรงเห็นในจุดนี้ จึงโปรดให้เจ้าหน้าที่ไปแนะนำว่านมข้นหวานไม่มีประโยชน์ แล้วพยายามรณรงค์ให้เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ พอกระทรวงสาธารณสุข ได้เห็นในจุดนี้ จึงรณรงค์ให้เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่อย่างไรรก็ตาม มีอยู่ช่วงหนึ่งที่โฆษณามีอิทธิพลมาก เราก็พยายามแก้จุดนี้ แต่มีบางกลุ่มที่ไม่มีกิจการวางแผนครอบครัว เขาก็จะมีลูกถี่ พอตั้งครรภถี่ก็ทำให้น้ำหนักเด็กแรกเกิดต่ำ เราก็พยายามที่จะให้ความรู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะให้วันระยะ อีกด้านหนึ่งก็คือผู้ปกครองไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็ก ตอนเช้าแม่ก็จะออกไปกรีดยาง พ่อก็จะออกไปร้านกาแฟ เด็กหิวก็

จะหาอะไรกินไปตามเรื่อง เราก็ต้องแนะนำแม่ว่า ควรจะหาอะไรเตรียมไว้ให้ลูกเพื่อเขา หิวจะได้หากินได้ หรือถ้ามือเข้เข้าเป็นข้าวเกรียบก็ต้องเป็นข้าวเกรียบปลา”

“...อันที่จริงอาหารทางภาคใต้อุดมสมบูรณ์ เราก็พยายามให้เด็กของเราไปสาธิต การทำอาหาร ตอนหลังนี้ก็เน้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมโดยให้นำเอาพืชผัก มีปู มีปลา ที่มีตามบ้าน มารวมกัน แล้วสาธิตการทำอาหารที่เขากินได้ให้เขาเรียนรู้ไปด้วย”

ในประเด็นที่พระองค์ทรงเลือกไปดำเนินการในภาคใต้ **รองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภูมิ** บอกถึงเหตุผลว่า เนื่องจาก...

“ทางภาคใต้มีชนบทรอบล้อมที่ต่างจากคนทั่วไป โดยเฉพาะจังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี เพราะร้อยละ ๘๐ นับถืออิสลาม จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก ในการเลือกแก้ปัญหาทางโภชนาการที่ภาคใต้ เราจะแก้ปัญหาโดยนำอาหารไปแจก แล้วให้เขากินตรงนั้นเลย พระองค์ท่านทรงให้เริ่มที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่เมื่อพบว่า มีคนที่ตกค้างอยู่ตามบ้าน จึงโปรดให้มีโครงการต่อเนื่องกับเด็กอายุ ๖-๑๐ เดือน โดยไป ตามบ้าน มีเจ้าหน้าที่ไปดูแล เจ้าหน้าที่จะรับเงินเดือนจากพระองค์ท่านตั้งแต่แรก โดยพระองค์ท่านจะพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์ให้ ต่อมาจึงได้อินมาที่ศูนย์ศึกษา การพัฒนาพิภพทองฯ”

ส่วนจุดเริ่มต้นของโครงการทางด้านโภชนาการโดยตรงนั้น **ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์** เล่าว่า

“ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ ทรงทดลองทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ด้วยพระองค์เอง ใน ๓ จังหวัด ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เป็นการทดลองทำเพื่อการเรียนรู้ การดำเนินงานในระยะแรก พระองค์ท่านทรงทดลองทำจนมั่นใจว่าสามารถดำเนินการได้ จึงทรงสนับสนุนไปตามโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนกว่า ๑๗๐ โรงเรียน ครอบคลุม เด็กกว่า ๒๐,๐๐๐ คน และพระองค์ท่านก็ทรงติดตามงานต่างๆ เหล่านี้ด้วยพระองค์เอง เป็นประจำ หลังจากนั้น ก็มีโครงการอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น โครงการฝึกอบรมครู

โครงการให้ทุนสนับสนุนการเรียนของนักเรียน ตามชายแดน โครงการแก้ไขปัญหาการขาด ไอโอดีน สำหรับการสนับสนุน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนก็มีการให้ถ้วยเหลืองมณี ต่อมาก็มี โครงการอาหารกลางวัน และอาหารเสริมนม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการมาถึงปัจจุบัน”

มีข้อนำสังเกตว่าศูนย์กลางในการพัฒนาของพระองค์อยู่ที่โรงเรียน และทรงเน้น
ลงไปที่เด็ก จุดสังเกตนี้ รองศาสตราจารย์เอมอร วสันตวิสุทธิ์ ชี้ให้เห็นว่าเป็นรูปแบบ
การพัฒนาที่เห็นเป็นรูปธรรม

“...เป็นเรื่องที่ดี ในระยะที่ผ่านมา มองว่าโครงการของพระองค์ท่านในเรื่องที่
เกี่ยวกับโรงเรียนที่ใช้โรงเรียนเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน เป็นโครงการต้นแบบ
ซึ่งยังไม่มีใครทำมากนัก ไม่ใช่เฉพาะในประเทศไทย ไม่มีใครทำให้เห็นเป็นรูปธรรม
ในประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก ก็กำลังมองหาแบบการพัฒนาแบบนี้ ความจริงก็ไม่ใช่ว่า
ทุกคนทำแล้วจะประสบความสำเร็จ มันยุ่งยากมากทีเดียว แต่ด้วยทรงมุ่งมั่นที่จะ
แก้ไขปัญหา ด้วยพระบารมี และการที่ผู้อื่นมีศรัทธาที่จะเข้ามาทุ่มเทช่วย เป็นส่วนที่
ทำให้งานในโครงการของพระองค์ท่านดำเนินไปได้ดีมาก พระองค์จะทรงติดตามด้วย
พระองค์เอง และทรงบันทึก ไม่ทรงลืม ทรงเอาประเด็นต่างๆ มาเล่า ว่าทรงนี้เป็นอย่างไร
พระองค์ท่านทรงเห็นปัญหาเรื่องการขาดสารอาหารชัดเจนมากที่สุด แต่ไม่ใช่ปัญหา
เดียว ไม่ใช่ว่าเขาขาดแต่โปรตีน ในเด็กที่ขาดวิตามินเอ ก็ไม่ใช่ขาดแต่วิตามินเอ ขาด
อย่างอื่นด้วย ทั้งหมดคือสิ่งที่ทำให้เราเองเป็นผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ด้วย...”

“...พระองค์ท่านรู้สึกเหมือนเป็นนักโภชนาการ ... ทรงนำเอาความรู้ที่ได้รับไปแก้ไขปัญหาในถิ่นทุรกันดาร ทรงรับสั่งว่าจะทรงงานในพื้นที่ที่ไม่มีใครอยากจะทำ พื้นที่ที่ยากลำบาก ไม่มีใครอยากไป ทำให้มองเห็นว่า เราซึ่งเป็นคนไทยนั้นโชคดีที่พระองค์ไม่ทรงละเลยกลุ่มคนที่ต้องการความช่วยเหลือ ...”

สถานที่ยากลำบากที่เสด็จพระราชดำเนินไป เช่น อมก๋อย เป็นต้น ซึ่งทุรกันดารไม่ค่อยมีใครอยากเข้าไป ผู้ช่วยศาสตราจารย์

อุไรพร จิตต์แจ่ม เล่าให้ฟังว่า

“โครงการที่อมก๋อย พื้นที่นี้เด็กขาดสารอาหารรุนแรง ขาดวิตามินเอ ตอนที่ท่านพระราชทาน โครงการแม่ฟ้าหลวง แต่ท่านเข้าไปเสริมให้ศูนย์การเรียนต่างๆ เข้าร่วมคล้ายๆ กับตำรวจตระเวนชายแดน พื้นที่พวกนี้น่าสงสาร เพราะว่าตำรวจตระเวนชายแดนก็ไม่มี ถ้าเข้าไปตรวจวัดจริงๆ ก็จะพบว่าปัญหาขาดสารอาหารรุนแรง ที่ว่าหายไปหมดแล้วจากพื้นราบ แต่ว่าที่นี่มีหมดเลย แล้วใครทำ ก็พระองค์ท่าน พระองค์ทรงลงโครงการศูนย์พัฒนาโครงการแม่ฟ้าหลวง ที่แม่แจ่ม พอดีมีคนทูลว่าที่อมก๋อยเกิดการตาบอด ภาวะค่อนข้างรุนแรง แม่แจ่มกับอมก๋อยใกล้กันมาก อมก๋อยนี้ไม่มีโครงการอยู่เดิม พระองค์ท่านรับสั่งเพิ่มโครงการทันที ยังเห็นสำเนาที่หลุดมาเป็นชื่อแม่แจ่มอยู่เลย ถ้าพระองค์ท่านไม่รับสั่งไม่เกิดแน่ ฉะนั้นรับสั่งปุ๊บก็เกิดทันที”

“พระองค์ท่านไม่เคยมองว่าเอาเงินที่ไหน ... เหมือนกับไม่ต้องพิจารณาเลยว่าเอาเงินมาเป็นตัวตั้ง แต่ทรงมองว่าที่นี่ต้องทำอะไรไม่ได้ Project ของพระองค์ท่านไม่มีที่สิ้นสุด และต้องไปพัฒนาในชนบทต่อไป เช่น ตำรวจตระเวนชายแดนจะมาเป็นน้องใหม่ ซึ่งก็เป็นพื้นที่ทำงานยากมาก แต่เจ้าหน้าที่ก็เข้าตลอด พระองค์ท่านยังทรงมองเลยไปในอนาคต ว่าให้เด็กตามดอยได้เรียนรู้ภาษาไทย เพื่อจะได้สื่อสารกับเจ้าหน้าที่ได้ พร้อมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับราษฎรโดยมีโครงการภูฟ้ารองรับ สร้างอาชีพให้ราษฎร พร้อมกับแนะนำการตลาด นอกจากนี้จะมีพี่เลี้ยงคอยดูแล พระองค์ท่านทรงทำแบบครบวงจร ไม่ว่าจะวงจรถิ่น วังจรรยาผู้ใหญ่ แม้แต่วงจรถิ่นคนแก่ เช่น ศูนย์เด็กที่จังหวัดสกลนคร ทรงให้คน

แก้มาช่วยดู เรียกว่า “ตัวมดเต็มมดเลี้ยงเตาะเตาะ” พระองค์ท่านทรงมองวงจรชีวิตของทุกส่วนน่าสนใจไปหมด งานต่าง ๆ เหล่านี้ทรงทำตั้งแต่ขั้นต้นเหมือนกับว่าทรงฝึกงาน จนขณะเดียวกันได้พัฒนาความตั้งใจ ความรู้ และแนวคิดในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาคุณภาพชีวิต พระองค์ท่านไปไกลมาก เรียกว่า ทรงลึกซึ้งมากที่สุดทีเดียว เช่น นราธิวาส ที่เป็นจุดแรก จนถึงขณะนี้ยังไม่เคยทิ้งเลย สิ่งที่เราทำไม่ได้ แต่พระองค์ท่านทรงนำไปทำจริงขนาดใหญ่ด้วย ทุกคนจึงยินดีที่ได้มีส่วนร่วมทำ”

โครงการต่างๆ ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงคิด ทรงปฏิบัตินั้น รองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภูมิ มองว่ามีจุดเด่นอยู่ที่เป็นการเสริมงานโครงการของรัฐ

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์มีพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ในส่วนที่หน่วยงานของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง โครงการของพระองค์ท่านจะเข้าไปเสริม ซึ่งจุดเด่นในโครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี คือ พระองค์จะไม่ทรงริเริ่มโครงการใหม่ๆ ที่ลงทุนสูง แต่จะทรงทำเสริมในงานภาครัฐ เป็นจุดเด่นที่เห็นได้ชัด อย่างโครงการปรับปรุงภาวะโภชนาการของภาครัฐก็มีอยู่ โครงการอาหารกลางวันก็มีอยู่ พระองค์ท่านจะทรงทำให้เข้มแข็งและทรงทำให้ครอบคลุมในพื้นที่อยู่ในที่ห่างไกล”

พระมหากษัตริย์คุณที่ทรงมีต่อเด็กๆ นั้น มิใช่เพียงเฉพาะต่อเด็กไทย หากแต่ได้แผ่กว้างไปถึงเด็กๆ ในประเทศเพื่อนบ้านด้วย เช่น โรงเรียนวัดนวมธรรม หลัก ๖๗ ที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานให้ สปป.ลาว ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดกฐินพระราชทานเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓ ในโอกาสดังกล่าวมีคนถวายเงินแต่พระองค์ และพระองค์ได้มีพระราชดำริให้นำเงินจำนวนดังกล่าวไปช่วยเด็กที่มีปัญหา ซึ่งต่อมาได้ไปดำเนินการที่

โรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ แขวงนครเวียงจันทน์ โดยได้พระราชทานทุนทรัพย์ ส่วนพระองค์ไปด้วย เพื่อจัดสร้างหอนอนหรือหอพักให้เด็กนักเรียนที่นั่น

ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง คุณสาคร ธนมิตร เล่าให้ฟังว่า “...เด็กที่นั่นขาดอาหาร สุขภาพอนามัยไม่ดี จึงมีพระราชดำริให้มีโครงการช่วยเหลือขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครู ข้าราชการของลาว มาดูงานที่ประเทศไทยก่อน หลังจากนั้นจึงส่งคณะทำงานของไทยเข้าไปเป็นทีม มีทั้งทางด้านอาหาร โภชนาการ ด้านอาหารก็มีการผลิตพืช โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง กระทรวงศึกษา และกระทรวงสาธารณสุข วิธีการที่พระองค์ท่านมีพระราชดำริ ก็คือ ช่วยกันเป็นทีม เป็นโครงการผสมผสาน ด้วยทรงเล็งเห็นว่างานโภชนาการนี้จะสำเร็จได้ จะต้องมาจากหลายฝ่าย แล้วก็การผสมผสานสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ลักษณะของการทำงานจะเป็นทีมเดียว พอโครงการนี้เข้าไปในลักษณะที่เป็นทีม แล้วก็พยายามทำให้เขาเข้มแข็งขึ้นมาเพื่อที่เขาจะได้ทำงานได้เอง ลักษณะเหมือนนราธิวาส แต่เกิดเร็วกว่าเท่านั้นเอง มีประธานแม่หญิงคนหนึ่ง ได้เอ่ยกับดิฉันว่าโครงการของพระองค์ท่านไม่เหมือนกับโครงการอื่นๆ ที่ได้เข้ามาช่วยประเทศลาวที่เขาได้รับมา เป็นโครงการที่แสดงถึงความจริงใจ และเอื้ออาทรอย่างแท้จริงของพระองค์ท่าน ด้วยพระปรีชาสามารถที่ทรงจัดให้มีการรวมกลุ่มกันระหว่างฝ่ายไทย และฝ่ายลาว เกิดเป็นทีมงาน สามารถนำความรู้ไปสู่วิปฏิบัติได้ คือเราไม่ได้ไปสอนเฉย ๆ เราสอนแล้วให้เขาปฏิบัติได้ด้วย...”

นอกจากที่ สปป.ลาว แล้ว ยังมีที่ประเทศอื่นอีก ดังคำบอกเล่าของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง คุณสาครฯ ว่า

“ตัวอย่างโครงการในประเทศเพื่อนบ้านของเรา ที่พระองค์ท่านโปรดให้มีโครงการพระราชดำรินั้นได้เกิดขึ้นอีกที่ประเทศเมียนมา หรือพม่า ซึ่งพม่านั้นไม่ใช่ว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากใครได้ง่ายๆ แต่พอพระองค์ท่านมีพระราชดำริที่จะร่วม เขาก็ต้อนรับด้วยความเต็มใจอย่างเต็มที่ นายพลชินฮุ้น ลงเอง ครั้งที่พม่ามาดูงานที่เรา และกลับไป พระองค์ท่านก็ได้พระราชทานเมล็ดพันธุ์ผักให้เขาไปปลูกเพื่อทำโครงการเกษตรอาหารกลางวัน และเขาก็ได้พยายามนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติเหมือนกัน แล้วให้ครู นักเรียนร่วมปฏิบัติเหมือนกัน แม้ว่าบางโรงเรียนจะยังไม่มีเนื้อที่ แต่เขาก็พยายามใช้แปลงผักปลูกผักสวนครัวขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักสูตรการเรียนรู้ถึงแม้ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร แต่เด็กเขาจะได้ชัดเจน คือ มีความรู้เรื่องโภชนาการ เรื่องหมู่ของอาหารอย่างชัดเจน ตั้งแต่อนุบาลเลย เพราะเขาได้เห็นแปลงผัก ตอนนี้มีหลายโรงเรียนที่ได้ทำแปลงผักขึ้นมา ซึ่งก็คงจะได้ประโยชน์อย่างมากในอนาคตต่อไป ขณะเดียวกันโครงการนี้ได้ขยายไปยังโรงเรียนในเมืองที่มุ่งไปในหลักสูตรการศึกษาที่จะปรับปรุงการศึกษาให้ดีขึ้น งานก็จะลงไป ๒ ด้าน ทั้งเรื่องอาหารกลางวันในโรงเรียน และเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยใช้โครงการนี้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเดียวกันเพื่อปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนของเขาให้มีความทันสมัยก้าวหน้า มีการใช้ Computer โครงการเหล่านี้เห็นชัดว่าเป็นประโยชน์...นับว่าพระองค์ท่านได้แผ่พระเมตตา ทรงมีความเอื้ออาทรต่อประเทศเพื่อนบ้าน ทรงเป็นที่ชื่นชมไปถ้วนทั่ว...”

ประเทศกัมพูชา ก็ให้ความสนใจเช่นกัน นายคมจักร พิษัธรณรงค์สงคราม ที่ปรึกษา กรมปศุสัตว์ ซึ่งทำงานถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เล่าว่า

“...ที่ไปทำที่เขมร เป็นโรงเรียนมัธยม โดยโรงเรียนขอมา ...เทียบกับ สปป.ลาว แล้วคือที่เขมรเขาขอมา เขาไม่มีโรงเรียน ต้องไปสร้างโรงเรียนให้ แต่ที่ลาวเขามีอยู่แล้ว พระองค์เสด็จฯ ที่ลาว ก็มีคนไทยบริจาคเงินให้ เงินที่ได้จากลาว ก็ทำประโยชน์ให้กับลาว ไปดูว่ามีโครงการใดที่จะทำได้ ก็มีโครงการเลี้ยงเด็กกำพร้า แต่ที่เขมรเป็นการขอมา ...ในเขมรก็เป็นเงินบริจาค มีคนเข้ามาช่วย ...คนเขมรออยากส่งลูกส่งหลานมาเรียน...”

มิใช่เฉพาะในประเทศหรือประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น หากแต่ในระดับนานาชาติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงเป็นที่ชื่นชม ยกย่อง กล่าวขวัญไปทั่วโลก ยังความภาคภูมิใจให้คนไทยทั้งประเทศ

ความเป็นเจ้าฟ้านักโภชนาการ ที่ทรงพระเมตตาสูงยิ่ง เป็นที่ประจักษ์ไปทั่ว และ

ในความเป็นนักวิชาการ ทำให้พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดสัมมนา เพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งให้มีการเผยแพร่ทางกว้างผ่านไปทางสื่อประเภทต่างๆ ด้วย ดังที่ศาสตราจารย์นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ เล่าว่า

“...ในเดือนมกราคม ๒๕๓๕ มีการจัดสัมมนาขึ้นเป็นครั้งแรก ใช้เวลา ๒ สัปดาห์ มีสาระครอบคลุมปัญหาโภชนาการระหว่างประเทศ ได้แก่ อาหารและสารอาหาร การประเมินโภชนาการ ความต้องการสารอาหารของบุคคลในวัยต่างๆ และที่สำคัญ คือ การสื่อสารเพื่อโภชนาการ โภชนาการในภาวะเจ็บป่วย และการวางแผนอาหารโภชนาการ ซึ่งพระองค์ท่านทรงให้ความสนพระทัยมาก จึงมีพระราชดำริสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ความรู้ออกสู่ประชาชน นำไปสู่การสนับสนุนทางโทรทัศน์เพื่อนแก้ว เป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการผลิตและการกระจายอาหาร แล้วในปีต่อๆ มาพระองค์ท่านก็พระราชทานโอกาสให้จัดสัมมนาพิเศษถวายท่านเป็นประจำทุกปี ...โดยแต่ละปี มีการทบทวนเรื่องสถานการณ์ทางด้านอาหารโภชนาการของโลก ของภูมิภาค และของประเทศไทย เพื่อติดตามสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา...”

กับคำถามที่เกี่ยวกับพัฒนาการของโครงการในเวลานี้ ได้รับคำตอบว่า

“...ขณะนี้โครงการดำเนินไปได้ด้วยดี ...การสัมมนาพิเศษที่สถาบันวิจัยโภชนาการ จัดถวายก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระองค์ท่านที่มีพระราชประสงค์จะทบทวนฟื้นฟูทางด้านวิชาอาหารและโภชนาการ ตั้งแต่พื้นฐาน จนกระทั่งถึงปัญหาโภชนาการในชุมชนระดับประเทศ ระดับนานาชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโครงการส่วนพระองค์ เพื่อช่วยเหลือแม่ เด็ก และประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล ให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง ซึ่งในการดำเนินงานของพระองค์ท่านจะดูการสมดุลทั้งในเรื่องของการช่วยเหลือสงเคราะห์ ซึ่งพระองค์ท่านได้มีพระราชดำริว่า ในตอนแรกต้องช่วยเหลือเขา สงเคราะห์เขาเสียก่อน แต่ก็ตระหนักว่าในระยะต่อไปจะต้องมีการพัฒนา จนกระทั่งสามารถช่วยเหลือตนเองได้สิ่งเหล่านี้ได้นำมาอภิปรายเกี่ยวกับการช่วยเหลือสงเคราะห์ ท่านมีรับสั่งว่าเหมือนกับเปิดทองหลังพระ ปิดไปบ่อยๆ ก็จะมีเงินมาข้างหน้าเอง...”

น้ำพระราชหฤทัยช่างงดงามอย่างแท้จริง นับเป็นบุญของชาวไทยที่อยู่ใต้ร่มพระบารมี

โครงการอาหารกลางวัน

โครงการอาหารกลางวัน เป็นหนึ่งในโครงการด้านโภชนาการ ที่ดำเนินการควบคู่ไปกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มจัดตั้งโครงการนี้ขึ้นในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ๓ แห่ง ในระยะ ๒-๓ ปีแรก ในลักษณะของการบริจาคอาหาร เพื่อบริการนักเรียนในโรงเรียนชายแดนที่พระองค์พระราชทานความช่วยเหลือไว้ เพื่อให้เด็กมีอาหารกลางวันรับประทาน และต่อมาได้ขยายโครงการไปยังโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแห่งอื่นๆ และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ส่งผลให้ขอบเขตความช่วยเหลือขยายกว้างขึ้น อันหมายถึงการที่ต้องใช้ทุนมากขึ้น และในที่สุดจึงนำไปสู่การเกิดโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียนที่อยู่ในความดูแลของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันนี้ นอกจากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารกลางวันในโรงเรียนแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านการเกษตร สำหรับนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ด้วย เพราะเด็กที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาแล้ว มีโอกาสจะได้เรียนต่อน้อยมาก ส่วนใหญ่ต้องช่วยพ่อแม่ทำมาหากินทางด้านการเกษตรต่อไป และหากเด็กๆ มีความรู้ทางด้านโภชนาการ รู้ถึง

คุณค่าอาหาร วิธีการประกอบอาหาร และการถนอมอาหาร ประกอบด้วย ก็จะเป็นการช่วยในงานอาชีพได้อีกทางหนึ่ง

ในเรื่องนี้ **นายกิตติ ชันธมิตร** รองผู้อำนวยการโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา เล่าให้ฟังว่า

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีรับสั่งว่า โรงเรียน ตชด. เด็กไม่มีอาหารกลางวันกิน มาโรงเรียนก็ไม่มีข้าวกิน ต้องการช่วยให้เด็กมีอาหารรับประทาน ดังนั้นแทนที่จะเอาข้าวไปให้ก็ให้ไปส่งเสริมให้เด็กปลูกพืช เพื่อนำมาเป็นอาหารกลางวันแทนการวิ่งเล่นและก็จะมีความรู้ทางการเกษตรแผนใหม่และมีรับสั่งให้ผู้ปกครอง พ่อ แม่ มาช่วยด้วย ซึ่งเริ่มแรกมีชื่อว่า โครงการอาหารกลางวันผักสวนครัว โดยให้ทดลองทำที่โรงเรียน ตชด. ๓ โรงเรียน คือ จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ได้พระราชทานเมล็ดพันธุ์ ฯลฯ ให้โรงเรียนทดลองทำเอง ๑ ปี เมื่อโรงเรียนทำได้จึงโปรดให้ขยายออกไป”

ในขณะที่นาง**สุปราณี จันทรทัต ณ อยุธยา** ผู้อำนวยการกองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมวิชาการเกษตร (ตำแหน่งในขณะนั้น) เล่าให้ฟังถึงเหตุผลอันเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการอาหารกลางวัน ว่า

“เหตุผลที่เริ่มโครงการเหล่านี้ในโรงเรียน เพราะนักเรียนเป็นแหล่งวิชาความรู้ เป็นแหล่งกระจายวิชาการ แต่เดิมเรื่องของโภชนาการยังไม่ได้เริ่ม แต่โครงการเกษตรอาหารกลางวัน ก็เริ่มจากปลูกผักอย่างไร ทำอาหารอย่างไร พระองค์ท่านทรงเริ่มโครงการกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแห่งแรก เพราะระบบการเรียนการสอนของตำรวจตระเวนชายแดน มีระบบการเรียนการสอนของเขาเอง เนื่องจากตำรวจตระเวนชายแดน แต่ก่อนมีหน้าที่ป้องกันชายแดนอย่างเดียว เมื่อไปตั้งโรงเรียน เรื่องการสอนจึงเป็นเรื่องรองลงมา จากการป้องกันชายแดน ครั้นภาวะชายแดนเริ่มสงบลงโรงเรียนก็ทำการสอนมากขึ้น แต่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จะทำตามกระทรวงศึกษาไม่ได้ พระองค์ท่านรับสั่งให้เลือกโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพราะเป็นโรงเรียนของ “สมเด็จพระยา” เริ่มดำเนินการครั้งแรกที่จังหวัดประจวบฯ ตั้งแต่ปี ๒๕๒๓”

การเริ่มต้นของโภชนาการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เริ่มจากการปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ในโรงเรียนก่อน จากนั้นจึงทรงเน้นในเรื่องของโภชนาการ

“...เริ่มจากโภชนาการเด็ก เพราะเด็กยังผอมอยู่ เน้นว่ากินอย่างไรให้ถูกวิธี แล้วเอาสาธารณสุขเข้ามาร่วม มีการชั่งน้ำหนักเด็ก ซึ่งเด็กที่ต่ำกว่าเกณฑ์ ดูว่าเด็กขาดสารอะไรบ้าง เขาบอกว่าขาดโปรตีนเป็นส่วนใหญ่ นอกเหนือจากวิตามิน เด็กต้องได้รับโปรตีน ไข่ไก่นี้ ๒ คนต่อ ๑ ฟอง ต้องมีการจัดเมนูอาหารให้แก่นักเรียน ว่าเด็กต้องได้

ผักก็กรัม โปรตีนก็กรัมต่อวัน จัดทำเมนูอาหารเพื่อที่จะ
ย้อนกลับมาว่าเด็กจำนวน ๑๐๐ คน ต้องกินไข่เท่าไร เนื้อ
สัตว์เท่าไร ผักเท่าไร ดูว่าเราจะต้องเลี้ยงไก่กี่ตัว เลี้ยง
ปลาเท่าไร ปลูกผักเท่าไร เพื่อให้ได้ปริมาณพอเพียงต่อ
เด็กต่อคนต่อวัน ต้องวางแผนการปลูกผัก ในเวลาเดียว
กันเราก็วางแผนการปลูกพืชเมื่อมีเมนูประกอบอาหารแล้ว
ก็วางแผนปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ โดยร่วมกันระหว่างกรมต่างๆ
ตัวอย่างเช่น กรมประมง กรมปศุสัตว์ ต้องวางแผน มี
การชั่งน้ำหนัก ตรวจสอบ เขาจะมีแบบฟอร์มให้ว่าตอนนี้
ได้เท่าไร มันมีจุดบกพร่อง อย่างผลไม้ พระองค์ท่าน

รับสั่งว่า กล้วย มะละกอ ฝรั่ง ขอให้ปลูกตลอด เพราะจะมีผลตลอด เรากลับเอามะม่วง
พันธุ์ดีไปให้ มีหลายอย่างจากการผลิตในโรงเรียน แล้วก็พืชของเหลือบ้าง”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงห่วงใยความรู้สึกและ
ความต้องการของเด็กๆ และผู้ปกครองเด็กมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงเป็นกังวลว่า
โรงเรียนจะนำสิ่งที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาทำเป็นอาหารในโครงการอาหารกลางวัน

“...พระองค์ท่านจะเสด็จฯ ไปโรงครัว ถามว่า ผักพวกนี้เด็กชอบหรือเปล่า จะมี
รับสั่งให้หาของที่ชาวบ้านชอบ ไม่ให้นำผักแปลกๆ เข้ามา ให้ใช้ผักบริเวณพื้นบ้าน
เพียงแต่ต้องรู้วิธีการปรุงให้เหมาะสมกับเด็ก สำหรับผลผลิตที่เหลือก็มีรับสั่งให้แปรรูป
เป็นผลผลิตสำหรับนำมาใช้ในเวลาไม่มีอาหาร เช่น ผักดอง ฯลฯ เราก็ส่งเสริมผักกาดเขียว
นอกจากจะใช้ประกอบอาหารแล้ว ก็ยังนำออกจำหน่ายด้วย โดยสอนให้เด็กที่โตๆ
หน่อยทำ แล้วให้เข้าสหกรณ์ การซื้ออาหารต่างๆ ก็ให้ผ่านระบบสหกรณ์ แต่ไม่ใช่เน้น
เรื่องค้าขายอย่างเดียวแต่ก่อนนี้พยายามให้ตั้งกลุ่มยุวเกษตรกร แต่ไม่ค่อยได้ผล กลุ่ม
ยุวเกษตรกรในโรงเรียนจะจัดเด็กเป็น Group กลุ่มนี้ปลูกผัก กลุ่มนี้เลี้ยงไก่ กลุ่มนี้เลี้ยงปลา
แล้วเจ้าหน้าที่ก็เข้าไปให้ความรู้ ซึ่งต่อมากในระยะเวลาหลัง การเรียน สปช. ของกระทรวงศึกษาฯ
พระองค์ท่านก็ให้นำสิ่งเหล่านี้เข้าไป เท่าที่ดูกระทรวงศึกษาฯ ก็ได้ให้ความสำคัญ”

ในการบูรณาการการเรียนการสอนในท้องถิ่น นางสุปราณี จันทร์ทัต ณ อยุธยา
เล่าว่าก็เริ่มจากงานด้านโภชนาการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงส่งเสริมเข้าสู่ระบบโรงเรียน

“พระองค์ท่านทรงริเริ่มการบูรณาการการเรียนการสอนในท้องถิ่น ให้โรงเรียน
เป็นศูนย์กลางในชุมชน แต่ละกรมจะมีเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้แก่เด็ก ตามหลักวิชาการ
ชาวบ้านก็สามารถเข้ามารับรู้ด้วย แล้วก็อย่างเราให้เมล็ดพันธุ์ผักไปมากเด็กกินไม่หมด

ก็กระจายให้แก่ผู้ปกครองด้วย...พระองค์ท่านทรงเน้นเรื่องมะขามเปรี้ยว ทางกรมส่งเสริมฯ ก็ได้จัดถวาย เพราะสามารถกินได้ตั้งแต่ยอดฝักอ่อน พอโตขึ้นแม่บ้านก็นำไปทำมะขามแช่อิ่มขาย โตขึ้นมาอีกก็ทำเป็นมะขามเปียก ซึ่งตอนนี้ราคาดีมาก เป็นการดำเนินงานครบวงจร ชาวบ้านก็มีรายได้... ผู้ปกครองก็ได้มาเรียนรู้ในโรงเรียนด้วย...”

โครงการอาหารกลางวัน มีจุดมุ่งหมายหลายประการ ทั้งเพื่อฝึกนิสัยในการบริโภคให้นักเรียนได้รับประทานอาหารในโรงเรียนที่มีธาตุอาหารครบถ้วน ฝึกมารยาททางสังคมและมารยาทในการรับประทานอาหาร และเพื่อแก้ความหิวโหย โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเน้นสิ่งให้นำมาใช้ปรุงเป็นอาหารในโครงการอาหารกลางวันว่า ต้องมีธาตุทางอาหารครบทั้ง ๕ หมู่ มีปริมาณเพียงพอ สะอาด และประหยัด สำหรับเรื่องทุนนั้น ในระยะแรก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์มาดำเนินการ ระยะต่อมา มีผู้บริจาคบ้าง ใช้เงินส่วนกำไรจากสหกรณ์บ้าง บางแห่งใช้ทุนเก่าตั้งแต่สมัยอยู่องค์การบริหารส่วนจังหวัด และมีหลายโรงเรียนที่ครูเริ่ไรกันจัดตั้งเป็นโครงการอาหารกลางวันขึ้น การให้บริการอาหารแก่นักเรียนมีหลายรูปแบบ สำหรับนักเรียนที่ไม่มีเงิน จะได้รับประทานอาหารฟรี โดยอาจทำงานแลก เป็นต้น

ทางด้านหลักการทรงงานในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน**ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุไรพร จิตต์แจ่ม** เล่าว่า

“พระองค์ท่านจะทรงมองในสิ่งที่จะต้องปูให้ คือ การพัฒนาคน อย่างที่... สอนให้คุณครูเขาทำอะไรเองได้หมด นี่ก็คือการพัฒนาส่วนหนึ่งของอาจารย์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีความรู้ในด้านการเกษตร การประมง ปศุสัตว์ ทำให้มองเห็นประเด็นของการช่วยเหลือตัวเองอย่างยั่งยืน นี่คือสำคัญสุด แม้ว่าหมู เป็ด จะตายไปบ้าง ก็เป็นเรื่องของวงจรระหว่างการทำงาน ...โรงเรียนในเมืองไทยเราสามารถคาดหวังว่าของพระราชทานมาต้องทำเพื่อส่วนกลาง ไม่ใช่ของผู้ใดผู้หนึ่ง แม้แต่ในระบบปลูกผัก ยังต้องมีระบบการแบ่งผลประโยชน์ เช่น แม้ว่าเด็กจะปลูกผักเอง แทนที่จะให้เข้าครัวไปฟรีๆ

ทั้งที่ตัวเองเป็นคนกิน เด็กก็จะขายให้โรงเรียน ด้านโรงเรียนแทนที่จะซื้อจากตลาด ในราคาแพง ก็ได้ซื้อผักราคาถูกในโรงเรียนตัวเอง เพราะถ้าทำฟรีก็จะไม่เกิดระบบ... พระองค์ท่านต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ เช่น เรียนรู้เรื่องสหกรณ์ เป็นต้น ให้เปิดร้านค้าในโรงเรียน ทั้งไม่ต้องเดินทางไกล และยังได้ของทีราคาดูกลงด้วย”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุไรพร จิตต์แจ้ง ได้ย้ำให้หายกังวลในเรื่องสารอาหาร ในโรงเรียนที่จัดโครงการอาหารกลางวันว่า

“...จะใช้หลักมาตรฐานสากล เช่น เด็กประถม คุณภาพอาหารต่อวัน เท่าไร จะมีข้อกำหนดทางวิชาการอยู่แล้ว เมืองไทยก็มีอยู่แล้วคือคนไทย เราตัวไม่เท่าฝรั่ง เราก็จะมีข้อกำหนดอาหารสำหรับคนไทย และขณะนี้กำลังปรับปรุงชุดใหม่ แต่ขณะนั้นเรามีชุดปี ๒๕๓๒ เราไปดูจริงๆ จะได้ว่าเด็กควรได้รับอาหารเท่าไร หลักที่เราใช้ขั้นต้น เช่น อาหารมื้อกลางวัน เราก็จะยังไม่รู้ว่าอาหารกลางวันจะต้องได้มากกว่า ๑ ใน ๓ คิดง่าย ๆ ว่าวันหนึ่งกินอาหาร ๓ มื้อ เราก็หาร ๓ แต่ในความเป็นจริง มื้อเช้าเราจะกินน้อย มื้อกลางวันอาจจะต้องกินมากกว่า แต่ขั้นต้นนี้ยังไม่มีใครสำรวจเลย เราเองก็ยังไม่ได้สำรวจว่าเด็กไทยกินมื้อเช้าเท่าไร มื้อเย็นเท่าไร กลางวันจะต้องเป็นเท่าไร ฉะนั้นต้องสำรวจกันเพื่อที่จะได้กำหนดว่ากลางวันควรกินเท่าไร แต่เมื่อไม่รู้ก็หาร ๓ ไว้ก่อน คือต่ำที่สุดแล้ว ส่วนที่ หลัก ๖๗ ใน สปป.ลาว เราจะใช้มาตรฐานที่จะเหมาะกับเขา เนื่องจากเด็กโตมาก อนุบาลไม่มี ฉะนั้น ที่คำนวณให้ก็จะเป็นอีกตัวเลขหนึ่ง แต่ตัวอาหารเราจะตั้งตามมาตรฐานไทย เพราะคนลาวตัวโตพอๆ กับคนไทย...”

จากการสัมภาษณ์ **รองศาสตราจารย์ เอมอร วสันตวิสุทธิ** ทำให้ได้ทราบถึง พัฒนาการที่น่าพอใจของเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน

“เด็กนักเรียนอยู่ที่ในโรงเรียนที่มีโครงการอาหารกลางวัน เรื่องของน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์แทบจะไม่มี สภาวะโภชนาการก็ดีขึ้น และจุดหนึ่งที่มีความสำคัญ คือในด้านของวิทยาศาสตร์ เรามีการศึกษาพบว่า ถ้าเด็กไม่ได้รับอาหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารเช้า การเรียนรู้ของเด็ก สมาธิความตั้งใจจะหายไป เนื่องจากเขาจะมีปัญหาในการเรียนรู้ และในส่วนหนึ่งของโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับอาหารกลางวัน โดยเฉพาะภาวะโภชนาการโรงเรียน มีความจำเป็นต่อเรื่องน้ำหนัก และส่วนสูง เด็กที่มีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วย ก็เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาของตนเอง ในด้านของเด็กเล็ก ซึ่งมองดูเป็นกลุ่มที่จะปรับอะไรได้มาก โดยเฉพาะโครงการที่เป็นเด็กก่อนอนุบาล หรือ ก่อนที่จะเข้าโรงเรียน เพราะช่วงวัยตรงนั้นจะเป็นช่วงที่ร่างกายต้องการสารอาหารมาก ต้องการการดูแล การเลี้ยงดู การกระตุ้น”

“การที่เด็กจะเรียนรู้ และพัฒนาไปได้ ต้องประกอบไปด้วยหลายส่วน ในส่วนของโภชนาการเองก็เป็นปัจจัยหลักสำคัญมาก เป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้เขาพัฒนาทั้งร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ ซึ่งส่วนที่มีความประทับใจ เราก็มองเห็นว่า เรื่องของโครงการนี้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมด้านอื่นๆ ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของคนเท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงวิธีการเรียน การสอน กระบวนการดูแลเด็ก และสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะให้การพัฒนาเด็กนักเรียน และเยาวชน ภายใต้โครงการของพระองค์ท่าน เป็นไปอย่างสมบูรณ์ ดีที่สุดเท่าที่เคยเห็นมา ตรงนี้เป็นจุดเด่นที่สุดของโครงการคือ องค์ประกอบสนับสนุนซึ่งกันและกันทำได้อย่างครบถ้วน”

จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีความรู้เรื่องพฤติกรรมกรการบริโภคของเด็กเป็นอย่างดี ทรงทราบว่าเด็กชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด เช่น เด็กไม่ชอบกินเห็ดเหิมเหิมของผัก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเอาพระทัยใส่ที่พระองค์ทรงมีต่อเด็ก โดยเฉพาะส่วนที่อยู่ในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ ซึ่งการสร้างเด็กคุณภาพให้แก่แผ่นดินที่ทรงถือเป็นพระราชภาระอันยิ่งใหญ่ นั่นก็คือการสร้างคามมั่นคงอย่างยั่งยืนให้ประเทศชาตินั่นเอง

อาจจะไม่มีใครได้คาดคิดมาก่อนก็ได้ว่า “ราชกุมารี” พระองค์น้อย ที่ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงเป็นพระราชชนกและพระราชชนนี ไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ จะทรงเป็น “ลูกไม้ (ที่) หล่นไม่ไกลต้น” ได้ดังงามถึงเพียงนี้ พระองค์ทรงงามพร้อมด้วยพระราชจริยวัตร เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตา สูงส่งในพระมหากรุณา และทรงพระปรีชาญาณล้ำเลิศในงานทุกด้านที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์สุขของราษฎรบนแผ่นดินและความมั่นคงอันยืนนานของประเทศชาติ พระบุญญาบารมีอันแผ่ไพศาลของพระองค์ จักเป็นร่วมบุญอันพิสุทธิ์ที่ปกเกล้าฯ ให้ประชาชนมีชีวิตอย่างร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป

กปร.กับการสนองงานใน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กปร.กับการสนองงานใน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ภาพเจเนตาที่คนไทยทั่วประเทศได้เห็นกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคต่างๆ ทั้งพระราชอาณาจักร เพื่อทรงสดับทุกข์ของราษฎร ด้วยพระเนตร พระกรรณของพระองค์เอง ทำให้การพระราชทานความช่วยเหลือเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนตรงตามความต้องการอันแท้จริง และทรงสามารถแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ตรงตามความเดือดร้อนนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์ สมดังพระราชปณิธานที่ทรงแสดงไว้ในพระปฐมบรมราชโองการ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ ว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระองค์ทรงทุ่มเทเวลาที่ทรงมีเกือบทั้งหมดให้กับการปฏิบัติพระราชภารกิจเพื่อราษฎร ดังพระราชดำรัสว่า “ **การเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น ต้องเป็นตลอด ๒๔ ชั่วโมง ไม่มีเวลาหยุดได้**”

และด้วยเหตุนี้จึงทำให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ทรงดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทของสมเด็จพระบรมชนกนาถอย่างต่อเนื่อง ทรงสอดส่องดูแลทุกข์สุขของพสกนิกรทั่วแผ่นดิน การที่ได้เสด็จฯ ด้วยพระองค์เองทำให้ทรงรับทราบถึงปัญหา เพื่อที่จะหาทางคลี่คลายให้ราษฎรสามารถพึ่งตนเองได้ในเบื้องต้น และให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“ ...เหตุที่ชอบการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนนั้น เห็นจะเป็นเพราะความเคยชินตั้งแต่เกิดมาจำความได้ ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีการต่างๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น ได้ตามเสด็จเห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติก็คิดว่า ช่วยอะไรได้ควรช่วย ไม่ควรนิ่งดูเฉยเมื่อโตขึ้นพอมิแรงทำอะไรได้ก็ทำเป็นอย่างอัตโนมัติการช่วยเหลือ

ประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องทำประจำอยู่แล้ว อนึ่งการช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้นก็สอดคล้องกับคำสอนในพุทธศาสนาด้วย ผู้ที่บำนาญย่อมได้รับความอ้อมอกอ้อมใจ คือ ไฉนบุญ

อีกประการหนึ่ง รู้สึกเสมอว่าการเป็นเจ้าฟ้าฉันนั้น ได้เปรียบผู้อื่นหลายอย่าง คือได้รับความสะดวกสบาย ความเชื่อถือ ความเอื้อเฟื้อจากผู้อื่น ได้รับความรู้ ความร่วมมือกันการ พุดจาติดต่อกับใครก็ง่าย ถือเป็นประโยชน์ที่เกิดในตระกูลที่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เคยทำคุณแก่บ้านเมือง ผลดีก็มาตกอยู่กับลูกหลาน ดังที่ได้กล่าวมา ฉะนั้น จึงควรนำข้อได้เปรียบนี้มาทำประโยชน์แก่ผู้อื่น...”

พระราชกระแสในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี แสดงให้เห็นว่าทรงมีความแน่วแน่ในพระราชหฤทัยเพียงใดที่จะช่วยเหลืออาณาประชาราษฎร์ นำพระราชหฤทัยที่เปรียบดุจดังสายธาราที่หยาดรดลงมาให้ความชุ่มชื้นแก่หัวใจที่เหนียวล้าและอาบด้วยความทุกข์ของผู้ที่ทนทุกข์ ยากไร้ และหม่นเศร้า

การทรงงานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริไว้มีหลากหลายโครงการทั้งด้านสุขภาพอนามัย สาธารณสุข การศึกษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ จนเกิดเป็นโครงการต่างๆ นับไม่ถ้วน ซึ่งในแต่ละโครงการจะมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามาร่วมดำเนินงานรับสนองพระราชดำริเพื่อให้โครงการดำเนินการได้บรรลุตามพระราชประสงค์ และมีหลายโครงการ

ที่ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) นับเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ทำหน้าที่ในการสนองพระราชดำริด้านการพัฒนาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยได้ทำหน้าที่ในการสนับสนุนงบประมาณ ประสานงานและติดตามการดำเนินงาน เพื่อให้โครงการสามารถปฏิบัติได้ตามแนวพระราชดำริ ดังที่ได้บันทึกไว้ในเอกสารฉบับนี้เป็นบางส่วนแล้ว จึงขอนำมากล่าวเพียงบางโครงการ ได้แก่

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน และโครงการด้านโภชนาการ ด้วยเด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชาติและจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต การบริหารและการพัฒนาประเทศจึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับประชากรเด็ก ในการพัฒนาทั้งทางด้านอารมณ์ ร่างกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา เพื่อสร้างความพร้อมของการเป็นประชากรที่มีคุณภาพ

แต่ปรากฏว่าสำหรับประเทศไทยนั้น ยังมีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของประชากรเด็กอยู่มาก โดยเฉพาะในชนบท เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่นพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่เลี้ยงดูเด็กขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีพัฒนาการที่ดี และบางครอบครัวพ่อแม่จำเป็นต้องไปประกอบอาชีพนอกบ้านทิ้งลูกไว้ให้ผู้สูงอายุเลี้ยงเป็นต้น สาเหตุเหล่านี้นำมาซึ่งปัญหาทุพโภชนาการ โดยเฉพาะในทารกและเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งส่งผลให้เด็กไม่สามารถมีพัฒนาการที่ดีได้เท่าที่ควร

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประจักษ์ปัญหานี้ด้วยพระเนตร พระกรรณ จากการที่ได้โดยเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ดังนั้นคราวที่ได้เสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชินีแคว้นจังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ จึงมีพระราชปรารภว่า **“สุขภาพ**

อนามัยของประชาชนในหมู่บ้าน ควรจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต การขาดสารอาหารในวัยดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อสติปัญญาของเด็กโดยตรง” และในช่วงวันที่ ๑๗-๑๘ ตุลาคม ปีนั้นเอง ก็ได้มีพระราชดำรัสได้จัดตั้ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนขึ้นที่ บ้านเขาตันหยง จังหวัดนราธิวาส เป็นครั้งแรก ด้วยทรงพบว่าประชาชนในภูมิภาคนี้จะมีลูกกันมากและการเลี้ยงดูไม่ทั่วถึง พ่อแม่จะต้องออกไปทำมาหากิน ปล่อยลูกกันตามชะตากรรม ทรงตระหนักและเกรงว่า หากปล่อยไว้จะไม่เป็นผลดีต่ออนาคตของชาติ จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง และมีพระราชดำริ ให้เด็กวัย ๒ ขวบครึ่งถึง ๕ ขวบ ได้รับการเลี้ยงดูที่ดีและถูกต้องตามหลักวิชาการ ได้พัฒนาความคิดจิตใจ พัฒนาสมอง ในช่วงวัยที่ควรจะได้รับการพัฒนาและให้ได้รับอาหารที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและช่วยลดภาระของผู้ปกครองให้สามารถไปประกอบอาชีพได้ โดยให้สำนักงาน กปร. เป็นผู้ประสานจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้น และหลังจากนั้นก็มีศูนย์พัฒนาเด็กเกิดขึ้นอีกหลายแห่งตลอดรวมถึงภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง ๖ ศูนย์ทุกภาคของประเทศด้วย

โครงการอาหารกลางวัน หนึ่งในโครงการที่แสดงถึงน้ำพระราชหฤทัยที่มุ่งบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ราษฎร ดังพระราชดำรัสในสมเด็จพระรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี บางตอนความว่า

“...ความจริงเรื่องของโครงการอาหารกลางวันที่โรงเรียนที่ข้าพเจ้าเริ่มขึ้นก็ไม่ใช่ของแปลกใหม่ เป็นเรื่องที่ใครๆ ก็ทำกันมาแล้ว และทำกันมากมายหลายกลุ่ม ตกลงโครงการนี้ก็ได้ในเรื่องของการพัฒนาความรู้ทางด้านเกษตรและก็ได้ในด้านโภชนาการ...”

อีกโครงการที่แสดงให้เห็นว่าทรงให้ความสำคัญต่อการศึกษายาวชน คือโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี ๒๕๑๙ ความทราบถึงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และได้เสด็จฯไปทรงเยี่ยมโรงเรียนตระเวนชายแดน พร้อมกับได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการจัดสร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นกว่า ๑๒๐ โรงเรียน ต่อมาสมเด็จพระรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบสานงานต่อจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ด้วยทรงห่วงใย โดยเฉพาะราษฎรที่อยู่ในเมืองไทยไม่ว่าจะเป็นชาติไหน ภาษาใด และยิ่งถ้าเป็นคนด้อยโอกาส และอยู่ตามแนวชายแดนควรที่จะได้รับการศึกษา จากนั้นได้ทรงเพิ่มโครงการต่างๆ สำหรับโรงเรียน ได้แก่โครงการอาหารกลางวัน คืออยากให้เด็กเล็กและเด็กที่ขาดสารอาหาร ได้มีสารอาหารเพิ่มเติมเพื่อให้มีน้ำหนักอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ต่อมาจึงเริ่มโครงการเกษตร ๘ กิจกรรม

อาทิ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง ตัดผม สหกรณ์ และหัตถกรรม เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาหารให้นักเรียน ให้ได้มีอาหารบริโภคครบทั้ง ๕ หมู่ ประกอบกับเพื่อพัฒนาให้เด็กได้เรียนรู้การประกอบอาชีพและการค้าขายในรูปแบบของสหกรณ์ รวมถึงการทำบัญชีไปด้วย ในขณะที่เดียวกันเมื่อเด็กมีความรู้ก็จะไปแนะนำให้ครอบครัวจัดการเรื่องบัญชีรายรับ-รายจ่าย ภายในครอบครัวอีกทอดหนึ่งอันเป็นการต่อยอดการเรียนรู้ได้อย่างดียิ่ง

พระมหากษัตริย์คุณที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีต่ออาณาประชาราษฎร์นั้นเป็นที่ประจักษ์ชัดว่ามีทรงเล็งเลือกเชื้อชาติ ภาษา หรือศาสนา พระเมตตาบารมีมิได้ปกเกล้าปกกระหม่อมแต่ปวงชนชาวไทยเท่านั้น หากพระบารมีได้แผ่ไพศาลไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านของไทยด้วยเช่นกัน เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ ๑๕-๒๒ มีนาคม ๒๕๓๓ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโรงเรียนวัฒนมรรวม หลัก ๖๗

โรงเรียนวัฒนมรรวม หลัก ๖๗ เป็นโรงเรียนเลี้ยงเด็กกำพร้าแขวงนครเวียงจันทน์ อยู่ห่างออกไปทางทิศเหนือ ๖๗ กิโลเมตร ก่อตั้งเมื่อปี ๒๕๑๙ โดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับองค์การระหว่างประเทศ และองค์การการกุศลต่างๆ เพื่อรับเลี้ยงเด็กกำพร้าหลังสงคราม เช่น องค์การอนามัยโลก องค์การ

ศาสนาคริสต์นิกาย และองค์การแม่และเด็กอังกฤษ เป็นต้น มีลักษณะเป็นโรงเรียนประจำ และนักเรียนไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ในระยะเริ่มแรก มีครู พนักงาน และนักเรียนในโรงเรียนจำนวน ๑๘๐ คน ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔ มีเพียงชั้นประถมศึกษาเท่านั้น หลังจากนั้นรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ขยายการศึกษาออกไปในระดับมัธยมศึกษา และในปี ๒๕๒๖ มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ สำเร็จการศึกษาจำนวน ๒๒ คน และเมื่อสำเร็จการศึกษารัฐบาลฯ ได้จัดหางานให้นักเรียนเหล่านี้ด้วย

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนโรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ ครั้งนั้นได้มีผู้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลจำนวน ๑๒ ล้านบาท ซึ่งต่อมาได้พระราชทานเงินจำนวนนั้น พร้อมกับพระราชทานเงินส่วนพระองค์อีกจำนวน ๑๐ ล้านบาทให้กับโรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ เพื่อนำไปก่อสร้างเรือนนอนหนึ่งหลัง ซึ่งสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๓๔ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานนามว่า “อาคารสิรินธร”

อีกทั้งยังมีพระราชดำริให้มีการปรับปรุงภาวะโภชนาการ การศึกษา การฝึกอาชีพ การเกษตร ฯลฯ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กนักเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นผู้รับผิดชอบ มีการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพและสติปัญญาของนักเรียน และให้โรงเรียนมีความรู้ทางด้าน

อาหาร และโภชนาการ ตลอดจนให้มีความรู้ทางการเกษตรทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้ก่อสร้าง และปรับปรุงอาคารสถานที่ต่าง ๆ พร้อมกับจัดหา และพัฒนา แหล่งน้ำสำหรับผู้บริโภค บริโภคให้เพียงพอ มีการปรับปรุงภาวะโภชนาการโดยดำเนินการในรูปแบบของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ด้วยการจัดให้มีกิจกรรมทางการเกษตร การบริโภคอาหาร โภชนาศึกษา และส่งเสริมสุขภาพเป็นหลัก รวมถึงให้มีการฝึกอาชีพด้วย

พระมหากษัตริย์คุณ ไม่เพียงเท่านั้นยังได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และสิ่งของต่าง ๆ แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และคณะครูของโรงเรียน ที่มาศึกษาดูงานในประเทศไทย เพื่อนำไปมอบให้แก่โรงเรียนอีกด้วย เช่น หนังสือคู่มือ และแผนการสอน หนังสือเรียน หนังสือนิทาน ของเล่น ยาสามัญประจำบ้าน เครื่องชั่งน้ำหนัก เทปวัดสวนสูง เมล็ดพันธุ์ผัก ตู้ฟักไข่ เสื้อผ้า ขนม ตลอดจนหนังสือคู่มือต่าง ๆ เช่น คู่มือการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การประมง โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และการถนอมอาหาร เป็นต้น นอกจากการพระราชทานพระราชทรัพย์และสิ่งของแล้ว สมเด็จพระเทพรัตน

ราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเอาพระทัยใส่ในการดำเนินงานของโครงการฯ เป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรความก้าวหน้าของการดำเนินงานโครงการฯ ทุกครั้ง

คำไหว ทงทิมะหาไชย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ เล่าความประทับใจในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า

“โครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือไทย - ลาว ที่ดำเนินมา ๑๓ ปีนี้ ได้สร้างความอบอุ่นให้แก่เด็กกำพร้าเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากโครงการดังกล่าวได้ส่งเสริม ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของพนักงานครู อาจารย์ และนักเรียน อีกทั้งพัฒนาด้านการเรียนการสอน ตลอดจนการดูแลสุขภาพของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนส่งลูกหลานยากไร้มาเรียนโรงเรียนเพิ่มขึ้น ทำให้นักเรียนมีเพิ่มขึ้นมาก และส่วนหนึ่งก็ไม่ใช่เด็กกำพร้า หากแต่อยู่ในสภาพที่ขัดสน เพราะครอบครัวมีบุตรหลายคน ...นับแต่มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรม

ราชกุมารี เจ้าหน้าที่ของทั้งฝ่ายสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และฝ่ายไทยได้ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการพัฒนาโรงเรียน โดยแรกสุดนั้นทางโครงการฯ ได้สร้างที่พัก ๑ หลัง และถังเก็บน้ำฝนจำนวน ๑๕ ถัง เพื่อให้ครู อาจารย์ และนักเรียนได้ใช้ในฤดูแล้ง ยังไม่เพียงพอสำหรับนักเรียนแต่ละหอพัก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้มีการขุดลอกหนองห้วยดู เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำได้ดีขึ้น และสร้างระบบน้ำประปาขนาดเล็ก ซึ่งเรียกว่า “ระบบน้ำประปาหนองดู” เพิ่มเติม ทำให้โรงเรียนมีน้ำดื่ม น้ำใช้เพียงพอ ต่อจากนั้น ทางโครงการฯ ก็ได้สร้างอาคารเรียนให้อีก ๑ หลัง อีกทั้งยังช่วยในส่วนของกิจกรรมด้านพื้นฐานของโรงเรียนด้วย ในด้านการพัฒนาการเรียนการสอนนั้น ทางโครงการฯ ได้ฝึกอบรมวิชาชีพเสริมให้ครู อาจารย์ และนักเรียน เช่น วิชาการตัดเย็บ การปรุงแต่งอาหาร การปศุสัตว์ การประดิษฐ์ดอกไม้ และการเย็บปักถักร้อย เป็นต้น รวมทั้งมอบอุปกรณ์เครื่องเขียน เครื่องกีฬาเป็นจำนวนมากแก่ทางโรงเรียน”

ใจพอน พรหมวิไล ครูโรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ เป็นคนหนึ่งที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียน ได้กลับมาที่โรงเรียนนี้อีกครั้งในฐานะ “ครู” เพราะทางวิทยาลัยครูเป็นผู้ส่งมา บอกถึงความรู้สึกที่ว่า

“... ภาคภูมิใจที่ได้เคยศึกษาในโรงเรียนนี้ และได้มาสอนที่โรงเรียนที่ได้เคยเรียนมา รวมทั้งมีรัฐบาลและองค์การสากลเข้ามาช่วยเหลือ โดยเฉพาะโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และดีใจที่สุดที่ตัวเองสำเร็จภารกิจดังกล่าว”

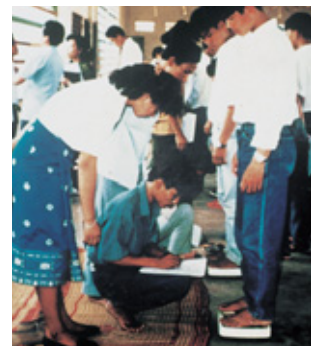

เช่นเดียวกับ **จันสุข แก้วสีลา** ที่เคยเป็นนักเรียนที่นี้มาก่อน แล้วกลับมาเป็นครูสอนวิชาประวัติศาสตร์

“ รู้สึกภูมิใจและดีใจเป็นที่สุดที่ได้มีโอกาสมาเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ และได้รับความช่วยเหลือด้านต่างๆ ตอนที่เรียนก็ได้รับการชั่งน้ำหนัก ตรวจสอบภาพ และได้รับความรู้ด้านโภชนาการ นอกจากนั้นโรงเรียนแห่งนี้ยังช่วยให้เด็กกำพร้าได้เรียนหนังสือ นักเรียนที่เรียนอยู่ที่นี่จะได้รับความอบอุ่นจากครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ดูแลทุกด้าน ... การเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนก็เป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีระบบน้ำกิน น้ำใช้ หอพัก โรงครัว กิจกรรมการปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์ จึงมีความประทับใจอย่างล้นเหลือในความช่วยเหลือของรัฐบาล ยิ่งเมื่อมีโครงการพระราชดำริเข้ามา ก็ยิ่งมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น... มีความประทับใจที่ได้เห็นตัวจริงของพระองค์ ที่ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือทางการศึกษา ด้านโภชนาการ และการประกอบอาชีพ”

ทิพพาวัน มะhalat ศิษย์เก่าของโรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ อีกคนหนึ่ง เธอได้ไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยโดโด่ง ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยอินเตอร์ในคณะภาษาอังกฤษ โดยได้รับทุนรัฐบาล ทิพพาวันฯ เล่าให้ฟังว่า

“ อยู่ที่นี่มาตั้งแต่แรกเกิด เพราะเดิมเป็นศูนย์เด็กกำพร้า มีน้องชายอีก ๒ คน จะเรียนปริญญาตรีด้วยกัน ...ชีวิตในระยะแรกๆ ลำบากอยู่บ้าง... รู้สึกว่ามีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ทางด้านการศึกษา ก็เริ่มสะดวกขึ้น โรงเรียนมีตึกมาก นักเรียนไม่ต้องแออัดกันอยู่ เวลาเรียนจะได้เข้าใจมากขึ้น ทางด้านการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ก็เริ่มสะดวกขึ้น มีด้านโภชนาการ ด้านอาหารตามปกติ ทำให้ได้รู้ว่ากินอะไรจึงจะได้มี

ประโยชน์ ก็นอย่างไรระทำให้สุขภาพแข็งแรง ...เกี่ยวกับวิชาชีพที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มาช่วยเหลือนั้น เป็นผลดี และวิชาชีพที่มาช่วยเสริมก็จะช่วยตัวเราทำให้นักเรียนมีอาชีพติดตัว เป็นกิจกรรมและงานอดิเรกของเรา ไม่มีเวลาไปคิดฟุ้งซ่าน หรือไปติดยา จึงภูมิใจที่ตัวเองได้มีโอกาสเข้าเรียนที่นี่ นับเป็นคนโชคดีคนหนึ่ง ...”

อำมะลา คอนสหวัน ศิษย์เก่าที่โรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ ขณะนี้กำลังศึกษาต่อทางด้านวิชาชีพ เคยได้รับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เธอบอกความรู้สึกว่า

“รู้สึกดีใจ ภูมิใจที่ได้มาต้อนรับท่าน ได้เห็นท่าน ท่านช่วยให้เรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ท่านให้เด็กน้อย เด็กอนุบาล ได้ดีขึ้น ...ขณะที่เรียนอยู่รู้ว่าท่านมาช่วย มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเข้ามาช่วย ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มาสอนดอกไม้ประดิษฐ์ สอนตัดเย็บเสื้อผ้า เพื่อไปใช้ประกอบอาชีพต่อไปได้...”

จินดา แก้วภักดี รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ พูดถึงโครงการความร่วมมือ ลาว - ไทย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า

“โครงการความร่วมมือ ลาว -ไทย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นส่วนประกอบอันใหญ่หลวงในการพัฒนา อันที่หนึ่ง พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

เพราะว่าทางโครงการก็ได้จัดส่งตำรวจจำนวนหนึ่ง และอุปกรณ์ ดินสอ บรรทัด ฯลฯ มาช่วยโรงเรียน โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนกินนอนก็ดีแล้วที่ให้การอุปถัมภ์ โครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตรงกับทิศทางของรัฐบาลลาวในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หนึ่งคือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน อันที่สองนั้น หมายความว่าได้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของครูของนักเรียนให้ดีขึ้น เพราะก็มีหลายโครงการที่มาช่วย เช่น ปลา แม่พันธุ์ปลา แม่พันธุ์หมู แม่พันธุ์เป็ด ฯลฯ ในส่วนของกิจกรรม เช่น ประดิษฐ์ดอกไม้ ตัดเย็บเสื้อผ้า ซ้ำพเจ้าให้ความสนใจตัดเย็บเสื้อผ้า ส่วนนักเรียนต้องดูว่าเขามีพรสวรรค์ทางด้านไหน เด็กที่มีหลายส่วน ผู้ทุกข์ยากก็มี ผู้ด้อยโอกาสก็มี ผู้ไม่ได้รับการศึกษาก็มีอยู่หลายคน... ผู้ที่รู้ว่าด้อยโอกาสก็จะต้องเอาใจใส่ศึกษา เพราะมีหลายภาคส่วนเข้ามาช่วยแล้ว ...อาจได้จบชั้นสูง ถ้ามีความรู้ มีวิชาชีพก็ได้มีงานทำ...”

รองผู้อำนวยการโรงเรียนฯ อีกคนหนึ่ง คือ **ฟองสลัด จันทรวงศ์** เป็นอาจารย์สอนเบื้องต้นและอยู่มาตั้งแต่ก่อตั้งศูนย์ฯ เล่าให้ฟังว่า

“นับตั้งแต่ลาวได้รับการปลดปล่อยประเทศ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ พรรครัฐบาลลาวก็เห็นความสำคัญและอนาคตของเด็กน้อยลาว ที่ด้อยโอกาส เพราะพ่อแม่ตายในสงคราม กลายเป็นเด็กกำพร้า จึงมาลงทุนตั้งโรงเรียนและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ในเวลาต่อมา...”

รองผู้อำนวยการฟองสลัดฯ เห็นด้วยว่า

“แนวทางการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้น ถูกต้องตามทิศทาง ตามแนวทางของรัฐบาลลาว ในการสร้างให้เด็กนักเรียนมีโภชนาการที่ดี และมีการฝึกอาชีพเป็นอาชีพเสริม เพื่อให้ประกอบอาชีพให้แก่ตนเอง โดยเฉพาะการตัดเย็บเสื้อผ้า การถนอมอาหาร และการประดิษฐ์ดอกไม้ โครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ถือว่ามีส่วนในการพัฒนาโรงเรียนเป็นเวลา ๑๐ กว่าปีแล้ว และเวลานี้โรงเรียนนี้ถือเป็นอันดับ ๑ ครูที่ผ่านการศึกษาที่มีประกาศนียบัตรแบบถาวรของประเทศ สอนถูกต้องตามระบบการเรียนการสอน ...การกีฬาก็มีชื่อ เคยได้รับรางวัลระดับประเทศ ทั้งเหรียญทอง เหรียญทองแดง”

ในช่วงทำได้อย่างพรให้โครงการความร่วมมือ ลาว - ไทย และร่วมถวายพระพรแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ความว่า

“ข้าพเจ้าขอถวายพรชัยให้แก่รัฐบาลลาว โครงการร่วมมือลาว-ไทย

และองค์กรสากลต่างๆ ที่ให้การช่วยเหลือ จงยื่นยงคงตัวเพื่อลูกเพื่อหลาน ...และก็
อวยพรชัยให้แก่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จงมีสุขภาพเข้มแข็ง
มีพละนาถัยสมบุรณ มีความสุขความเจริญ มีอายุวรรณะ สุขะ พละ ...”

และได้ทบทวนความทรงจำของตัวเองถึงความช่วยเหลือที่ได้รับเป็นภาษาลาวที่
ไพเราะ ว่า

“ เป็นมีโครงการมาช่วยเหลือ ...เป็นเสด็จ ฯ มาเยี่ยมยามลาวครั้งแรกที่มา
แต่ไม่ได้มาโรงเรียน มาฮอดเวียงจันทน์มาเยี่ยมยาม... โรงเรียนเด็กกำพร้านี้... ช่วยเหลือ...
ก็เอาทุนมาสร้างอาคารนอนให้นักเรียน เบื้องต้นหลังจากสร้างแล้วมาสร้างอ่างเก็บน้ำ
ฝนให้... หลังจากสร้างแล้วนี้ ...เสร็จเรียบร้อย หลังนี้แล้วก็เสริมขึ้น ...เยี่ยมยามแล้วก็มา
มอบแล้วหลังจากนั้นก็มาสร้าง... แล้วหลังจากการสร้างอาคารนอนอาคารเรียนแล้ว
เป็นยังมีการบูรณะอันที่เก่าที่แก่ ซุดโซมแล้ว เป็นมีทุนมาช่วยให้ซ่อมแซม ...แต่ละปี
เป็นก็มามอบ แต่ละปีก็มาเยี่ยมยามเป็นประจำ ... ”

ความสนพระราชหฤทัยนั้น มิได้มีเฉพาะ “ปวงชนชาวไทย” เท่านั้น หากยังทรง
เผื่อแผ่ไปถึงผืนแผ่นดิน ผืนแผ่นดินน้ำ ตลอดจนพืชพรรณ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำเนินรอยตามพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช กล่าวคือ พระองค์ทรงริเริ่มโครงการ
อนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ โดยพระราชทานให้โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา ฝ่าย
วิชาการเป็นผู้ดำเนินการ และได้รับสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานจากสำนักงานคณะ
กรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินงานสนอง
พระราชดำริ จัดตั้งงาน “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” เพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึก
ด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนนั้นได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ เห็นคุณค่า
ประโยชน์ ความสวยงาม อันจะก่อให้เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป

ตั้งพระราชดำริสวดความตอนหนึ่งว่า

“... การสอนและอบรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณนั้น ควรใช้วิธีการปลูกฝังให้เด็กเห็นความงดงาม ความน่าสนใจ และเกิดความปีติที่จะทำการศึกษา และอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป การใช้วิธีการสอน การอบรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกกลัวว่าหากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสีย เกิดอันตรายแก่ตนเอง จะทำให้เด็กเกิดความเครียด ซึ่งจะเป็นผลเสียแก่ประเทศในระยะยาว ...”

“สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” เป็นสื่อในการที่จะให้นักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไป ได้มีความเข้าใจเห็นความสำคัญของพืชพรรณ เกิดความรัก ความหวงแหน และรู้จักการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริและแนวปฏิบัติให้เป็นงานหนึ่งในกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และชัดเจนในคำจำกัดความของ

“สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” จะดำเนินการในพื้นที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือ สถาบันการศึกษา โดยใช้แนวทางการดำเนินงานตามแบบสวนพฤกษศาสตร์ ในการเป็น พื้นที่รวบรวมพรรณไม้ที่มีชีวิต มีการศึกษาต่อเนื่อง มีห้องสมุดที่ใช้ในการศึกษา เก็บ ตัวอย่างพรรณไม้แห้ง - ดอง แต่ย่อขนาดมาดำเนินการในพื้นที่เล็กๆ

ปัจจุบันมีโรงเรียนมัธยมสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนประถมใน สังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติที่สนใจสมัครร่วมสนองพระราชดำริในโครงการสวน พฤกษศาสตร์ในโรงเรียนมากกว่า ๒๓๐ โรงเรียน ใน ๕๗ จังหวัด

แนวพระราชดำริได้รับการสานต่ออย่างเป็นรูปธรรม โรงเรียน ครูและนักเรียนที่เข้า ร่วมในโครงการนี้เป็นเพราะความ “ศรัทธา” ศรัทธาในคุณความดี ในน้ำพระราชหฤทัยที่ ทรงเปี่ยมไปด้วยความเสียสละ การอุทิศพระวรกาย พระสติปัญญาอย่างเต็มกำลังความ สามารถ ด้วยมุ่งหวังที่จะสร้างรากฐาน ปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนไทยที่จะกลายเป็น กำลังสำคัญของชาติในอนาคต

ดังที่ **นายกมลเทพ ไทยสนิท** อาจารย์ผู้ดูแลสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เล่าให้ฟังว่า

“เด็กเขารักต้นไม้มากขึ้น จิตใจเขาอ่อนโยน อย่างตอนเข้าป่า เราก็บอกให้เขาเงียบ แล้วก็ฟังเสียงสัตว์ เขาก็จะนั่งเงียบกัน ... สัตว์ มนุษย์ และพืช สัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน ...

ผมพยายามให้เด็กเข้าใจถึงสภาพชีวิตของต้นไม้ ให้เขารักต้นไม้ เพื่อที่ว่าเวลาเขาเรียนจบไปแล้ว จะได้มีจิตสำนึกว่า จะไม่ทำลายป่า...”

อีกหนึ่งโครงการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระราชหฤทัยและอยู่ภายใต้การประสานงานของสำนักงาน กปร. คือ **โครงการมะกอกน้ำมันโครเอเชียอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ด้วยกษัตริย์กิตติมศักดิ์ไทยประจำสาธารณรัฐโครเอเชีย (นายอลอยส์ ปาฟโลวิก) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายกิ่งมะกอก แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๖ สายพันธุ์ จำนวน ๒๓๖ กิ่ง เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา เพื่อให้ทรงศึกษาทดลองปลูกในประเทศไทย ในโอกาสนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริกับนายพิมลศักดิ์ สุวรรณทัต เลขาธิการ กปร. ในขณะนั้นสรุปได้ว่า

“ให้ศึกษาทดลองปลูกมะกอกที่กษัตริย์กิตติมศักดิ์ไทยประจำโครเอเชีย ทูลเกล้าฯ ถวายจำนวน ๒๓๖ ต้น โดยพระราชทานมอบหมายให้สำนักงาน กปร. เป็นแกนกลางในการดำเนินโครงการฯ นำไปศึกษาทดลองปลูกในศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”

จากนั้น ได้มีการดำเนินการสนองพระราชดำริร่วมกันหลายหน่วยงาน โดยมีสำนักงาน กปร. เป็นแกนกลาง ใช้พื้นที่ปลูกทั้งสองศูนย์ ศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯ ๑๑๙ ต้น และศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ๑๑๗ ต้น โดยรองอธิบดีกรมวิชาการเกษตรเป็นผู้ดูแล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พิษณุพนเพชรบุรี พัฒนาที่ดิน เขต ๑๐ ป่าไม้เขตเจ้าหน้าที่จากกรมวิชาการเกษตร กรมชลประทาน การทดลองที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนา

ห้วยทรายฯ เริ่มเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เริ่มเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ปีเดียวกัน โดยปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญโครเอเชีย วัตถุประสงค์โดยรวม เพื่อศึกษาเรื่องการปรับตัว ความเป็นไปได้ และลักษณะทางเทคนิค ในการปลูกมะกอกน้ำมันโครเอเชียในประเทศไทย

ในการนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทาน คำแนะนำว่า

“โครงการมะกอกน้ำมันควรแยกออกจากโครงการมะกอกอื่น ๆ เพื่อให้ สะดวกต่อการดูแลรักษา และการจัดบันทึกให้ถูกต้อง และแม่นยำ สำหรับการ ดูแลเอาใจใส่กิ่งพันธุ์นั้น ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจากประเทศ โครเอเชีย เพราะทางโครเอเชียปลูกมะกอกน้ำมันมากกว่าร้อยปีแล้ว อีกทั้งได้จัด บันทึกโดยละเอียดในทุกๆ ด้าน ซึ่งจะช่วยให้รู้อย่างถ่องแท้ว่ามะกอกน้ำมันกิ่ง พันธุ์ใด สามารถปลูกในไทยในสภาวะดินและอากาศเช่นไร โดยไม่ต้องกังวลว่า ต้นมะกอกนั้นจะตายหรือเสียหายหากเกิดขึ้นก็ต้องให้รู้สาเหตุว่าเป็นเพราะเหตุใด แต่สิ่งที่สำคัญต่อการศึกษา ควรมีชนิดพันธุ์ของมะกอกน้ำมันเพิ่มขึ้นมากกว่า ๖ พันธุ์ที่ได้มา”

น้ำมันมะกอก มีประโยชน์ต่อสุขภาพมาก เช่น ช่วยให้การเจริญเติบโต ช่วยให้ กระดูกแข็งแรง และบางคนบอกว่าช่วยชะลอความแก่ได้ด้วย เนื่องจากช่วยลดไขมันใน เล้นเลือด ลดความดัน และช่วยการทำงานของสมอง ดังนั้น ถ้าเราทำให้ต้นมะกอก น้ำมันโครเอเชียติดลูกได้ และขยายผลไปสู่เกษตรกรก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะ การนำเข้าน้ำมันนี้ ราคาค่อนข้างสูงทำให้ปีหนึ่งๆ ต้องใช้งบประมาณในการนำเข้ มะกอกน้ำมันโครเอเชีย ไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ ล้านบาท

การปลูกมะกอกน้ำมันเหล่านี้ สามารถเจริญเติบโตได้ระดับหนึ่ง มีการตายบ้างแล้ว

แต่มีการปลูกซ่อมแซม พร้อมกับการเก็บข้อมูลเพื่อการ ศึกษาทุก ๆ ด้าน โดยนักวิชาการ ทั้งนี้สำนักงาน กปร. จะเป็นผู้ติดตามงาน รวบรวม ข้อมูล ปัญหา ข้อเสนอ แนะต่างๆ จัดทำรายงานกราบบังคมทูลสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทราบฝ่าละออง พระบาท ต่อมาได้มีพระราชกระแสให้กงสุลกิตติมศักดิ์ และผู้เชี่ยวชาญจากสาธารณรัฐโครเอเชียมาตรวจเยี่ยม ซึ่งสำนักงาน กปร. ได้ดำเนินการให้ทั้ง ๒ ท่านมาตรวจ เยี่ยมโครงการแล้วเมื่อวันที่ ๓-๕ ตุลาคม ๒๕๔๘ โอกาส

นี้ได้มีการสาธิตวิธีการตัดแต่งกิ่ง ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาต้นตายและการบำรุงรักษา ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจะได้นำไปดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป

ไม่เพียงเท่านั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีความสนพระราชนิเวศน์ในเรื่องของป่าพรุ ซึ่งมีมากทางภาคใต้และนับวันจะเสื่อมโทรมลงเกิดการเสียหายตามธรรมชาติ ในเรื่องนี้ **ชวลิต อรุณีพัฒน์พงษ์** อดีตผู้อำนวยการกองแผนงาน กรมป่าไม้ ตำแหน่งในขณะนั้น เล่าให้ฟังถึงความเป็นมาของป่าพรุสิรินธรว่า “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระราชนิเวศน์ในเรื่องป่านี้มานานแล้วตั้งแต่เริ่มศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ที่พูดเช่นนี้ก็เพราะในช่วงแรก พระองค์ทรงให้ความสนใจสนพระราชนิเวศน์เกี่ยวกับเรื่องการแปรแผนทีภาพถ่ายดาวเทียมควบคู่กับการทำ Ground Check หรือการสำรวจภาคพื้นดิน ในการแปรภาพนั้นจะมีเรื่องของป่าอยู่ด้วย เคยรับสั่งให้หน่วยงานของกรมป่าไม้ โดยเฉพาะ ดร.ชวลิต นิยมธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านพืชศาสตร์ของกรมป่าไม้ไปสำรวจพืชพันธุ์ไม้ในป่าพรุตั้งแต่เริ่มตั้งศูนย์ฯ

ป่าพรุสิรินธร เริ่มต้นเมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๓๓ ครั้งเสด็จพระราชดำเนิน ไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จังหวัดนราธิวาส เพื่อทอดพระเนตรแปลงสาธิต หรือแปลงป่าพรุจำลอง ซึ่งเราใช้คำว่าแปลงนิทรรศการ ป่าพรุ เพื่อให้คนมาศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์ป่าไม้พรุทั้งหมดภายในศูนย์ฯ ในครั้งนั้นได้ทรงปลูกต้นมะหัง ไว้เป็นที่ระลึกด้วย

ต้นมะหัง เป็นพันธุ์ไม้เบิกนำของป่าพรุ กล่าวคือเป็นไม้เบิกนำหลังจากที่ป่าพรุถูกทำลายในระยะเริ่มต้น พันธุ์ไม้ตัวนี้จะขึ้นก่อนเขาเรียกว่า ไม้เบิกนำเป็นไม้โตเร็วมาก เนื้อไม้เป็นไม้เนื้ออ่อน เพราะว่าเป็นไม้ที่ชอบแสง จึงขึ้นมาก่อน แล้วไม้อื่นก็ขึ้นตาม

ในครั้งนั้นได้มีพระราชกระแสรับสั่งว่าอยากเข้าไปศึกษาป่าพรุจริงๆ ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะที่กรมป่าไม้ทำแค่การจำลอง ซึ่งในวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๓๓ กรมป่าไม้ ได้จัดพื้นที่ป่าพรุโต๊ะแดง (บริเวณที่ตั้งศูนย์สิรินธร) น้อมเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องป่าพรุทั้งหมด และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน กปร. ความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมพัฒนาที่ดิน กรมชลประทาน กรมประมง กรมควบคุมโรคติดต่อ และกรมป่าไม้ ซึ่งได้มีการจัดทำสะพานทางเดินไม้สองท่อนเป็นสะพานเดินเล็กๆ โดยใช้ไม้หลาวชะโอนทำเป็นสะพานเข้าไปในตัวพรุระยะทางประมาณ ๕๐๐ เมตร มีจุดถวายนางประมาณเกือบ

๑๐ จุด แต่ละจุดมีผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านถวายเป็นรายงาน เริ่มตั้งแต่เรื่องดิน โดยก่อนเข้าพื้นที่ป่าพรุ ซึ่งเป็นพื้นที่เสื่อมสภาพถูกทำลายมีวัชพืชขึ้น เราก็เอาพันธุ์ไม้พวกนี้หุ้ลเกล้าฯ ถวายเป็นให้ทอดพระเนตร ก่อนเข้าทำการศึกษารื่องดิน ว่าสภาพดินก่อนเข้าป่าพรุเป็นอย่างไร พอเข้าไปภายในป่าเป็นอย่างไร แตกต่างกันอย่างไรร โครงสร้างของป่าเป็นอย่างไร ลักษณะของโครงสร้างป่ามีอะไรบ้าง เริ่มตั้งแต่ต้นไม้ใหญ่ รวมถึงไม้พุ่ม ไม้พื้นล่าง ให้เป็นระบบนิเวศภายใน ตอนล่างลงมาก็คือเป็นเรื่องของน้ำ และดินพรุ ดินพรุก็ยังคงเป็นซากอินทรีย์ ก่อนออกจากป่า เราก็ถวายเป็นรายงานว่าในพื้นที่เสื่อมโทรมควรพัฒนาอย่างไร พื้นฟูสภาพป่าอย่างไร...

...ณ จุดที่เสด็จพระราชดำเนินนี้ กรมป่าไม้ได้ตั้งศูนย์ฯ เรียกว่า ศูนย์วิจัยศึกษาธรรมชาติป่าพรุ เพื่อให้เป็นศูนย์รวมทางวิชาการทางด้านป่าไม้ ซึ่งสมัยนั้น งานด้านป่าพรุหรือป่าไม้มีการศึกษาน้อยมาก เพราะว่าพื้นที่พรุในประเทศไทยมีแค่ ๔๐๐,๐๐๐ ไร่ เท่านั้นเอง และอยู่ในจังหวัดนราธิวาส ๒๐๐,๐๐๐ ไร่ จึงเป็นผลให้มีการฟื้นฟูป่าพรุ และจากนั้นก็มีรับสั่งกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอสงฯ เกี่ยวกับเรื่องดินเปรี้ยวในพื้นที่พรุว่า ถ้าที่ใดพัฒนาได้ยาก หรือพัฒนาด้วยความลำบากโดยเฉพาะพื้นที่ดินเปรี้ยวให้นำต้นทุหรือโกโก้ หรือพรวด หรือกามูติง *Rhodommyrtus tomentosa* (Aipon) Hassk มาปลูกเป็นไม้พุ่มเล็กๆ เหตุผลเพราะว่ามันขึ้นได้ดีในพื้นที่ดินทราย ดินเปรี้ยว และผลรับประทานได้ไม่ว่าคนหรือสัตว์นำผลมาทำขนมได้ ลูกจะออกสีม่วงๆ ลูกเล็กๆ เท่านั้นวัก้อย ผลจะมีรสหวาน อีกชนิดหนึ่งก็เรื่องของหม้อข้าวหม้อแกงลิง จึงรับสั่งให้ศึกษาชนิดพันธุ์ที่สามารถนำไปปลูกเป็นไม้ประดับได้ แล้วก็นำมาประกอบอาหารได้ด้วย ...”

ป่าพรุสิรินธรผืนนี้ นับเป็นป่าพรุที่มีความอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของประเทศไทย และนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอนุรักษ์และศึกษาสภาพพันธุ์ไม้ไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งด้วย

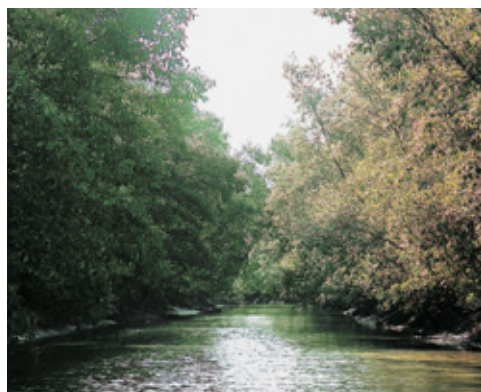

ไม่เพียงแต่ป่าพรุเท่านั้นที่ทรงให้ความสำคัญ ป่าชายเลนเป็นอีกหนึ่งผืนป่าที่ทรงห่วงใยและดูแล ด้วยป่าชายเลนเป็นป่าที่มีความสำคัญสูงสุดในความสัมพันธ์ของระบบนิเวศในธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพสูง ทั้งในสถานะของการเป็นป่าไม้ การเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ตัวอ่อนของสัตว์น้ำ เป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตบริเวณชายฝั่งทะเลนานาชนิด เป็นแหล่งรวมของพันธุ์ไม้นานาชนิด และสัตว์น้ำนานาพันธุ์ สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับท้องทะเลและมหาสมุทร และยังเป็นเสมือนกำแพงที่ป้องกันการพังทลายของฝั่งทะเล และที่ดินบริเวณชายฝั่งจากคลื่น ลมพายุ ตลอดจนจนช่วยกรองมลพิษจากบนบกไม่ให้ลงไปสร้างความเสื่อมโทรมให้กับท้องทะเลอีกด้วย รวมถึงการเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติที่สำคัญแห่งหนึ่ง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลน จึงได้พระราชทานพระราชดำริที่จะพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนของไทย อันเป็นที่มาของโครงการตามพระราชดำรินานัปการที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูป่าและสิ่งแวดล้อม ดังเช่น สวนป่าชายเลนทุลกระหม่อม จังหวัดสมุทรสงคราม และอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ค่ายพระรามหก อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

จากป่าเสื่อมโทรมสู่ป่าสมบูรณ์ ...จากไร้ชีวิต สู่การคืนชีวิตให้ธรรมชาติ วันนี้อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรฟื้นคืนสู่การเป็นป่าสมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัย และขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำนานาพันธุ์ อีกทั้งยังเป็นที่อยู่อาศัยของนกกว่า ๑๐๐ ชนิด ทั้งนกประจำถิ่นและนกจากถิ่นอื่น อีกทั้งยังเป็นแหล่งศึกษาวิจัยป่าชายเลน และการฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ด้วยพระบารมีและความเอาพระทัยใส่ในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้สรรพชีวิตคืนกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

คนไทยนับว่าโชคดียิ่งนักที่เราไม่ได้มีเพียงแต่พระเจ้าแผ่นดินและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐเท่านั้น แต่เรายังมี “สมเด็จพระเจ้าฟ้า” ผู้ที่ทรงดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถ และสมเด็จพระบรมราชชนนี ด้วยทรงรับเอาทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์มาเป็นของพระองค์เอง

ไม่มีความทุกข์ใดที่ทรงสดับรับฟังแล้วจะเลยผ่าน ...แต่ทรงใส่พระราชหฤทัยในทุกเรื่องราวที่ได้ทรงรับรู้ ก่อให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มากมายจนมิอาจพรรณนาได้หมดทุกโครงการล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ เพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย

ด้วยความซาบซึ้งและประทับใจเป็นล้นพ้น

ด้วยพระราชอัธยาศัยที่อ่อนโยน เป็นกันเอง และน้ำพระราชหฤทัยที่โอบอ้อมอารี พร้อมต่อการให้ความช่วยเหลือ “เพื่อนมนุษย์” ทุกรูปทุกนาม โดยมีได้ถือพระองค์ ทำให้ทุกคนที่มีโอกาสได้ทำงานถวายอย่างใกล้ชิด ได้สนองงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือได้ร่วมกิจกรรมในงานส่วนพระองค์ ตลอดจนราษฎรที่มีโอกาสได้ เข้าเฝ้าฯ ไม่ว่าจะเนื่องในโอกาสใดก็ตาม มีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย เกิดขวัญ กำลังใจ และพร้อมที่จะทุ่มเทศักยภาพ ความรู้ ความสามารถ ทำงานสนองพระราชดำริอย่างมีรู้ เหน็ดเหน้อย โดยไม่ลังเล และไม่กังวลต่ออุปสรรคใดๆ จะมีก็แต่เพียงความปิติยินดี ความปลาบปลื้มที่ได้มีโอกาสทำงานสนองพระราชดำริ หรือเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แม้อาจจะเพียงครั้งเดียวในชีวิต แต่ก็ได้นำ มาซึ่งความประทับใจเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้ ยากที่จะสะท้อนออกมาเป็นคำพูด หรือ ภาษาหนังสือ ให้ครอบคลุมความรู้สึกอันแท้จริงของแต่ละคนได้

บันทึกความประทับใจในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บรรทัดต่อบรรทัดต่อไปนี้ จึงสะท้อนสำนึกแห่งความจงรักภักดีได้เพียงเศษเสี้ยวเท่านั้น

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ ดันติศิริินทร์ ผู้ทำงานสนองพระราชดำริในโครงการด้านโภชนาการ มีความประทับใจอย่างมาก ในพระเมตตากรุณาที่สูงส่ง

“...ซึ่งก็เชื่อมโยงตั้งแต่พระองค์ท่านยังทรงพระเยาว์ อยู่ในช่วงประมาณ ๗-๘ พระชันษา พระองค์ได้โดยเสด็จฯ ไปกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และมีพระเมตตาที่จะช่วยเหลือเด็ก และประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล ยากไร้ ไปจนถึงชายแดน เพื่อให้มีภาวะโภชนาการและสุขภาพที่ดี และเมื่อเจริญพระชันษาขึ้น ก็ได้ทรงดำเนินโครงการนั้นดังที่ทรงตั้งพระทัยไว้อย่างจริงจัง จนได้ผล และทรงเป็นอัครโอรสทางด้านนี้ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง”

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ฯ ได้เห็นพระคุณลักษณะเด่นที่หาได้ยากในสังคมไทย จึงเกิดความประทับใจที่

“...พระองค์ทรงมีความสนพระทัยที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในทุกๆ อย่าง โดยจะทรงบันทึกไว้ตลอด แล้วก็ทรงมีหลักการที่จะนำวิชาความรู้ไปสู่การปฏิบัติ โดยทรงพัฒนางานด้วยวิชาการ จึงโปรดให้มีการจัดการสัมมนาพิเศษถวายเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเรื่องนี้เป็นคุณลักษณะที่เด่นมากๆ ที่จะจับงานด้านใดด้านหนึ่ง หรือ

หลายๆ ด้าน เป็นการจับอย่างลึกๆ เรียนรู้ให้ลึกซึ้ง แล้วก็นำไปสู่การปฏิบัติ โดยสนับสนุนให้คนมีส่วนร่วมในการทำงาน นับเป็นตัวอย่างที่หาได้ยากในสังคมไทย”

ซึ่งทำให้พระองค์ต้องทรงงานหนัก แต่ก็ไม่ทรงท้อกลับทรงติดตามงานอย่างต่อเนื่อง

“มีตัวอย่างหลายๆ อย่างคือเมื่อพระองค์มีพระราชดำริให้ทำ จะทรงติดตามอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งปรากฏผล โดยไม่ย่อท้อ บางโครงการ บางเรื่อง โดยเฉพาะโภชนาการไม่สามารถทำเสร็จได้ภายใน ๑-๒ ปี เช่น หลังจากที่ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามชายแดนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑ พอผ่านมา พ.ศ. ๒๕๓๕, ๒๕๓๖ และ ๒๕๓๗ ได้มีข้อมูลชัดเจน เพราะพระองค์ท่านทรงทราบเลยว่านักเรียน ช่วงโรงเรียนเปิดเทอม จะมีภาวะขาดสารอาหารมาก น้ำหนัก ส่วนสูง ต่ำกว่าเกณฑ์มาก พออยู่โรงเรียนที่มีโครงการอาหารกลางวัน จำนวนเด็กที่ขาดสารอาหารจะลดลง พอปิดเทอมก็กลับไปขาดสารอาหารใหม่ จึงมีพระราชดำริให้จัดโครงการในช่วงปิดภาคการศึกษา เด็กจะได้ไม่ไปขาดสารอาหารที่บ้านอีก ถ้าพระองค์ท่านไม่ทรงติดตามงานไม่สนพระทัยที่จะศึกษาก็จะไม่ทรงเข้าพระทัย พวกเราก็ได้เรียนรู้จากพระองค์ท่านด้วย”

นี่คือน้ำพระราชหฤทัยของพระองค์ ทรงเอาพระทัยใส่เด็กๆ และพระราชทานความช่วยเหลือไปพร้อมด้วย ศาสตราจารย์นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ฯ จึงมีความประทับใจในความริเริ่มโครงการต่างๆ ของพระองค์

“...คือ พระองค์ท่านทรงสามารถทำโครงการใหญ่ๆ ได้ทั้งนั้น แต่เพราะพระองค์ท่านมีคุณลักษณะพิเศษก็คือว่า จะทรงริเริ่มโครงการแบบเล็กๆ เพื่อเรียนรู้ เมื่อประสบความสำเร็จ ก็ค่อยขยาย ซึ่งอันนี้จะเป็นตัวอย่างที่ดี ต่างจากแนวคิดทั่วไป ต้องทำงานใหญ่ๆ ซึ่งพระองค์ท่านวาดภาพ เห็นภาพระยะไกล เช่น โครงการเกษตรอาหารกลางวัน ทรงทดลองทำ แล้วก็ขยายผล ทำให้ทำงานไม่พลาด ทำให้ได้งานดี และได้เรียนรู้ไปด้วย เป็นตัวอย่างที่ดี คือ เมื่อจะทำโครงการอะไรก็แล้วแต่คิดการใหญ่ได้ แต่ทำโครงการเล็กๆ ก่อน เพื่อเรียนรู้แล้วค่อยขยายในภายหลัง”

และเมื่อโปรดให้ใครมาร่วมงานก็ไม่เป็นที่กังวลใจเลย เพราะ

“...พระองค์ท่านมีความไม่ถือพระองค์ ใครที่ใกล้ชิดเวลาทำงานกับพระองค์ จะไม่เกร็ง และจะมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ทำงานถวายพระองค์ท่าน มีความรู้สึกที่จะทุ่มเททำงานถวายอย่างเต็มที่ กอปรกับพระองค์ท่านมีพระอารมณ์ขันตลอดเวลา ทรงเล่าประสบการณ์ได้อย่างสนุกสนาน ก็ทำให้ทุกคนมีความประทับใจเป็นอย่างมาก

แม้กระทั่งประชาชนก็มีความประทับใจพระองค์ท่าน จะเป็นประชาชนที่ลาว หรือที่ชนบทก็ตาม ...จากการที่ไม่ถือพระองค์ จึงทรงสร้างความประทับใจได้อย่างมาก และที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ ทรงใช้ทุกช่วงเวลาให้เป็นประโยชน์ ...”

ความมีน้ำพระราชนุหุทัยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่แม่ไพศาล ครอบคลุมโดยมีมีประมาณ นับตั้งแต่ผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ไปจนถึงผู้ที่อยู่ในท้องถื่นทุรกันดาร ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ยังความซาบซึ้งใจอย่างถ้วนทั่ว ดังประสบการณ์ครั้งหนึ่งของศาสตราจารย์ **เกียรติคุณ แพทย์หญิง คุณสาคร ธนมิตร**

“...การที่เรามีโอกาสได้รับใช้อย่างใกล้ชิด ยิ่งทำให้เรามีความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่านเป็นอย่างมาก เนื่องจากการที่ได้ไปสัมผัสพระราชอัธยาศัยที่งดงาม น้ำพระทัยที่เอื้ออาทรกับบุคคลทั่วไป...ที่ประทับใจมาก ครั้งหนึ่งพระองค์ท่านไปเปิดงานของสมาคมโภชนาการ คืองานประชุมวิชาการใหญ่ พระองค์ท่านเสด็จฯ ขึ้นไปบนเวทีและมีพระราชดำรัสเปิดการประชุม ในครั้งนั้น แม้ว่าพวกเราทางสถาบันไม่ได้เป็นกรรมการสมาคมโภชนาการ ก็มีสวนได้เข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด ...พอพระองค์ท่านทรงเปิดประชุมเสร็จ ก็เสด็จฯ ลงมาและทรงพระดำเนินเข้ามาทักทายพวกสมาคมฯ ...อย่างหนึ่งคือทรงมีพระอารมณ์ขัน จะทรงเล่าเรื่องสนุกๆ ทำให้เราปลื้มไปนาน สิ่งนี้เกิดขึ้นเรื่อยๆ ...และอีกสิ่งหนึ่งที่ปลื้มไม่ได้ เป็นความปลื้มปิติในชีวิตและเป็นเกียรติอย่างยิ่ง คือ เมื่อวันเกิดครบรอบ ๖ รอบ ทางสถาบันฯ เขาจัดวันเกิดให้ ตอนนั้นพระองค์ท่านเสด็จฯ ไปต่างประเทศ แต่ก็ทรงพระเมตตาพระราชทานช่อดอกไม้และการดอวยพร พร้อมเซอร์ ๑ ตะกร้า โดยโปรดให้ท่านผู้หญิงสง่า คุณหญิงอารยา นำมา เป็นความปลื้มปิติ และเป็นที่ประทับใจในน้ำพระทัยของพระองค์ท่าน”

อีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นที่ประทับใจศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง คุณสาครฯ มาก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท่านผู้หญิงสง่า

“...เวลาพระองค์ท่านเสด็จฯ มา จะมีผู้ติดตามเสด็จ ประมาณ ๗-๘ คน แล้วก็มีท่านผู้หญิงสง่า อยู่ด้วย ซึ่งเราให้ท่านผู้หญิงสง่า เป็นหัวหน้าชั้น แต่ขณะนี้ท่านสูงอายุมามากแล้วก็ได้ไม่ได้ตามเสด็จ ตอนที่เสด็จฯ พระองค์ท่านมักจะเสด็จฯ ในช่วงเดือนมกราคม

ซึ่งเป็นช่วงปีใหม่ เพราะฉะนั้นก่อนเสด็จฯ กลับจะทรงเลี้ยงอาหารว่าง พระองค์ท่านจะทรงบรรยายบ้าง บางครั้ง สักวา กลอน ...รู้สี่ก็จะเป็น พ.ศ. ๒๕๓๗ ที่ท่านผู้หญิงสง่าจะขับร้องเพลงที่พระองค์ท่านก็ทรงขับร้องได้ไพเราะมาก พวกเราได้ขอให้ท่านผู้หญิงสง่าร้องเพลงอวยพรถวาย ยังจำได้ดี คือตัวเองประทับใจมาก เพราะรู้สี่ที่ว่าเนื้อร้องเพลงนี้พระองค์ท่านโปรด และที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง คือ โปรดมาตั้งแต่ ๑-๒ พระชันษาเท่านั้น เพราะเพลงนี้เป็นเพลงที่ท่านผู้หญิงร้องกล่อมพระองค์ท่าน...”

นอกจากนั้น ยังมีเรื่องความประทับใจกับภาพข่าวในพระราชสำนักที่ได้เห็นการแสดงความรักภักดีของประชาชนต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่สัมผัสได้จากสวนลี้ก ซึ่งคงเกิดจากการที่พระองค์ ทรงให้ความห่วงใยประชาชนมากนั่นเอง ตรงนี้เป็นจุดสำคัญที่สุดที่สร้างความประทับใจให้ พลตำรวจโท สาริรักษ์ ปัญญา อดีตผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

“...ความประทับใจพระองค์ท่านมีมากที่สุด และในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะความห่วงใยในประชาชน”

ทางด้านครูตำรวจตระเวนชายแดน ต่างก็มีความซาบซึ้งประทับใจในความมีน้ำพระทัยของพระองค์

สิบตำรวจโท สุวิทย์ เทวบุรี แสดงถึงความประทับใจต่อการที่ได้ทำงานสนองโครงการของพระองค์

“ผมมีความประทับใจที่ได้ทำงานตอบสนองทั้ง ๘ โครงการ เพราะพระองค์ท่านมีพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับเยาวชน และตำรวจตระเวนชายแดน ในถิ่นทุรกันดาร โครงการที่กล่าวถึงมีโครงการส่งเสริมสุขภาพและการศึกษา โครงการสหกรณ์ในโรงเรียน โครงการฝึกอาชีพ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโครงการอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น”

ด้าน **สิบตำรวจตรี จันทิมา พวงศรี** ก็รู้สึกปลื้มปีติมาก

“คิดว่านักเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทุกคนมีความยินดีและดีใจ ที่พระองค์ท่านได้พระราชทานหลายสิ่งหลายอย่างให้ พระองค์ท่านได้ช่วยเหลือในด้านต่างๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ ยังทรงดูแลในเรื่องการศึกษาอีกด้วย”

จำลอง สมิทธิ ซึ่งได้รับรางวัลครูนักพัฒนาดีเด่นจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นตัวแทนครูตำรวจตระเวนชายแดนอีกคนหนึ่ง ที่สำคัญในพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และซาบซึ้งในความห่วงใยที่ทรงมีให้กับคณะครูและนักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดย

เฉพาะการที่ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ช่วยเหลือการศึกษาให้แก่บุตรของครูตำรวจตระเวนชายแดน รวมถึงตัวครูด้วย

“พระองค์ท่านทรงห่วงใยครู ตชด. มาก ทรงให้ความรัก และพระราชทานสิ่งต่าง ๆ ให้กับครู ตชด. ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ท่านเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียน ตชด. โดยตลอด ดีใจครับที่พระองค์ท่านได้พระราชทานเลี้ยงให้กับครูทุกปี จากการที่เราได้ปฏิบัติหน้าที่รับใช้งานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์ท่าน ก็สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่เปรียบมิได้ เมื่อพระองค์ท่านเสด็จฯ มา ก็ได้ถวายงานอย่างใกล้ชิด และได้รับพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ ...พระองค์ทรงห่วงใยว่าพื้นที่ตรงนี้เป็นแนวชายแดน ดังนั้น จึงมีพระราชดำริว่า แม้จะไม่ใช่เด็กประเทศเรา เป็นประเทศอื่นเราก็ควรสอนภาษาไทยให้ จึงมีการรับเด็กเข้ามา เป็นกระเหรี่ยง มอญ พม่า ที่อยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน

มีอยู่หลายชาติ พระองค์ท่านรับสั่งว่า ครูน่าจะสอนพื้นฐานให้ชาวบ้าน ซึ่งครู ตชด. ก็ได้ดำเนินการตามพระราชประสงค์”

คนเรานั้น ความงามใดคงไม่เลิศล้ำยิ่งไปกว่าการมีหัวใจที่งดงามไปด้วยคุณธรรมจากรับสั่งและแนวปฏิบัติที่พระราชทานแก่ ตชด. เป็นพระกรุณาที่จะให้ช่วยเหลือเด็กซึ่งอยู่ตามแนวชายแดน โดยไม่ต้องกังวลใจว่าจะเป็นคนชาติใดนั่น เป็นความชัดเจนมากกว่า พระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณ เหนือกว่าคำว่า “มนุษยธรรม”

มิใช่เพียงเด็กไทย หรือเด็ก “ชายขอบ” เท่านั้น หากแต่สายธารแห่งเมตตาธรรมได้หลั่งรินไปถึงผู้ทุกข์ยาก ผู้เดือดร้อน และเพื่อนมนุษย์ทุกหนทุกแห่ง โดยมีปริมาณและก่อเกิดเป็นความประทับใจแก่ รองศาสตราจารย์ เอมอร วสันตวิสุทธิ อย่างมาก ดังเช่นในคราวที่ได้ตามเสด็จฯ ไปยังประเทศเนปาล

“...เคยตามเสด็จฯ พระองค์ท่านไปที่เนปาล ทอดพระเนตรเกี่ยวกับโครงการเสริมสร้างสารอาหารให้หญิงตั้งครรภ์ ทรงถามว่าทำอะไรบ้าง ที่ประทับใจคือ เขาพาไปที่หมู่บ้าน พระองค์ท่านก็ทรงถามชาวบ้าน คือ ถามผ่านล่าม เหมือนพระองค์ทรงเป็นนักวิจัย พระองค์ท่านทรงสนพระทัย ว่าเขาอยู่กันอย่างไร ลักษณะของบ้านเป็นอย่างไร แล้วก็ขอเขาดูครัว ดูว่าเขาเก็บอาหารอย่างไร นักวิจัยที่มหาวิทยาลัยนั้นยังคิดว่า

พระองค์ท่านละเอียดมาก เวลาภายใน ๕-๑๐ นาที ทรงได้ข้อมูลค่อนข้างมาก ทรงได้ถามถึงจำนวนบุตร ดูเรื่องการเลี้ยงดู ลักษณะของบ้าน ดูในเรื่องของการเก็บอาหารว่าเป็นระเบียบดีไหม ความสะอาดเป็นอย่างไร.. แล้วพระองค์ท่านทรงเล่าพระราชทานว่า ทรงฝึกการหาข้อมูล โดยทรงใช้ระยะเวลาอันสั้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทรงได้ฝึกฝนมาจากการที่พระองค์ได้ตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ...”

“ตรงนี้ก็เป็นที่ผู้ตามเสด็จที่เนปาล รวมทั้งนักวิจัยมหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ มีความประทับใจมาก พระองค์ทรงสนพระทัยในเวลาที่ได้เห็นกิจกรรมหรือได้พูดคุยกับกลุ่มสตรีที่ช่วยเป็นอาสาสมัครของโครงการฯ นับว่าพระองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีมาก ...”

ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ก็เช่นกัน รองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภูมิ มีความประทับใจในพระเมตตาของพระองค์มาก

“จริงๆ แล้วปัญหาที่ลาว เราไม่ได้ดูในเรื่องการเรียนการสอน เราดูสุขภาพทั่วไป เขามีปัญหาเยอะ ซึ่งคนไม่เป็นหมอยังดูออกว่าเขาเป็นโรคอะไร คือ ทำจะบวม เป็น

โรคเหน็บชา โรคผิวหนัง พระองค์ท่านก็พระราชทานเรือนนอน ในขณะเดียวกัน เราก็ไปให้ความสำคัญในเรื่องภาวะโภชนาการสุขภาพอนามัย นอกจากนั้น ยังได้พระราชทานเกลือไอโอดีนให้ด้วย ที่เราเห็นชัด ซึ่งขณะนั้นจะมีคนหมอไป จำนวน ๓ ท่าน คือ คุณหมอไกรสิทธิ์ คุณหมอลือชาฯ และคุณหมอสาคระ เจ้าหน้าที่ที่ไปด้วย ก็เลยทำตัวเป็นหมอไปด้วย ตรวจทั่วไปว่าใครพบโรคอะไรในลักษณะที่เราเข้าไปเราจะไปปรับปรุงการกินอยู่ก่อน จะมีในเรื่องเมนูอาหารเพราะเป็นโรงเรียนเลี้ยงเด็กกำพร้า ฉะนั้นเราต้องดูแลเมนูอาหารทั้ง ๓ มื้อ พระองค์ยังได้พระราชทานเครื่องใช้ในครัว พระราชทานหมูหมยชานไก่ ปลา ไปให้เลี้ยง ทำเหมือนเกษตรครบวงจร ให้เขามีพอกอยู่พอกกิน และไปตรวจสุขภาพปรับปรุงระบบน้ำ เนื่องจากเขาขาดแคลนเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ และที่ฟังแล้วน่าจะท้อใจคือเขาใช้เกลือไอโอดีนอย่างคุ้มค่ามาก เขาจะผสมเกลือไอโอดีนกับเกลือธรรมดา นอกจากนี้ พระองค์ยังได้พระราชทานหนังสือไปให้ และพระราชทานความรู้ในด้านโภชนาการให้กับเจ้าหน้าที่ของลาว เพื่อให้เขานำไปใช้แก้ปัญหาของเขาเองด้วย ปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้ (โครงการหลัก ๖๗ ที่ สปป.ลาว) นี้ได้กลายเป็นโรงเรียนชั้นหนึ่งของ สปป.ลาว แล้ว”

ในคณะที่ตามเสด็จ ช่วยแก้ไขปัญหาด้านโภชนาการของเด็กที่ สปป.ลาว นั้น นายคมจักร พิชัยธรงค์สงคราม จากกรมปศุสัตว์ เป็นคนหนึ่งในคณะที่ได้ไปเห็นภาพที่ก่อให้เกิดความประทับใจอย่างยิ่ง

“...ผมประทับใจมากๆ เลย คือไปที่ลาว เข้าไปตามงานในหมู่บ้าน ได้พบว่าเขานำพระฉายาลักษณ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ติดไว้ ผมถามว่าติดทำไม เขาบอกว่าติดไว้บูชา ซึ่งแสดงว่าคนลาวรักพระองค์ท่านมาก ผมว่าเหนือสิ่งอื่น

ใดคือพระองค์ท่านทรงทำทุกอย่างด้วย “ใจ” พระองค์ท่านทรงปรารถนาดี ทั้งทรงช่วย
เขาจริงๆ เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้...

พระองค์ทรงไปสอนให้เขาคิดเป็น ให้เข้าใจในสิ่งที่สอนหรือการกระทำ ทำให้ทุก
คนมีความสุขที่ได้ทำงานรับใช้พระองค์ท่าน”

อีกบุคคลหนึ่งที่ได้ทำงานถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ คือ **นายอุดม เดชมณี** จึงได้เห็นการทรงงานที่มีคุณภาพสูงยิ่ง
และมีได้แตกต่างไปจากสมเด็จพระบรมชนกนาถเลย ทำให้ประทับใจอย่างมาก กล่าวคือ

“...ในการทรงงาน พระองค์ท่านจะทรงวิเคราะห์ ทดลอง ...เพื่อที่จะให้งานต่างๆ
หรือกิจกรรมถูกต้องเหมาะสมและเป็นประโยชน์จริงๆ คือไม่ให้ลองผิด ลองถูก จะต้อง
ให้งานนั้นๆ ผ่านการศึกษามาโดยตรง และพระองค์ท่านทรงพระปรีชาสามารถมาก ใน
โลกนี้หายากมาก เพราะพระองค์ท่านจะทรงเป็น “นัก” ทุก “นัก” ทรงมีความเป็นบุคคล
ผู้วิเศษ...”

“...พระองค์ทรงสนพระทัยที่จะแก้ไขปัญหาที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดาร
ได้มีชีวิตที่ดี เหมือนกับคนในเมือง เนื่องจากพระองค์ท่านทรงเล็งเห็นว่าประชาชนเหล่านั้น
แม้แต่เด็ก โอกาสที่จะเจริญก้าวหน้ามีคุณภาพชีวิตที่ดีค่อนข้างยาก ที่ทรงทราบดีเพราะ

ในขณะที่พระองค์ท่านตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถไปในพื้นที่ต่างๆ ทั่วไป ทรงสังเกตเห็นว่าสิ่งต่างๆ จะต้องได้รับความช่วยเหลือ ถ้าไม่มีใครที่จะริเริ่มช่วยเหลือก็ลำบาก เป็นเรื่องที่น่าประทับใจพวกเรา โดยเฉพาะผมเอง เราเป็นผู้ที่จะช่วยเหลือเกษตรกรในท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะทุรกันดารหรือไม่ ทุรกันดาร เขาเห็นว่าการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมในอดีตนั้น การช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐค่อนข้างน้อย เกษตรกรใช้ความชำนาญพื้นฐานเดิมของพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มาประกอบอาชีพทั้งสิ้น แต่หลังจากมีหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมวิชาการในด้านการเกษตรตามที่ได้พระราชทาน ก็ช่วยให้เกษตรกรได้มีโอกาสมากขึ้น โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์ ที่ทรงเห็นความสำคัญ ...ในช่วงที่ได้เข้าไปถวายงานเมื่อจบใหม่ๆ จากมหาวิทยาลัย เรามีอุดมการณ์ มีแนวคิด แนวทาง พอได้มาถวายงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ก็มีรับสั่งในเรื่องนี้ว่า เป็นเรื่องสำคัญที่จะบันดาลให้การเกษตรไทยมีความก้าวหน้า... รับสั่งว่าเกษตรกรขาดน้ำก็เหมือนกับขาดทรัพย์สินสำคัญเพราะน้ำเป็นบ่อเกิดสำคัญแห่งชีวิต และมีความสำคัญยิ่งต่อการเจริญเติบโตของพืชพรรณธัญญาหารของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ด้วย ตั้งแต่นั้น ก็ประทับใจมาตลอด”

และในฐานะผู้ทำงานถวายเป็นบุญ ทุกคนสามารถทำได้สบายๆ

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระองค์ง่ายมาก เช่น เวลาเสด็จพระราชดำเนินตามป่า ตามเขา เสด็จฯ ในที่สูง ใต้เนิน อะไรต่างๆ แม้เมื่อมีพระชนมายุขนาดนี้แล้วก็น่าจะทรงเหนื่อย แต่ด้วยขัตติยะมานะ อยากรู้อยากเห็น สำเร็จ พระองค์ท่านจะทรงลุยไปทุกภาค และทอดพระเนตรด้วยพระองค์เอง และทรงเป็นกำลังใจของประชาชน ใครถวายเป็นบุญกับพระองค์ท่านก็สบายใจ พระองค์ท่านทรงอุทิศหาวิธีอย่างเต็มที่ และทรงเป็นห่วงข้าราชการที่ตามเสด็จ หลายครั้งที่ตามเสด็จ โดยเฮลิคอปเตอร์ บางครั้งเจอสภาพแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ เช่นที่ จังหวัดระนอง คือเฮลิคอปเตอร์ของผมเป็นเครื่องสุดท้าย เป็นเส้นทางที่ไม่มีเรดาร์ ก็บินตามเครื่องแรกที่มีเรดาร์ คือ เครื่องพระที่นั่ง ถ้าเราพลาดเราก็บินเข้าพม่าเลย แต่พระองค์ก็ให้รอเพื่อมิให้เครื่องที่เรานั่งรีบบิน และพระองค์ท่านทรงเป็นห่วงอยู่ตลอดเวลา และเวลาเสด็จฯ ลงจะทอดพระเนตรว่าใครเป็นอย่างไรบ้าง ทรงเป็นห่วง และเวลาตามเสด็จ ไม่เคยเห็นพระพักตร์ของพระองค์บั้งตึง บางทีเวลาตามเสด็จ บางโรงเรียนก็ทำงานแบบฝึกหัดหรือหน้าแปลงฝึกยังมีถุงดำอยู่เลย บางครั้งถอนขึ้นมาแล้วกราบบังคมทูลว่ารากรมั่นเน่า พระองค์ท่านก็รับสั่งว่า ถ้าเราไม่มาประชาชนก็ไม่ได้เห็น ถึงแม้ว่าเราจะปลูกไว้รากรมั่นจะเน่าจะเสีย แต่ประชาชนก็เห็นมีการดำเนินการอย่างถูกต้อง คนถวายเป็นบุญก็สบายใจ”

นายชวลิต อรุณพัฒน์พงษ์ อดีตผู้อำนวยการกองแผนงานและสารนิเทศ กรมป่าไม้ มีโอกาสได้ตามเสด็จ และทำงานถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จากการทำงานมาเกือบ ๒๐ ปีแล้ว มีความประทับใจที่พระองค์ทรงสนพระทัยเรื่องป่า

“...โดยเฉพาะป่าพรุ ดูได้จากการที่พระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยม และทอดพระเนตรงานป่าไม้ และทรงติดตามงานอย่างต่อเนื่อง เป็นเรื่องที่กรมป่าไม้ ซาบซึ้งมาก อีกประการหนึ่ง ไม่ว่าพระองค์จะเสด็จฯ ไปไหน ทุกครั้งจะทรงจดบันทึกไว้ ทุกจุดที่เสด็จฯ ไป หรือที่มีการถวายรายงาน ฉะนั้น เมื่อมีผู้ถวายรายงาน พระองค์ท่านก็จะจดและทรงจำแม่น โดยเฉพาะเรื่องที่เคยมีพระราชดำริไว้ จะทรงถามอยู่เสมอ โดยเฉพาะพันธุ์ไม้ป่าพรุ และที่นำความสบายใจมาให้ที่สุด คือ การรับเสด็จ ค่อนข้างจะเรียบง่าย ทรงเยี่ยมพระสรวลกับผู้ถวายรายงาน ทำให้ผู้ที่ถวายรายงานไม่ตื่นเต้น เป็น การผ่อนคลาย และบางครั้งมีการหยอกล้อทำให้การตามเสด็จ มีความครื้นเครง ...เป็น ความประทับใจ และสนุกที่ได้ถวายงานพระองค์ท่าน”

แผ่นดินนี้แม้คนรักป่าจะมีอยู่มีใช้น้อย แต่คนที่จ้องจะทำลายป่าเพื่อผลประโยชน์ ส่วนตนก็มีมากเช่นกัน ทำให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ต้อง ทรงเหน็ดเหนื่อยกับความพยายามที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่เป็นป่าไม้และป่า ชายเลนไว้ให้ได้ โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาฯ จังหวัดราชบุรี เป็นหนึ่งในโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า และผู้แทน ๔ คน จากโครงการอุทยานแห่งนี้ ต่างก็มีความภาคภูมิใจและประทับใจ กับการที่ได้มีโอกาสสนองงานตามพระราชดำริ

นายตำรวจ โพธิ์ประสิทธิ์ นักวิชาการป่าไม้ เป็นหนึ่งในจำนวนประชาชนบนแผ่นดินที่เฝ้าติดตามพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีด้วยความซาบซึ้งในความเสียสละของพระองค์

“สิ่งที่ผมประทับใจในพระองค์ท่านคือ พระองค์ท่านทรงเสียสละ โดยเฉพาะในเรื่องของป่าไม้ พระองค์ทรงเห็นแล้วว่า ถ้ามีป่าที่ดี ประเทศของเราก็คงจะไปรอด เพราะเป็นที่รู้กันว่า ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีอาชีพทางการเกษตร ถ้าไม่มีป่าก็จะเสียดุลธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อในเรื่องของแหล่งน้ำ และสภาพอีกหลายอย่าง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของเกษตรกรในการทำการเกษตร”

ทางด้าน **นายวัลลภ พิสุทธิพิเชษฐ์** นอกจากจะประทับใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูธรรมชาติแล้ว ยังประทับใจในความเรียบง่ายของพระองค์ด้วย

“...การฟื้นฟูตามแนวพระราชดำริช่วยได้ ส่งผลถึงราษฎรในพื้นที่ เพราะเมื่อสภาพแวดล้อมดี ก็เอื้อต่อการเกษตร ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรก็จะดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประทับใจในโครงการแห่งนี้ ในส่วนของพระองค์ท่านที่ประทับใจมากๆ คือ ทรงเรียบง่าย ทรงให้ความเป็นกันเอง ทรงคุ้นเคยกับราษฎรในพื้นที่ ไม่ได้ถือพระองค์

เห็นภาพที่ปรากฏทางโทรทัศน์คราวใด ก็รู้สึกประทับใจ โดยเฉพาะการที่เสด็จฯ ไปทุกที่ไม่ว่าจะทุรกันดารเพียงใด”

ร้อยโท ดิเรก มุขโต หนึ่งในชุดปฏิบัติการ กองพลพัฒนาที่ ๑ โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยา จังหวัดราชบุรี ประทับใจในความเสียสละในการทรงงานให้แก่ราษฎรของพระองค์

“ผมมีความภาคภูมิใจที่ได้มารับใช้พระองค์ท่าน ในพื้นที่โครงการ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งการทำงานนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของกองพลพัฒนาที่ ๑ ผมได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถ และได้เห็นว่าโครงการนี้ พัฒนาให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี เนื่องจากงานที่เข้ามาทำในพื้นที่ จะต้องใช้คนในพื้นที่เป็นแรงงาน ทำให้คนมีงานทำ มีความอยู่ดีกินดีเพิ่มขึ้น ประการสำคัญคือไม่ให้คนเหล่านั้นเข้าไปบุกรุกทำลายป่า เห็นผลได้ชัด ... ในส่วนของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผมคิดว่า พระองค์ท่าน ทรงเสียสละอย่างมากในการทำงานให้ประชาชน”

นายทองเต็ม ทูรินดิวิริยะ ซึ่งอยู่ในบริเวณโครงการอุทยานธรรมชาติวิทยา จังหวัดราชบุรี เช่นกัน มีความประทับใจกับการได้มีโอกาสรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพราะถือเป็นมงคลชีวิต

“มีอยู่ครั้งหนึ่ง พระองค์ท่านเสด็จฯ มาที่บ้านบ่อหวี ขณะนั้นผมเป็น อบต. ของหมู่ ๔ ผมก็ยืนรับเสด็จ มีโอกาสได้เห็นพระองค์ท่านใกล้ๆ ผมบรรยายไม่ถูก มันเป็นเรื่องของสิ่งที่ดีงาม เป็นมงคลของชีวิต...ผมรู้สึกปลาบปลื้มในพระราชจริยวัตรของพระองค์ท่าน จากการที่ได้เห็นภาพข่าวจากโทรทัศน์ พระองค์ท่านคงจะเหน็ดเหนื่อยคล้ายๆ กับว่า

เวลาที่เป็นส่วนพระองค์คงไม่มี สิ่งที่ทรงบำเพ็ญก็เพื่อประโยชน์ของประชาชนของพระองค์ โครงการที่มีพระราชดำริให้จัดทำขึ้น มีประโยชน์ต่อประชาชนอย่างมหาศาล ถ้าไม่มีโครงการของพระองค์ ทรัพยากรที่นี้คงหายไปเรื่อยๆ...”

ผู้ที่อยู่ในพื้นที่อย่างผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก็มีโอกาสนี้จะได้เข้าเฝ้าฯ และทำงานถวายอย่างใกล้ชิด เช่น นางรอกิเยาะ บินมะยะเก๊ะ ซึ่งประจำอยู่ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกัญญ เธอประทับใจกับความที่ไม่ทรงถือพระองค์และทรงเป็นกันเอง

“ภูมิใจและประทับใจที่พระองค์ท่านเสด็จฯ มาเยี่ยม และไม่ทรงทอดทิ้งเรา ตอนนั้นไปเข้าเฝ้าฯ พระองค์ท่านที่มณฑลดา พระองค์ท่านก็รับสั่งถามว่า “อยู่ที่กัญญูใช่ไหม” และรับสั่งต่อว่าเคยไปมาเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว พระองค์ยังทรงจำได้ ทำให้พวกเราภูมิใจมากที่พระองค์ไม่เคยลืมพวกเรา”

ครูผู้ดูแลเด็กบ้านเขาตันหยง ก็มีโอกาสนี้ได้เข้าเฝ้าฯ และได้ฟังรับสั่งที่เต็มไปด้วยพระเมตตาเช่นกัน

“มีความประทับใจมาก และดีใจที่ได้มาอยู่ที่นี่ พระองค์ได้ทรงสร้างศูนย์ให้กับหมู่บ้าน ซึ่งผู้ปกครองเด็กก็ดีใจ ที่ลูกหลานของเขาได้มาอยู่ในที่สุขสบาย และสิ่งที่ภูมิใจที่สุด คือ รับสั่งของพระองค์ที่ว่า “เป็นยังไงบ้าง ดูแลเด็กเหนื่อยไหม ค่าตอบแทนพอไหม” ตอนนั้นน้ำตาไหลเลยที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดและมีรับสั่งด้วย”

นางสาวนุรตัสนิม มามะ เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์เด็กเล็ก ค่ายสิรินธร จังหวัดปัตตานี มีพระองค์เป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน

“ประทับใจพระองค์ท่านหลายอย่าง พอจบมาก็มาทำงานที่นี่เลย ซึ่งบางทีเราก็ออกไปทำงาน เพราะเวลาทำงานเราต้องไปคนเดียว ซีมอเตอร์ไซด์เข้าหมู่บ้าน พอเราออกก็นึกถึงพระพักตร์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี แล้วก็คิดว่าต้องสู้ เพราะพระองค์ท่านทรงตั้งพระทัยที่จะทำให้ เราก็ต้องตั้งใจทำเช่นกัน”

เด็กที่จบมาจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ก็มีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ และต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ดังเช่น นางสาวนุชมาลี ดินา จากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกัญญา จังหวัดนราธิวาส

“พระองค์ท่านทรงเห็นความสำคัญของเด็ก ๆ จึงโปรดให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นมา ขนาดพระองค์ท่านทรงมีงานมาก ยังเสด็จฯ มาเพื่อพัฒนาให้ที่นี่ จึงภูมิใจ”

นายเอกชาติ แซ่บ่าง ซึ่งเคยเรียนอยู่ที่ศูนย์เด็กเล็กบ้านลาดพัฒนา ก็เช่นเดียวกัน “ผมดีใจและประทับใจที่พระองค์ท่านมาช่วยให้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และให้การศึกษแก่นักเรียน”

ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ที่ได้สนองพระราชดำริ และมีโอกาสได้ทำงานถวายอย่างใกล้ชิด ต่างก็มีความประทับใจในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

อดีตผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นหลักในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส และปัตตานี

มีความประทับใจในความทุ่มเทเสียสละเพื่อเด็กของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

“ถ้ามองถึงความเมตตาห่วงใยของพระองค์ท่าน เป็นสิ่งที่หาที่สุดมิได้ ผู้ปกครองที่มีเด็กอยู่ในศูนย์ มีความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่งยวด แม้แต่เราเองที่เป็นผู้รับสนองพระราชดำริ เรายังเห็นถึงความเมตตาที่พระองค์ท่านทรงมีต่อเด็ก และพสกนิกรของพระองค์ท่าน ทรงทุ่มเท เสียสละมากมาย”

ในเรื่องของการทรงงานหนักอย่างทุ่มเทเสียสละนี้ เป็นที่ประจักษ์และได้สร้างความประทับใจให้ผู้ที่ได้ทำงานถวายเป็น

นายอมร นาคปรก อาจารย์ที่ดำเนินงานโครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนฯ ในโรงเรียนโคกศิลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีความประทับใจ ภูมิใจ และหายเหนื่อยเมื่อได้เข้าเฝ้าฯ

“...ทำโครงการพระราชดำริได้อะไรหลายๆ อย่าง เด็กได้รับมากขึ้น แต่ถ้าถามว่าครูเหนื่อยไหม ก็ต้องบอกว่าเหนื่อยเพิ่ม แต่เรามีโอกาสได้ใกล้ชิดกับพระองค์ท่าน ได้เข้าเฝ้าฯ ทุกปี โดยมีหนังสือเชิญมา ตรงนั้นเราจะหายเหนื่อย เช่น ครูไปจัดนิทรรศการก็มีโอกาสได้เข้าเฝ้าฯ โดยเราจะกระจายครูออกไปให้ทั่วถึง บางครั้งคนอื่นก็อยากทำเหมือนเรา แต่เขาทำไม่ได้ ส่วนนี้ก็ช่วยเราได้ เมื่อเกิดความเหนื่อย ความท้อ”

พระราชจริยวัตรที่ประทับใจคนทั่วไปอีกอย่างหนึ่ง คือ การที่ทรงเป็นนักจัดบันทึก **คุณหญิงประไพศรี พิทักษ์ไพรวรรณ** อดีตรองอธิบดีกรมวิชาการเกษตร (ตำแหน่งในขณะนั้น) เป็นผู้ที่มีความประทับใจในการที่ได้ถวายงาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งนอกจากจะมีพระเมตตาสูงยิ่งแล้ว ยังทรงเป็นนักจัดบันทึกข้อมูลต่างๆ ที่ทรงพบเห็น และทรงได้รับฟังอีกด้วย

“...พระองค์เสด็จฯ ที่ไหนก็จะมีสมุดบันทึกตลอดเวลา บางครั้งเมื่อถวายงาน พระองค์ก็จะรับสั่งแนะนำให้ทำแบบนี้ แบบนี้ หรือรับสั่งถามเพื่อจะขอข้อมูล เพราะฉะนั้นในการที่เราจะถวายรายงานพระองค์ เราต้องเตรียมตัว เตรียมข้อมูล เพราะข้อมูลที่จะถวายพระองค์ต้องเป็นข้อมูลที่เราได้ศึกษาทดลองมาแล้ว จะทำให้เรามีการเตรียมตัวตลอดเวลา เตรียมตัวในเรื่องของการถวายข้อมูล เพื่อจะถวายรายงาน และทรงเป็นแบบอย่างในการจัดบันทึก”

ในมุมมองของการจัดบันทึกนี้ **นายสุเมธ ตันติเวชกุล** เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มองในจุดนี้ ด้วยความประทับใจ

“...การบันทึกเวลาเสด็จฯ ไปในสถานที่ต่างๆ พระองค์ทรงบันทึกอย่างละเอียด บางครั้งกลับมาสามารถส่งโรงพิมพ์ได้เลย หรือกลับมาทรงปรับปรุงนิดหน่อย จะเห็นว่าเวลาเราบันทึกนี้ เราจะบันทึกเพื่อเตือนความทรงจำ และเวลานี้สมุดบันทึกของพระองค์มี ๔๐๐ กว่าเล่ม ดังนั้น น่าจะถ่ายทอดให้ประชาชนชาวไทยหันมาบันทึกบ้างเพื่อเตือนความจำ หรือเป็นประวัติศาสตร์ คนไทยต้องฝึกนิสัยในการอ่าน เขียน ให้มากกว่านี้”

นายสุเมธฯ ยังมีเกร็ดความประทับใจเกี่ยวกับพระองค์อีกว่า

“มุมมองของพระองค์ จะทรงมองอย่างธรรมชาติ แม้บางครั้งพระองค์จะตรัสด้วยพระอารมณ์ขัน จะทรงมองด้วยธรรมชาติ ไม่แข็งตัว แต่พระอารมณ์ขันจะสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งรอบๆ ตัว พยายามคุยตัวอย่างสภาพแวดล้อมต่างๆ ด้วย เช่น คนไทยไม่มีชุดไทย แต่เมืองขึ้นต่างๆ เขาก็มีชุดทั้งหมดแล้ว ...คนไทยนี่แปลกไม่เคยเป็นเมืองขึ้นใคร แต่กลับไม่มีชุดประจำชาติ นี่คือแง่ของเรา พระองค์ท่านก็ทรงรับฟังว่าถ้าหากจะเป็นเพราะเราไม่ได้เป็นเมืองขึ้นใคร เราก็คงจะไม่ใส่ใจเรื่องนี้ และนี่คือการมองสวนปัญหา แต่คนที่เคยเป็นเมืองขึ้นแล้วพอได้กลับคืนมา เขาจะพัฒนาตัวเอง ฉะนั้น มันอาจจะกลายเป็นลักษณะนั้นก็ได้ วิธีการมองของพระองค์ท่าน เป็นมุมมองที่แปลกไป”

และในความเห็นของคนที่เป็นครูเป็นอาจารย์อย่าง **นายสนธิ อักษรแก้ว** ความประทับใจจึงอยู่ที่ความเป็นนักเรียนที่ดีเลิศ และความเป็นครูที่ดี ซึ่งหาได้ยากในบุคคลคนเดียวกัน

“ผมในฐานะที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ผมว่าพระองค์ท่านทรงเป็นนักเรียนที่ดีเลิศคือทรงใฝ่หาความรู้ ถ้าพระองค์ท่านไม่รู้อะไร พระองค์ก็จะทรงถามขอปรึกษาด้วยพระองค์เอง จำได้ว่าครั้งหนึ่งไปศึกษาระบบนิเวศป่าดิบชื้นที่บรูไน แล้วมีนักวิจัยเป็นชาวเอเชียศึกษาเรื่องสัตว์ ก็จับงู แล้วก็ยื่นให้พระองค์ท่าน พระองค์ท่านก็ทรงจับ เรานี่ยังกลัว แต่พระองค์ท่านไม่กลัว ทรงศึกษาเพื่อรู้จริง อันนี้เป็นที่น่าประทับใจมาก จึงบอกว่าทรงเป็นนักเรียนที่ศึกษาอะไรจริงๆ คือ ทรงศึกษาด้วยตนเองด้วย อันไหนที่ไม่รู้ก็ทรงศึกษาจากผู้อื่น พระองค์ท่านเป็นนักเรียนที่เป็นธรรมชาติมาก นอกจากนั้น ผมว่าพระองค์ทรงเป็นครูที่ดีด้วย คือ เราจะเห็นว่า พระองค์ท่านมีความรู้อะไรก็จะทรงนำมา

เล่าให้ฟังหมด อย่างกรณีป้าชายเลนนี้ เวลาที่พระองค์ท่านเสด็จฯ ไปประเทศไหน แล้วเจอป้าชายเลน ต้นไม้ใหญ่อะไร จะทรงเล่าให้ฟังหมด และทรงเล่าอย่างสนุกสนานว่าไป แล้วตื่นตื่น บางทีพระองค์ท่าน ตอนอยู่ที่ป้าชายเลนก็ทรงเอามือเหย่ไปในรูปปูก็กัด พระองค์ท่านก็ตั้งขึ้นมา คือทรงเป็นพระอาจารย์ ทรงเป็นครู ที่ให้ความรู้พวกเรา มาก และทรงเป็นนักวิจัยชั้นเยี่ยม ดังที่ผมกล่าวในเบื้องต้น ถ้าจะทรงศึกษาอะไร ก็จะทรงศึกษาอย่างจริงจัง ทรงศึกษาให้ถึงแก่นแท้ คือ ต้องรู้จริง และที่สำคัญ คือ ทรงอดทนมาก

อย่างกรณีที่เสด็จฯ ไปที่บรูไน เดินกันเหนื่อย แต่พระองค์ท่านก็ยังทรงยิ้มแย้มแจ่มใส ก็ทำให้คนที่ติดตามไม่เหนื่อย และสิ่งที่ผมประทับใจมากคือ เมื่อพระองค์ท่านจะทำอะไรก็จะทรงทำให้ประสบความสำเร็จ ผมไม่เคยเห็นเวลาพระองค์ไม่ทรงยิ้มเลย ไม่ว่าจะที่ไหนก็ตาม ทรงเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างที่น่าประทับใจมาก ผมคิดว่าไม่ว่าผมหรือใครก็ตามที่ได้ถวายงานพระองค์ท่านหรือได้ตามเสด็จ มันเป็นความสุขที่ได้เก็บไว้ในใจ ผมคิดว่าจะทำต่อไป และก็จะนำผลงานที่พระองค์ท่านทรงริเริ่ม ประสานให้งานของพระองค์ท่านไปก่อประโยชน์ตามที่พระองค์ท่านทรงคิดไว้ ก็คือ ให้เป็นประโยชน์แก่ราษฎรประชาชนของพระองค์ ในท้ายที่สุดก็คือ ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ทั้งในระดับประเทศ และการขยายผลไปสู่ประเทศในเขตภูมิภาค ...”

บันทึกแห่งความทรงจำนี้ จักตราตรึงอยู่ในหัวใจทั้งของผู้บอกเล่าความรู้สึก ผู้บันทึก และผู้ที่ได้อ่านพบ คงไม่มีใครลืมภาพแห่งความทรงจำที่ฉายซ้ำย้ำอยู่ในหัวใจของไทยทุกคนว่า “ขัตติยราชกุมารี” พระองค์น้อยที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศศักดิ์เป็น “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมา คุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี” ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจที่ทรงคุณค่าสูงยิ่ง อันควรแก่พระสถานะตามที่ทรงประกาศพระราชปณิธานไว้ต่อที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ และสมาชิกในราชตระกูลทุกมหาสาขาที่เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท เพื่อถวายพระพรชัย ในวันแห่งประวัติศาสตร์ครั้งนั้น ว่า

“ข้าพเจ้าขอตั้งความปรารถนาต่อที่ประชุมนี้ ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับตำแหน่งและฐานะ โดยเต็มกำลังสติปัญญาและความสามารถ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขอันไพบูรณ์ และความเจริญวัฒนาแก่ประเทศชาติและประชาราษฎร์ทั้งมวล”

คำสั่ง สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่ ๒๕ / ๒๕๔๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เนื่องในโอกาสอันเป็นมหามงคลที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๔๘ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๖ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ในฐานะหน่วยงานกลางในการสนองพระราชดำริมีความประสงค์ที่จะเผยแพร่พระราชกรณียกิจ แนวพระราชดำริ และเฉลิมพระเกียรติเพื่อในวโรกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ ๔๘ พรรษา กอปรกับเพื่อแสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทยในการพระราชทานแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กทั้งก่อนวัยเรียน และวัยเรียนที่อยู่ห่างไกลความเจริญให้ได้ รับการศึกษาควบคู่กับภาวะโภชนาการที่สมบูรณ์ รวมถึงพระราชดำริการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหน พร้อมปกป้องรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ โดยจะได้รวบรวมแนวพระราชดำริและพระอัจฉริยภาพจัดทำเป็นหนังสือเทิดพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสที่มีพระชนมายุครบ ๔๘ พรรษา เพื่อเป็นข้อมูลในการค้นคว้า และอ้างอิงต่อไป

อนึ่ง เพื่อให้การจัดทำหนังสือเทิดพระเกียรติดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการในการจัดพิมพ์หนังสือเทิดพระเกียรติฯ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่รับผิดชอบดังนี้

๑. องค์ประกอบ

คณะที่ปรึกษา

๑. นายสุเมธ	ตันติเวชกุล	ที่ปรึกษา สำนักงาน กปร.
๒. นายมัญญู	मुख्षประดิษฐ์	ที่ปรึกษา สำนักงาน กปร.
๓. นายพิมลศักดิ์	สุวรรณทัต	ที่ปรึกษา สำนักงาน กปร.
๔. นายปานเทพ	กล้าณรงค์ราญ	เลขาธิการ กปร.
๕. ม.ร.ว.เพ็ญศิริ	กรัยวิเชียร	

คณะทำงาน

๑. นายเฉลิมเกียรติ	แสนวิเศษ	ประธานคณะทำงาน
๒. นางสาวศรีนิตย์	บุญทอง	รองประธานคณะทำงาน
๓. นายโกวิท	เพ่งวานิชย์	คณะทำงาน
๔. นายอนุชา	สินธวานนท์	คณะทำงาน
๕. นายลลิต	ถนอมสิงห์	คณะทำงาน
๖. ม.ล.จिरพันธุ์	ทวีวงศ์	คณะทำงาน
๗. นายชัชชัย	ภูวิชัยสัมฤทธิ์	คณะทำงาน
๘. นายอนันต์	ทองประทุม	คณะทำงาน
๙. นายประสาท	พาศิริ	คณะทำงาน
๑๐. นางสาวอุศนี	ฐปทอง	คณะทำงาน
๑๑. นางศศิพร	ปาณิกบุตร	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๒. นางสาววิไล	หมอกอรุณ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. ร่วมพิจารณาเค้าโครงเรื่อง (สารบัญ) เพื่อนำเสนอผู้บริหาร
๒. รับผิดชอบในการจัดเตรียมต้นฉบับของเนื้อหาภายในเล่ม
๓. ติดต่อประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขอความอนุเคราะห์ข้อมูล
๔. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ผู้บริหาร สำนักงาน กปร. มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)

เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

บรรณานุกรม

กองประเมินผลและข้อมูล สำนักงาน กปร. กันยายน ๒๕๔๓. **รายงานการประเมินผล
โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ : การจัดประสบการณ์จังหวัดนราธิวาส
และจังหวัดปัตตานี.** กรุงเทพฯ

กองประเมินผลและข้อมูล สำนักงาน กปร. กันยายน ๒๕๔๓. **รายงานการประเมินผล
โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำรินังหวัดนราธิวาส
และจังหวัดปัตตานี.** กรุงเทพฯ. บริษัท พี.เพรส จำกัด. ๒๕๔๓

ทัศนีย์ ฉันทาศิษย์. สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี และการพลังงาน. **การจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ในประเทศ
ไทย.** กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์การศาสนา

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
๒๐ ปี กปร. กรุงเทพฯ. บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
**โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. **ป่าชายเลนที่ยะหริ่ง.** กรุงเทพฯ.

สำนักงานป่าไม้เขตสงขลา. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินทรงปลูกป่าชายเลนบริเวณทะเลสาบสงขลา ณ
หมู่ที่ ๒ ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม
๒๕๔๐.**

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. **เทพรัตน ๕ เกริกฟ้า ทิวหล้าสรรเสริญ.**
กรุงเทพฯ. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗

อุษณีย์ เกษมสันต์, พลตรีหญิง. บรรณานิการ / ผู้เขียน. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
กับกองทัพไทยในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** กรุงเทพฯ
บริษัท โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด, ๒๕๔๒.

ขอขอบพระคุณ

นายสุเมธ   ตันติเวชกุล
นายมนูญ   มุกข์ประดิษฐ์
นายพิมลศักดิ์   สุวรรณทัต
ม.ร.ว. เพ็ญศิริ   กรัยวิเชียร

เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา
รองเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา
เหรียญภูมิภรณ์ชัยพัฒนา

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโภชนาการ

นายคมจักร   พิชัยรณรงค์สงคราม
นายอุดม   เดชมนีนี
นายกิตติ   ขันธมิตร
ศาสตราจารย์นายแพทย์ไกรสิทธิ์   ตันติศิริรินทร์
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง   คุณสาคร   ธนมิตร
รองศาสตราจารย์เอมอร   วสันตวิสุทธิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุไรพร   จิตต์แจ่ม
รองศาสตราจารย์พูนศิริ   วัจนะภุมิ
นางสุปราณี   จันทร์ทัต   ณ   อยุธยา

ที่ปรึกษากรมปศุสัตว์
ที่ปรึกษาโครงการส่วนพระองค์
รองผู้อำนวยการโครงการส่วนพระองค์
อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยโภชนาการ
ที่ปรึกษาสถาบันวิจัยโภชนาการ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยโภชนาการ
ฝ่ายโภชนาการชุมชน สถาบันวิจัยโภชนาการ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้อำนวยการกองส่งเสริมและเผยแพร่   กรมวิชาการเกษตร

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช

นายพรชัย   จุฑามาศ

รองผู้อำนวยการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน

นายสนิท   อักษรแก้ว
นายอารีย์   สุวรรณจินดา
นายไพมูลย์   รัตนพงศ์ธระ
นายมานะ   เทียมดวงแข
นายนิพันธ์   เทียนทอง
นายเดชา   จือเหลี่ยม

ประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
อดีตป่าไม้จังหวัดเพชรบุรี
อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ ตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ ตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ ตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม

โครงการมะกอกน้ำมันโครเอเชียอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คุณหญิงประไพศรี   พิทักษ์ไพโรจน์
คุณไพฑูรย์   อุไรวงศ์
นายอารีย์   สุวรรณจินดา

อดีตรองอธิบดีกรมวิชาการเกษตร (ตำแหน่งในขณะนั้น)
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง
อดีตป่าไม้จังหวัดเพชรบุรี

ป่าพสุสิรินธร

นายชวลิต อรุณีพัฒน์พงษ์

อดีตผู้อำนวยการกองแผนงานและสหกรณ์สารสนเทศ กรมป่าไม้

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

พลตำรวจโท สาโรจน์ ปัญญา

จำลองตำรวจ สมชีพ บัวชุม

จำลองตำรวจ พล จุมเกศ

จำลองตำรวจ คะเนิง หนันชัย

จำลองตำรวจ วิเชียร มาศแก้ว

สืบตำรวจโท ศิลป์ สีกรวด

สืบตำรวจโท สุวิทย์ เทวบุรี

สืบตำรวจตรี ลำจวน กองเพชร

สืบตำรวจตรี อุไรวรรณ บัวเคลือบ

สืบตำรวจตรี จันทิมา พวงศรี

อดีตผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

ครูใหญ่ดีเด่นโรงเรียนตำรวจชายแดนบ้านตะโกปิดทอง จังหวัดราชบุรี

ครูสอนสารานุกรมสำหรับเยาวชนดีเด่น

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านตาเอี่ยม จังหวัดอุบลราชธานี

ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่

ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนล้านแดง จังหวัดสตูล

ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านเขาวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ครูครูทายาท โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนห้วยผึ้ง จังหวัดเพชรบุรี

ครูครูทายาท โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนห้วยผึ้ง จังหวัดเพชรบุรี

ครูครูทายาท โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนห้วยผึ้ง จังหวัดเพชรบุรี

คณะครู นักเรียน บ้านโคกศิลา บ้านหัวเขา จังหวัดนราธิวาส (โครงการสวนพฤกษศาสตร์)

นายกลมเทพ ไทยสนิท

อาจารย์โรงเรียนบ้านโคกศิลา

นายอมร นาคปรก

อาจารย์โรงเรียนบ้านโคกศิลา

นางสมจิตร มากมิ่งจวน

อาจารย์โรงเรียนบ้านหัวเขา

เด็กหญิงปิยณัฐ วงศ์พลอย

นักเรียนโรงเรียนบ้านโคกศิลา

เด็กชายอดิพันธ์ มะลือชะ

นักเรียนโรงเรียนบ้านโคกศิลา

คณะเจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง นักเรียน ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดนราธิวาส

นายชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์

อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน

นายมน โพงค์สามารถ

อดีตผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางรอนฮานี ดอเลาะ

อดีตผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางสาวเสาวลักษณ์ เอ้ามู

เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางสาวจินตนา ป่อเกาะ

เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางสาวอัสลีณี เมาะแข็ง

เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางสาวซึห์ตี๊ะ หะฟีลือ

เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางสาวอุสปา อาแว

เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางคันดีสนีย์ ลีหมอมาแล

เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

นางวารภรณ์ นกเขาแดง

ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร

นางสาวนุรตัสนีม มามะ

เจ้าหน้าที่โภชนาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร

นายสุเทพ ศรีมหาทดไทย

ผู้ประสานงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร

นางแวอารอ แบบเฮาะฮี้แล

ผู้ปกครองเด็กนักเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร

นางสาววนิดา รักเจริญ

อดีตเด็กที่จบจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร

นายสุรณัย พรหมตรัง

อดีตเด็กที่จบจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร

นางสาววราภรณ์ จำรัสเพชร
 นางวราภรณ์ ปกเขาแดง
 นางจินดา ดีแวง
 นางแขวง ดีเยาะ
 นางชาก็เราะ เจะแต
 นางสีตีบุรี มะร่อแซะ
 นางพิมพ์า แก้วเรือง
 นายเอกชาติ แซ่บ่าง
 นางโสภา รูปโอ
 นางนุอรอาชียะห์ ปี่วีะนิเน็ง
 นางเจ๊ะอุไดหม๊ะ สะดอ
 นางบีเนาะ บินมุสตอปา
 นางสาวนุชมาลี ดีนา
 นางรอกีเยาะ บินมะยะโก๊ะ
 นายนิรันดร์ ไช้ะนิเน็ง
 นางพรรณี ชุตโรสง

อดีตเด็กที่จบจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร
 ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร
 ผู้ปกครองเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร
 ผู้ปกครองเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเขาตันหยง
 ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเขาตันหยง
 ผู้ปกครองเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านราษฎรพัฒนา
 อดีตผู้ปกครองเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านราษฎรพัฒนา
 อดีตเด็กที่จบจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านราษฎรพัฒนา
 ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านราษฎรพัฒนา
 อดีตผู้ปกครองเด็ก
 อดีตผู้ปกครองเด็ก
 อดีตผู้ปกครองเด็ก
 อดีตเด็กที่จบจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบุญ
 ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบุญ
 กำนันตำบลไพรวัลย์ บ้านบุญ
 ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกาหลง

คณะครู นักเรียน โรงเรียนวัดนวมธรรม (หลัก ๖๗) สปป.ลาว

อาจารย์ คำไหว ทองที่มะหาไซ
 อาจารย์ จินดา แก้วภักดี
 อาจารย์ ฟองสลัด จันทวงศ์
 นางสุดใจ พัดสะลิน
 นางจันสุข แก้วสีลา
 นางใจพอน พรหมวิไซ
 นางอาหม่วย วิไลสาน
 ท้าวพรวิไล วิไลเคียน
 ท้าวแล่ ลาวดี
 นางนุชนาลี จันศรี
 นางสะนามทอง นูลม
 นางลูซอน ทองที่มหาไซ
 นางวินัด จันทะวง
 นางทิพพาวัน มะหาลาด
 นางอำมะลา คอนสะหวัน

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 อาจารย์โรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 อาจารย์โรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 อาจารย์โรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 นักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 นักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 นักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 นักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 นักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 อดีตนักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 อดีตนักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 อดีตนักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗
 อดีตนักเรียนโรงเรียนวัดนวมธรรมหลัก ๖๗

โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยา จังหวัดราชบุรี

ร้อยโท ดิเรก मुखโต
 นายดำรัส โพรธิประสิทธิ์
 นายวัลลภ พิสุทธิพิเชษฐ
 นายทองเต็ม ทูรันดิวิริยะ

ชุดปฏิบัติการกองพลพัฒนาที่ 1
 นักวิชาการป่าไม้
 นักวิชาการป่าไม้
 ประธานกลุ่มพัฒนาอาชีพศิลปหัตถกรรมบ้านเล็กในป่าใหญ่

คณะผู้จัดทำ

ISBN	974 - 93827 - 8 - 1
พิมพ์ครั้งแรก	ธันวาคม ๒๕๔๘
จำนวนพิมพ์	๓,๐๐๐ เล่ม
ที่ปรึกษา	สุเมธ ตันติเวชกุล มัญญ มุกข์ประดิษฐ์ พิมลศักดิ์ สุวรรณทัต ปานเทพ กล้านรงค์วิฑูรย์ ม.ร.ว. เพ็ญศิริ กรัยวิเชียร
คณะอำนวยการ	สมพล พันธุ์มณี เฉลิมเกียรติ แสสนวิเศษ ปกรณ สัตยวาณิช ศรีนิตย์ บุญทอง สุวัฒน์ เทพอารักษ์ คุณกานต์ พรหมศิริ โกวิทย์ เพ่งวาณิชย์ สายเมือง วิรัชศิริ دنุชา สินธวานนท์ ลลิต ถนอมสิงห์ ม.ล. จิรพันธุ์ ทวีวงศ์
บรรณาธิการ	ศรีนิตย์ บุญทอง
กองบรรณาธิการ	ชัชชัย ภูวิชัยสัมฤทธิ์ อนันต์ ทองประทุม ประสาท พาศิริ อุศนีย์ ฐปทอง ศศิพร ปาณิกบุตร วิไล หมอกอรุณ
พิสูจน์อักษร	ปิยวรรณ เสรีชัยตระกูล ณัฐฤดี แสสนวิสุข พิมพ์จันทร์ บุตรเนียร
ประสานงานการจัดพิมพ์	สุธิดา พรรณคงษ์
ภาพประกอบ	สุทัศน์ โปธิศิริกุล เอกชัย เขียวชะอุ่ม ช่างภาพส่วนพระองค์ สวณจิตรลดา ธนะ กลิ่นบางพูด ช่างภาพ มูลนิธิชัยพัฒนา วิโรจน์ เทียมเมือง วิชาญ ธีระสืบสกุล ทวีศักดิ์ แป้นคุณญาติ
จัดพิมพ์และเผยแพร่	กองประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ๗๘ ทำเนียบรัฐบาล ถนนราชดำเนินนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๐-๖๑๙๓-๑๙๙๙ โทรสาร ๐-๒๒๘๐-๖๒๐๖ www.rdpb.go.th
ตีพิมพ์	บริษัท พีรส์เกล จำกัด โทรศัพท์ ๐-๒๙๕๔-๓๐๖๐-๒
พิมพ์ที่	บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
ห้ามจำหน่าย	